

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

6 ВЕРАСНЯ 1996 г.

№ 36 (3860)

Кошт 2 500 руб.

Ніл ПІЛЕВІЧ

ЖЫВІЦЕ ПРАЎДАЙ!

ЛІСТ-ЗВАРОТ ДА СТУДЭНЦКАЙ
І ВУЧНЁўСКАЙ МОЛАДЗІ БЕЛАРУСІ

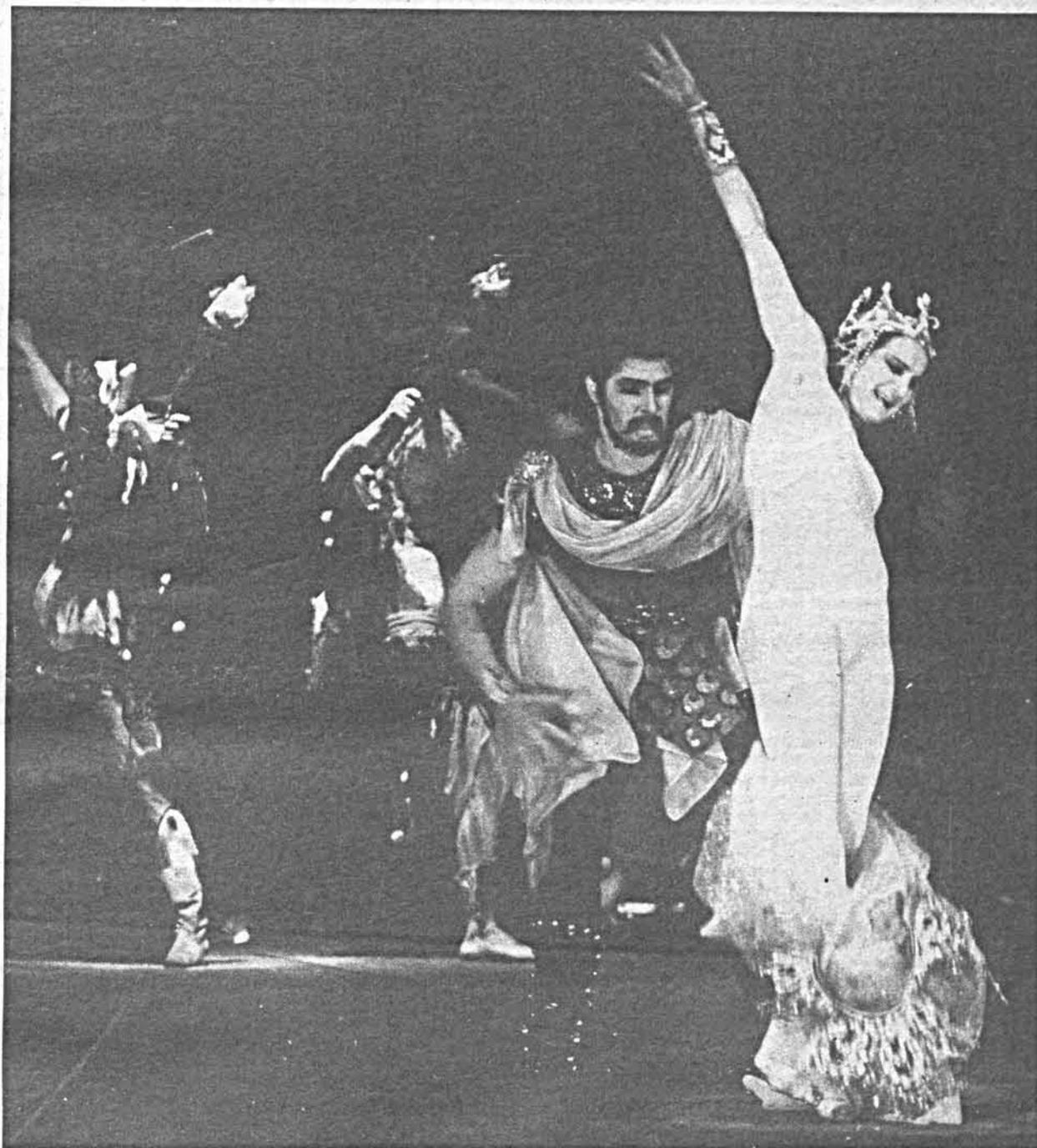
Дарагія сябры!

Пачынаецца новы навучальны год, на працягу якога вам належыць коштам руплівай працы значна ўзбагаціць свае веды, пашырыць свой інтэлектуальны і духоўны круггляд, умацаваць свае ідэйныя перакананні і маральныя прынцыпы. Вам належыць за гэты год яшчэ ў большай меры, чым вы ёсць сёння, стаць свядомымі грамадзянамі і патрыётамі сваёй Бацькаўшчыны — суверэннай і незалежнай Беларусі. Ісці гэтым шляхам чалавечага і грамадзянскага станаўлення вам будзе нялёгка, бо вас будуць на кожным кроку ўводзіць у зман і збіваць з абранага накірунку людзі, якія вельмі не хочучь, каб вы вырасталі і выходзілі ў самастойнае жыццё вернымі сынамі і дочкамі сваёй Маці-Краіны. Людзі, якія, свядома ці несвядома, стаяць на пазіцыях нігілістычных і варажых да ідэі беларускага нацыянальнага адраджэння, якія ўзневажаюць і бэсцяць нашы нацыянальныя святыні, пагарджаюць нашым найкаштоўным скарбам — мовай, толчучь гістарычную памяць народа, яго шляхетныя, высакародныя традыцыі і звычаі. Людзі, якія адмаўляюць нам у праве мець сваё ўласнае духоўнае і культурнае аблічча.

Асабліва агрэсіўна настроены яны супраць адвечнай мовы зямлі, на якой мы жывём, — супраць нашай роднай беларускай мовы. У гэтых людзей вялізны вопыт палітычнай мімікры і хітравання, вытворчасці прыгожых і прывабных слоў, за якімі — зусім не прыгожыя і не прывабныя справы. І, аднак жа, яны баяцца праўды, калі яе гаварыць ім у вочы. Спытайце, напрыклад, у іх: чаму вы не хочаце, каб на Беларусі панавала мова гэтай зямлі — адна з прыгажэйшых, мілагучнейшых моў у свеце? — і ім няма чаго адказаць. Праўда, з тэлеэкрана і з трыбуны можна ад іх пачуць: ды мы не супраць, каб беларуская мова жыла, калі ласка — вывучайце, карыстайцеся ёю!.. Але гэта толькі на словах, а на справе яны робяць усё, каб наша мова перастала жыць, каб яна паступова сышла на звод і згінула.

Дарагія сябры! Не паддавайцеся сацыяльнай і палітычнай дэмагогіі тых, каго яшчэ вялікі Купала ахрысціў "ворагамі беларушчыны". Патрабуйце ў сваіх навучальных установах выканання Закона аб мовах і Канстытуцыі, паводле якой беларуская мова з'яўляецца ў нас дзяржаўнай. Патрабуйце аб'ектыўнага, праўдзівага асвятлення ў лекцыях і падручніках гісторыі беларускага народа і Беларусі. Патрабуйце паважлівых адносін да нашай духоўнай і матэрыяльнай культуры, да мастацкіх каштоўнасцяў народа. Рабіце гэта з поўным усведамленнем, што тым самым здзяйсняеце свой грамадзянскі абавязак, што права на гэта вам дадзена самім Усявышнім — як усюды на зямлі вашым равеснікам.

(Працяг на стр. 4)

ШЧАСЛІВЫ ЛЁС ПАКУТНІЦЫ РАГНЕДЫ

6 ВЕРАСНЯ АДКРЫВАЕ СЕЗОН

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ТЭАТР БАЛЕТА БЕЛАРУСІ...

...І другі сезон запар першым спектаклем на афішы пазначаны "Страсці" ("Рагнеда"). Для чытача дасведчанага інфармацыя гэтая — вычарпальная. Бо ўжо больш чым год, як увайшоў у наш культурны досвед новы яскравы твор харэаграфічнага мастацтва. І ўжо год, як не гасне грамадская ўвага да яго, не аціхаюць размовы пра плён феноменальнага таленту Валянціна Елізар'ева, ганараванага сёлета міжнародным прызам "Бенуа дэ ля данс" у намінацыі "лепшы харэограф". Як усцешна, што на сусветны харэаграфічны Алімп нашага знанага майстра прывяла менавіта беларуская гераіня — Рагнеда! Менавіта пастаноўка нацыянальнага балета "Страсці" ("Рагнеда") на музыку глыбокага і яскравага творцы — Андрэя Мдзівані атрымала найвышэйшую ацэнку міжнароднага журы...

Вобраз нашай гістарычнай святыні — Полацка, зганьбаванага і спаленага ўладарным варварам. Вобраз пяшчотнай, зняважанай і непакорлівай Рагнеды. Вобраз неадназначнай, багатай на крывавыя падзеі ды на чароўную рамантыку, гісторыі нашага краю, нашага люду, які пакутаваў і сталаў у скрутны, паміж паганствам ды хрысціянствам, час... Вобразы, вобразы...

Высноўваюцца яны з адмысловай мовы — мовы танца, мовы пластыкі, мовы мізансцэн, мастацкага святла, рытму дэкарацый, жывога подыху аркестра. І — хору, які ў гэтым балете робіцца важным чыннікам драматургіі.

Адмысловая вобразная мова харэаграфічнага спектакля ўражвае нас таму, што поруч з Валянцінам Елізар'евым ды Андрэем Мдзівані працавалі такія натхнёныя творцы, як дырыжор Генадзь Праватораў, мастак Вячаслаў Окунеў, салісты балета Інеса Душкевіч, Кацярына Фадзеева, Веніямін Захараў, Уладзімір Даўгіх... І зусім заканамерна, што імёны ўсіх гэтых майстроў трапілі ў лік вылучаных сёлета на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

Сапраўднае мастацтва робіць па-свойму шчаслівым легендарны вобраз Рагнеды, які дасягнуў вышынь творчага адкрыцця і агульначалавечых абагульненняў.

С. Б.
На здымку: В. Захараў (Уладзімір) і І. Душкевіч (Рагнеда) у спектаклі "Страсці"

Фота Віт. АМІНАВА

ВЫПІСВАЙЦЕ

І ЧЫТАЙЦЕ "ЛІМ"!

Засталася ўсяго некалькі дзён да завяршэння чарговай падпісн-ной кампаніі. У прыхільнікаў "ЛіМа" яшчэ ёсць шанец прадоў-жыць сяброўства з нашай газетай. Але — не адкладвайце на заўтра тое, што варта зрабіць сёння. Падпішыцеся на "ЛіМ", падтры-майце "ЛіМ", разам нам лягчэй будзе выжыць у няпростыя часі-ны. Падпісацца можна ў любым паштовым аддзяленні.

Кошт на адзін месяц — 7000 руб-лёў; на квартал — 21000 рублёў.

Наш індэкс — 63856.

Узбекістан 1 верасня шырока адсвяткаваў 5-годдзе свайго незалежнасці, Украіна ўяла сваю валюту — грыўну... Толькі дзве падзеі з безлічых тых, што адбыліся на мінулым тыдні. Але як блякла і непрыстойна выглядае дзяржава Беларусь на іх фоне. Мы памятаем, як хацела сёлета замаўчаць свята незалежнасці Беларусі "прэзідэнцкая раць", мы ведаем, як хочацца і перанесці Дзень незалежнасці на 3 ліпеня — большы здзеі і абсурд проста і прыдумаць цяжка, мы не забыліся, што надрукаваная беларуская валюта пільца недзе на складах і разумеюць, што да яе ўвядзення ў сённяшніх эканамічных умовах гэтак жа далёка, як прапанаванаму прэзідэнтам праекту Канстытуцыі да Канстытуцыі ЗША ці той жа Францыі. Дзяржава свету, у тым ліку і блізкія, не стаяць на месцы, яны развіваюцца, паступальна рухаюцца наперад, а нашая... Прыкра ўсведамляць усё гэта, асабліва разумеючы, што дзяржавай Беларусь кіруе "трыяда", звязаная "кругавой парукай" (характарыстыка палітолага А. Майсена, "Народная воля", N 78), якая, гуляючы на менталітэце і слабасцях народа, праводзіць у жыццё свае танненкія, калі не сказаць горш, мэты. Ці не ў сувязі з гэтым прыгадваецца і яшчэ адна падзея мінулага тыдня: суд над былымі дыктатарамі Паўднёвай Карэі Чон Ду Хванам і Ро Дэ У...

ШАНТАЖ ТЫДНЯ

Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Сямён Шарэцкі атрымаў ліст. З Амерыкі. У лісце падрабязна расказваецца пра дамоўленасці, якіх С. Шарэцкі быццам бы "дасягнуў" з нейкім грамадзянінам ЗША Дж.Б.Мэцью ў час двухтыднёвага візіту ў ЗША. Што за дамоўленасці — зразумела: антыпрэзідэнцкая кампанія ў верасні... У гэтага ліста дужа знаёмы "почырк". Настолькі знаёмы, што ён, гэты "почырк", пачынае ўжо прыдацца: колькі можна карыстацца адным і тым жа прапагандысцкім ходам, незалежна ад таго, "артыкул" гэта, "радыёперахвот", ці вось гэтка "ліст".

СКАНДАЛ ТЫДНЯ

Спачатку "Народная газета" (29 жніўня г.г.) надрукавала зварот групы дэпутатаў парламента ў падтрымку прэзідэнцкага рэферэндуму. Дзіўна было бачыць пад ім подпісы некаторых вядомых палітыкаў і асабліва — В. Кебіча. Потым, у першы ж дзень працы сесіі, высветлілася, што некалькі дэпутатаў не толькі не падпісалі зварот, але і не давалі свайго згоды на гэта. Дэпутат Кебіч падпісаў зварот, але з агарамі. Увогуле ж, з 68 падпісантаў толькі 52 уласна і падпісалі ліст, астатнія быццам бы "далі вусную згоду" на гэта. Пагоня за колькасцю, за наборам адной трэці, якая можа блаваць любое сур'езнае рашэнне парламента, і прывяла да скандалу. "Каманда" перастаралася.

ПРАЖЭКТ ТЫДНЯ

Вось і пазнаёмліся мы з прэзідэнцкім праектам Канстытуцыі Беларусі. Прычым пазнаёмліся выключна па-руску — нават у "Звяздзе", упершыню з 20-х гадоў, некалькі палос былі аддадзены рускамоўнаму тэксту. Гэта нонсенс, гэта вельмі кепскі знак, але гэта і паказчык стаўлення прэзідэнцкай каманды да беларускага слова. Нават балышавікі сабе такога не дазвалялі ў шматнацыянальнай дзяржаве з адзінай міжнацыянальнай мовай зносін. Мы ж зараз жывём у монанацыянальнай дзяржаве, з монапрэзідэнтам і, адпаведна, з — монамовай... Каб прааналізаваць сам тэкст Канстытуцыі, юристам і палітолагам шмат часу не спатрэбілася. Присуд адназначны: прэзідэнт хоча збудаваць сабе падмурак для бязмежнай і бясконцай улады... Кебіч пісаў Канстытуцыю "пад сябе", а напісаў для Лукашэнкі: Каму піша Канстытуцыю А. Лукашэнка?

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Я хацеў бы звярнуцца і да дэпутатаў (прычым і да тых, хто падпісаў зварот, і да тых, хто не падпісаў яго), і да ўсіх рабочых, сялян, інтэлігенцыі: удумліва прачытайце тэкст Канстытуцыі, прапанаванай прэзідэнтам, і паспрабуйце ўявіць сабе якое грамадства будзе ў Беларусі, калі гэта Канстытуцыя будзе прынята на рэферэндуме і стане ажыццяўляцца, і што тады чакае наш народ, з якім так хочучь параіцца наконце новай Канстытуцыі. У свеце ўжо былі прыклады такога грамадства, калі ўлада была ў аднаго чалавека. Дарэчы, такім чалавекам можа быць і чалавек хворы, псіхічна неўраўнаважаны, тым больш што ў законе аб Прэзідэнце нічога не гаворыцца аб тым, што кандыдат у прэзідэнты павінен даць даведку аб стане свайго здароўя... Я думаю, што нават абмежаваныя ў палітыцы людзі, калі пазнаёмяцца з прапануемымі прэзідэнтам змяненнямі і далаўненнямі, — і ў тых не будзе ніякага сумнення, што прапануемая прэзідэнтам Канстытуцыя, калі яна будзе прынята, устаноўціць дыктатуру адной асобы..." (З выступлення Старшыні ВС С. Шарэцкага на адкрыцці другой сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі 2 верасня г.г.)

СПРОБА ТЫДНЯ

Думка пра імпічмент прэзідэнта даўно спее ў беларускім грамадстве. Але, бадай, толькі на мінулым тыдні вылілася яна ў канкрэтную справу: дэпутаты парламента пачалі збор неабходных 70 подпісаў для разгляду гэтага пытання на чарговай сесіі. У ідэі імпічменту шмат скептыкаў, аднак любое дзеянне лепш за бяздзеянне...

ЦЭНЗУРА ТЫДНЯ

З першага верасня на хвалях FM перастала працаваць адзіная беларускамоўная недзяржаўная радыёстанцыя "Радыё 101,2", адна з самых папулярных у беларускай сталіцы. Міністэрства сувязі РБ забараніла дзейнасць радыёстанцыі з-за тэхнічных перашкодаў, што нібыта стварала яна ў эфіры... Журналісты "Радыё 101,2" бачаць за гэтым зусім іншыя прычыны: спробу напярэдадні рэферэндуму "абмежаваць інфармацыйную прастору краіны". Ускоснае пацвярджэнне гэтаму дае той факт, што ў гэты ж час накладзены арышт на разліковы рахунок некалькіх вядучых незалежных газет, а таксама адхілены ад эфіру журналісты другой праграмы беларускага радыё, што практыкавалася і летась яраз напярэдадні рэферэндуму.

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Колькасць беспрацоўных на Беларусі няўхільна расце. На 1 жніўня г.г. іх зарэгістравана 180 тысяч. Каб улчыць і гэтак званая "скрытае" беспрацоўе, лічбу гэтую трэба як мінімум памножыць на тры. Прычым атрымаць працу амаль няма шанцаў: у Гомельскай вобласці на адну вакансію прэтэндуе 12 беспрацоўных, у Гродзенскай — 16. Беспрацоўныя былі і будуць заўсёды. Былі яны нават у СССР. Проста, калі колькасць іх дасягала крытычнай шкалы — нешта прыдумвалася, каб заняць "лішнія рукі". У Сталіна дзеля гэтага быў ГУЛАГ, у Хрушчоў — Цаліна, у Брэжнева — БАМ. Што прыдумае сп. Лукашэнка, калі канчаткова стануць "гіганты індустрыі"?

НАМЕР ТЫДНЯ

8 верасня — Дзень беларускай вайскавай славы, які неафіцыйна святкуецца вось ужо некалькі гадоў запар. Будзе адзначацца ён і сёлета. Мінгарвыканкам дазволіў аргкамітэту правесці 8 верасня мітынг і святочны канцэрт на плошчы Парыжскай Камуны (ля опернага тэатра). Аргкамітэт мяркуе, што на мітынг прыйдзе каля 30 тысяч чалавек. Трэба схадзіць і пабачыць: ці праўда?

1 верасня наша краіна адсвяткавала Дзень беларускага пісьменства і друку, а месцам святкавання быў абраны старажытны Навагрудак — Наваградск, гістарычная сталіца Беларусі. Нагадаем, што мінулыя разы цэнтры святкавання беларускага пісьменства і друку былі ў Полацку і Тураве.

Да першай нядзелі верасня было прымеркавана і адкрыццё ў вёсцы Лаўрышава помніка святому прападобнаму Елісею Лаўрышаўскаму, у міры — вялікаму князю Войшалку. Гэта ён заснаваў тут першы праваслаўны кляштар, напісаў знамятае Лаўрышаўскае евангелле. Асвечаны помнік быў жыватворным агнём, які штогод спасылаецца ў ноч Уваскрасення на Гроб Гасподні. Даставіла гэты агонь з Іерусаліма на Наваградчыну навукова-творчая экспедыцыя "Дарога да святых". Тым жа часам у гарадскім пасёлку Любча зладзілася "Свята друкара".

Наваградск наведалі самыя высокія госці — мітрапаліт Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, які і адкрыў свята, Старшыня Вярхоўнага Савета краіны Сямён Шарэцкі, старшыня Дзяржамаддруку Рэспублікі Беларусь Уладзімір Бельскі, паслы Украіны і Літвы, многія іншыя. У свяце бралі ўдзел беларускія пісьменнікі Васіль Зуёнак, Вольга Іпатава, Уладзімір Някляеў, Леанід Дранько-Майсюк, Міхась Скобла, Уладзімір Карызна, Уладзімір Конан. Гледачы змаглі палюбавацца на касцюміраваныя прадстаўленні, шматлікія нумары мастацкай самадзейнасці. Для дзяцей было арганізавана свята дзіцячай кнігі "Дзень ведаў".

Вечарам на Замкавай гары адбыўся гала-канцэрт майстроў мастацтва рэспублікі. Перад гледачымі выступілі салісты Дзяржаўнага аркестра Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга і рок-гурт "Палац".

Наступным цэнтрам святкавання Дня беларускага пісьменства і друку будзе Ня-віж. Хочацца верыць, што да гэтага наступнага свята і беларускае пісьменства, і асабліва беларускі друк не застануцца без

падтрымкі і спрыяння ўладаў, прадстаўнікі якіх казалі на свяце столькі добрых слоў у адрас нацыянальнай культуры.

Н. К.

На здымках: Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт адкрывае святкаванне Дня беларускага пісьменства ў Навагрудку; Айцец Сергій Кузьмяноў — кіраўнік групы духоўнага суправаджэння Непасганай лампады Духоўнасці; учасць тэатралізаванага прадстаўлення ў Навагрудку ў гонар Дня беларускага пісьменства.

Фота БЕЛТА

3 нагоды

ПАРЛАМЕНТУ ПАДТРЫМКА НЕПАТРЭБНА

Заява партыі "круглага стала" аб магчымасці імпічменту прэзідэнта Лукашэнкі, калі ён не вернецца ў "прававое поле", спарадзіла ў грамадстве надзею, што нарэшце знайшоўся "прыём" на прэзідэнцкі "лом", але... Але ўжо першая сумесная акцыя падпісантаў выклікае сумненне адносна таго, ці збіраюцца яны ісці далей папярковых пагроз. Я маю на ўвазе сустрэчу выбаршчыкаў з дэпутатамі ВС, якая адбылася 2 верасня. Напачатку замовілі месцам сустрэчы плошчу Незалежнасці, але пасля таго, як гарадскія ўлады гэтага не дазволілі, згадзіліся на іншую пляцоўку — плошчу перад Палацам культуры чыгуначнікаў. Наколькі я разумею, вышэйшая ўлада ў нашай краіне — Вярхоўны Савет, а значыць гарадскія ўлады не маюць права ўказваць дэпутатам ВС, дзе і калі ім сустрэцца са сваімі выбаршчыкамі. Прызнаўшы рацыю за гарадскімі ўладамі, зрабіўшы ўступку ў такой, нібыта, "дробязі", дэпутаты парламента прынізілі свой ўласны статус. Калі яны пасуюць перад мэрам Мінска, дык як жа яны збіраюцца гаварыць са спадаром Лукашэнкам? Як

яны збіраюцца абвясціць яму імпічмент? Калі акцыя ў абарону Канстытуцыі і ў падтрымку парламента ладзіцца не каля будынка парламента, а недзе блізка да гарадской ускраіны — гэта абсурд. Атрымліваецца, што Вярхоўны Савет, перад якім закрыты дзверы радыё і тэлебачання, пазбаўлены свайго газеты, не мае патрэбы і ў грамадскай падтрымцы.

На сустрэчы з дэпутатамі не было камуністаў; прынамсі, не было каля мікрафона. Не надта рваліся ў бой аграры... Акцыя, як і ўсе папярэднія такога ж кшталту, была выразна БНФаўскай. Я разумею камуністаў: яны разрываюцца паміж артадаксальным бальшавізмам, уласцівым іхняму электарату, і неабходнасцю мадэрнізаваць свае лозунгі, каб яны болей адпавядалі сённяшнім патрэбам грамадства, былі зразумелыя і блізкія моладзі — інакш партыя не мае перспектывы. Дастаткова было лідэру партыі камуністаў, блізкаму да інтэлектуалаў, Васілю Новікаву зрабіць крок на сустрэчу дэмакратам, як гэтую акалічнасць скарыстаў вулічны артадокс Віктар Чыкін, каб узяць

уласны рэйтынг і паставіць пытанне аб пазачарговым пленуме партыі, каб разабрацца з "адступнікамі". Цяпер В. Новікаў будзе больш асцярожны. Мо таму і не прагучала ягонай прамовы на сустрэчы выбаршчыкаў з дэпутатамі. Адсутнасць жа адзінаства ў апазіцыі — перадумова чарговай "перамогі" сп. Лукашэнкі.

Людзям нецікава быць статыстамі ў чужых п'есах. Між тым, тыя, хто ўсё ж сабраўся 2 верасня ля Палаца культуры чыгуначнікаў, не маглі не адчуць, што іх ашукалі. Яны былі гатовыя падтрымаць, абараніць парламент — ім жа прапанавалі звычайную "тусюўку". Я не ўпэўнены, што людзі прыйдуць у наступны раз, калі іх пакліча Вярхоўны Савет.

Кепска, калі прэзідэнт парушае Канстытуцыю, але не лепш і тое, што няма ў Беларусі парламента, надзеленага палітычнай воляй; парламента, які варта было б у крытычны момант акружыць жывым калёндом, як гэта было ў Вільні ў студзені 1991 года альбо ў Маскве ў час жніўнянскага путчу.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

БАГДАНОВІЧЫ Ў ЯРАСЛАЎЛІ

У свой час Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь разам з мінскім клубам "Спадчына" звярнулася да мэра Яраслаўля з просьбай устанавіць у іх горадзе помнік бацьку Максіма Багдановіча Адаму Ягоравічу. І вось нядоўна мэры Яраслаўля дала дазвол на гэтую справу. Помнік ужо адліты ў бронзе Алегам Багдановічам. Аўтар скульптуры — Уладзі-

мір Лятун. Архітэктурную прывязку да горада робіць наш зямляк Уладзімір Ждан, які з'яўляецца начальнікам упраўлення архітэктуры і будаўніцтва Яраслаўскай вобласці. Помнік мяркуецца паставіць да 5-годдзя стварэння ў Яраслаўлі музея М. Багдановіча (снежань 1996 г.) ці да 135-годдзя Адама Багдановіча (25 сакавіка 1997 г.). Разам з адкрыццём

помніка рыхтуецца выстава твораў беларускіх мастакоў прысвечаная Багдановічам — бацьку і сыну.

Пры музеі М. Багдановіча створана беларуска-расійскае таварыства, якое пастаянна наладжвае вечарыны, прысвечаныя творчасці і жыццю пэты. Цяпер пры музеі і таварыстве закладваецца беларуская бібліятэка. Усе, хто жадае даламагчы ў фарміраванні бібліятэкі, могуць па гэтым пытанні звяртацца да старшыні клуба "Спадчына" па тэл.: 235-66-08.

ГУЛЬНЯ Ў АДНЫ ВАРОТЫ?

Варункі НАША ЭМІГРАЦЫЯ

Я невялікі аматар футбола, але, прызнаюся, цяперашняе процістаяне прэзідэнткай і заканадаўчай улад у краіне мне нечым нагадвае гэтую папулярную гульню. Прынамсі, у тым яе варыянце, калі яна ідзе, як кажуць, у адны вароты. Пакуль слабаясыграная парламенцкая каманда мітусіцца на полі, агалошваючы паветра лаянкай і ўзаемнымі папрокамі, у яе вароты адзін за адным улятаюць "безответныя" галы. І хоць многія з іх забіты насуперак існуючым правілам, трыбуны ў захваленні, бо часцей у нашым жыцці падтрымліваюць нахабных і моцных.

Звычайна ў такой сітуацыі капітан, сабраўшы каманду, што церпіць паразу, робіць разбор гульні, нацэляваючы гульцоў на слабыя месцы праціўніка. Нешта накшталт гэтага адбылося 2-га верасня, калі "капітан" парламенцкай каманды Сямён Георгіевіч Шарэцкі, адкрываючы другую сесію Вярхоўнага Савета 13-га склікання, паспрабаваў зарыентаваць дэпутатаў на першачарговія дзеянні. Як і можна было чакаць, яго прамова была прысвечана падзеі, што з неадольнасцю навалі на нас, асабліва на краіну ў сёлётнаю восень, — ініцыяванаму прэзідэнтам краіны А. Лукашэнкам рэфэрэндуму з яго галоўным лёсавызначальным пытаннем аб новай рэдакцыі Канстытуцыі.

Скажам адразу, выступ Старшыні Вярхоўнага Савета, хоць і пазбаўлены прамойніцкага красамоўства (тут роўных Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнка, бадай, не знойдзеш), прагучаў, як "штармавое папярэджанне нумар адзін". Прыняцце фактычна новай Канстытуцыі, падкрэсліў прамойніцка, азначае карэнныя змены ў дзяржаўным ладзе краіны, ліквідацыю ў існуючым сёння выглядзе многіх дзяржаўных інстытутаў — ад Вярхоўнага Савета і іншых выбарчых

структур да суда, пракуратуры, органаў кантролю і г.д. Але галоўнае, на што скіраваны, на думку выступаўцы, гэтыя змены — даць абсалютную, некантралюемую ўладу прэзідэнту.

"З гэтай высокай трыбуны, — сказаў спікер, — я хацеў бы звярнуцца і да дэпутатаў, і да ўсіх рабочых, сялян, інтэлігенцыі: удумліва прачытайце тэкст Канстытуцыі, прапанаваны прэзідэнтам, і паспрабуйце ўявіць сабе, якое грамадства будзе ў Беларусі, калі гэта Канстытуцыя будзе прынята на рэфэрэндуме і стане ажыццяўляцца і што тады чакае наш народ..." С. Шарэцкі прапанаваў праз колькі дзён зрабіць перапынак у рабоце сесіі, каб дэпутаты маглі пабыць у сваіх акругах, сустрэцца з выбаршчыкамі, дапамагчы ім разабрацца ў сапраўдных мэтах рэфэрэндуму, адкрыць людзям вочы на тое, што можна стаць з краінай, калі тут будзе ўстаноўлена дыктатура адной асобы.

Здавалася, прамова спікера павінна была "ўзяць за жывое" дэпутатаў. Ды, як кажуць, з вялікага грому — малы дождж. Амаль адразу парламентарыі выступілі да ўдакладнення пытанняў парадуку дзень сесіі. Руцінны працэс. І толькі аднойчы тэмпература ў Авальнай зале крыху падскочыла. Гэта прыпала на выступленне лідэра парламенцкай фракцыі камуністаў С. Калякіна, які прапанаваў уключыць у парадак дня сесіі пытанні аб скасаванні прынятых ВС у свой час законаў аб дэпартацыі органаў улады, прадпрыемстваў і ўстаноў і нацыяналізацыі маёмасці КПБ, а таксама пастановаў, паводле якой было забаронена ўжываць у назвах палітычных партый і грамадскіх рухаў назву дзяржавы.

Першыя дзве прапановы фракцыі большасцю галасоў былі адхілены. Можна па-рознаму тлумачыць

гэты, не да часу праўлены, імэт камуністаў да аднаўлення "справядлівасці. Мне ж падаецца, што ўсё гэта тлумачыцца адным — фракцыя камуністаў, якая, аддадзім ёй належнае, апошнім часам нямала зрабіла, каб адстаяць гонар і незалежнасць Вярхоўнага Савета, чым скіравала на сябе агонь крытыкі многіх па-прэзідэнтку настроеных членаў ПКБ, вырашыла сябе такім спосабам рэабілітаваць у іх вачах, засведчыўшы адданасць партыйным інтарэсам.

Варта раскажаць і пра скандал, што раптам успыхнуў у Авальнай зале. Пачаўся ён з выступлення ад мікрафона дэпутата В. Мініча, які заявіў, што з абурэннем успрыняў з'яўленне свайго прозвішча сярод падпісантаў змешчанага ў "Народнай газеце" 31 жніўня "Звароту дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь да выбаршчыкаў і народа Беларусі", дзе выказваецца поўная падтрымка палітыкі прэзідэнта краіны і ініцыяванага ім рэфэрэндуму. Па словах сп. Мініча, тэксту звароту ён у вочы не бачыў, прынцыпова з ім не згодны і патрабуе ад галоўнага рэдактара газеты Л. Юнчыка ("Я прызнаю галоўным рэдактарам "Народнай газеты" толькі чалавека, прызначанага на гэтую пасаду Вярхоўным Саветам", — падкрэсліў ён) абвясціць аб адхіленні.

Следам за ім з аналагічнай заявай выступіў яшчэ адзін "падпісант" — дэпутат А. Ляшчынскі, якога таксама "ажанілі" без яго згоды. Ліпавым аказаўся і подпіс пад зваротам дэпутата В. Бусько. Са свайго старшыняўскага крэсла падаў рэпліку і С. Шарэцкі, паведаміўшы, што яму тэлефанаваў дэпутат В. Кебч, які таксама быў абураны, убачыўшы свой подпіс пад згаданым дакументам.

Усё гэта дало падставы старшыні парламенцкай фракцыі камуністаў

С. Калякіну ўнесці прапанову заняцца праверкай усіх гэтых фактаў камісіяй па рэгламенце і дэпутацкай этыцы ВС. Прапанова гэта была прынята і назаўтра, 3-га верасня, парламент прысвяціў гэтаму пытанню значны кавалак пленарнага пасяджэння.

З даклада старшыні камісіі А. Красуцкага паўставала досыць заблытаная гісторыя з'яўлення звароту і збору подпісаў пад ім. Аказалася, што на арыгінале гэтага дакумента, адасланага ў рэдакцыю "Народнай газеты", наогул адсутнічаюць подпісы 16 дэпутатаў, прозвішчы якіх у газеце надрукаваны. Праўда, як вынікала з праверкі, пра згоду 10 дэпутатаў падпісаў "Зварот" кіраўніку ініцыятыўнай групы па яго арганізацыі У. Канаплёву нібыта тэлеграфавалі кіраўнікі Брэсцкага і Віцебскага аблвыканкамаў.

Як здабылася на месцах згода тых "дзясці" падпісач зварот, можна толькі здагадаваць (паводле рэплікі аднаго з парламентарыяў, пад згаданым дакументам стаіць і прозвішча дэпутата, які зараз у цяжкім стане ляжыць у рэанімацыі).

Ну, а асататнія падпісанты? Яны рэальна існуюць. Паўтараецца даўняе, напаяўзабытае: "Доктара Жывагу" Пастэрнака не чыталі, але не адабраем"? Цяпер жа: "Канстытуцыю Лукашэнка не чыталі (тэкст яе з'явіўся ў тым жа нумары "Народнай газеты", што і згаданы Зварот), але адабраем".

Застаецца толькі ўсклікнуць услед за класікам, "О времена, а нравы!"

І яшчэ адна навіна. Некалькі дзясці дэпутатаў 4-га верасня былі запрошаны прэзідэнтам на гаворку. Спікера парламента С. Шарэцкага сярод іх не было...

М. ЗАМСКИ

Адгалоскі

"МЫ ЗРОБИМ ІНАКШ..."

"Забраць уладу ў тых, хто не ўмее ёй карыстацца" — інтэрв'ю з такой назвай з'явілася ў нашым тыднёвіку шэсць гадоў таму. Калі зараз хто-небудзь з палітыкаў прамовіць такія ж неасцярожныя словы, у лепшым выпадку яго назавуць "ожиревшим от безделья политиканом", у горшым — ён будзе вымушаны шукаць прытулку за мяжой. А калі гэтак асмеліцца сказаць не проста палітык, а яшчэ і дэпутат парламента, яму патлумачаць, што "отрешат от власти раньше, чем он об этом думает".

Але тады, у ліпені 1990 г., нягледзячы на існаванне СССР і КПСС, было, відаць, лягчэй. Згаданае вышэй інтэрв'ю даў "ЛіМу" народны дэпутат БССР па Шклоўскай выбарчай акрузе N 310 Аляксандр Лукашэнка.

Аляксандра Рыгоравіча ўзору 1990 г. можна цытаваць і цытаваць. І параўноўваць з цяперашнім. Ды супастаўляць ягоныя выказванні з сённяшнім днём: "На жаль, дзеля добрага мліва нам не стае не толькі прафесіяналізму, але і культуры, не стае выхаванасці і інтэлігентнасці, узаемнай павагі і ўвагі"; "...цяпер мы жадаем прымусяць працаваць толькі народ, а самі пры гэтым хочам кіраваць, і прытым — кепска кіраваць! Толькі думаць, і прытым — кепска думаць!"; "Баюся, нам яшчэ доўгі час будзе перашкаджаць кансерватызм мыслення, звычайныя стэрэатыпы звычайнай адміністрацыйна-каманднай сістэмы". А вось яшчэ пра сістэму і партыю: "Прафесія сакратара райкома — самая горшая з прафесій. Вельмі рэдка партыйная сістэма зберагае прафесіяналаў. Яна іх дыскваліфікуе. Я сам быў сакратаром парткома, на шчасце, у калгасе. Працаваў на месцы, як кажуць. Гэта мяне выратавала. А каб я ў апарце сядзеў? Сістэма не церпіць творчага падыходу. У ёй працуюць салдаты, салдаты партыі. Мне здаецца, што прафесіянал-партработнік — самы горшы прафесіянал, асабліва калі ён доўга прасядзеў у крэсле"; "Я радзіў, што застаўся Гарбачоў" (на XXVIII з'ездзе КПСС, які праходзіў у Маскве ў 1990 г. — А. Ш.). Ён патрэбен сёння, а можа, спатрэбіцца яшчэ доўга. Змены ў партыі наўрад

ці адбудуцца. А партыю трэба ратаваць. Я камуніст, і выходзіць з яе не збіраюся".

Шэсць гадоў таму цяперашні прэзідэнт меўся даволі рашуча рэфармаваць эканоміку, і ў прыватнасці, аграрны сектар: "...мой радыкалізм, асабліва ў гэтай сферы, аграрнай, не знаходзіць падтрымкі"; "Я ведаю, што няма ў нас іншага шляху, іншай магчымасці падняць сельскую гаспадарку, як змена форм уласнасці, шырокі іх дыяпазон, аж да прыватнай. Гуляючы ж у папулізм, не ідучы на нетрадыцыйныя, на неппулярныя захады, мы толькі пагаршаем сітуацыю".

Ці, калі ласка, колькі цікавых думак сп. Лукашэнка пра вёску, ад якой, як вядома, наш прэзідэнт чакае заўсёднага разумення і падтрымкі: "Вёска — гэта правінцыя, і мала таго, правінцыя, на жаль, кансерватыўная"; "Калі глядзеў першы дзень работы (XXVIII з'езд КПСС. — А.Ш.), стала сумна. Выступленні гучалі ў лепшых традыцыях застойных часін. Нехта з нашых, вясковых, кідае ў залу: "На вёсцы чытаюць газеты!" — апладыменты. Так, на вёсцы газеты чытаюць, але не ўсе. У вёсцы сёння больш п'юць і менш за ўсё цікавацца палітыкай. Ці яшчэ: "Адзін селянін корміць семнаццаць чалавек тых, якія стаяць са сцягамі на плошчы". Гэта ж увогуле абсурд! Ці можна на такім высокім узроўні крычаць гэткае, ды яшчэ пад апладыменты?!"

Ужо ў 1990 г. сп. Лукашэнка вырашыў, да чаго ён імкнецца. І, не забываючы штораз нагадваць пра клопат аб народзе, свядома ішоў да свайго мэты: "Мне трыццаць пяць гадоў, я ўжо даўно вызначыў сваё месца!"; "Вельмі хачу, каб палітычная барацьба не адбівалася на працоўным людзе. Адна з прыкмет рэвалюцыйнай сітуацыі — абвастрэнне вышэй звычайнага галечы і бедстваў народных мас. Але ці можам мы на такое пайсці? Не, зробім інакш. Мы павінны забраць і забяром уладу ў тых, хто не ўмее ёй карыстацца. Не сёння, дык заўтра, але забяром". І з гэтымі словамі Аляксандра Рыгоравіча нельга не пагадзіцца нам сённяшнім.

Аляксей ШЭІН

Надзённае

АДНАДУМЦАМ

Наш час пакуль што не настаў.
І, калі хоціць моцы й волі,
Спадзе нам светлы знак Хрыста,
Што дасць душы крыху спатолі.

Алтуль, з сівых глыбін вякоў
Прарос наш пракаветны колас.
Наш час пакуль не надышоў,
Не ўсе пакуль пачулі голас.

Патрэбна болей дух будзіць,
Хоць шлях у заўтра і не блізкі.
Каб звацца вольнымі людзьмі
Кабцела з матчынай калыскі.

Мікола ЛЯШЧУН

БЕЛАРУСКІ ФОНД СОРАСА
ІНСТЫТУТ "АДКРЫТАЕ ГРАМАДСТВА"

абвясчаюць аб пачатку
конкурснай праграмы
ПАДТРЫМКА СТВАРЭННЯ
ДАКУМЕНТАЛЬНЫХ І ВІДЭАФІЛЬМАЎ,
прысвечаных
абароне правоў чалавека,
грамадзянскім свабодам
і сацыяльнай справядлівасці

Больш падрабязную інфармацыю аб умовах удзелу ў конкурсе можна атрымаць у Беларускам Фондзе Сораса па адрасу:
220027 г. Мінск, пр.Ф.Скарыны, 65, корпус 11а БДПА, пакой 102,
а таксама ў абласных аддзяленнях Фонду:
210026 г. Віцебск, вул. Замкавая, 4, пакой 215, Віцебскае аддзяленне БФС
246652 г. Гомель, вул. Кірава, 32-а, Гомельскае аддзяленне БФС

© А.А.Фоткин 053

3 пытаннямі звяртайцеся па тэлефонах
ў Мінску: (017) 232-70-64, 232-80-92, 232-77-13

Вось і зноў у нас з'явілася палітычная эміграцыя. Хоць тут мы ўжо аказаліся першымі з усяго СНД. І калі хада жыцця будзе ісці ў тым самым накірунку, як і зараз, дык, прэўна, што гэта паліцелі з Беларусі яшчэ толькі першыя ластаўкі. А колькі іх ужо было! Як пачынала прыпякаць на Радзіме, беларусы рассяваліся па ўсім свеце, і як выяўлялася пазней — былі далёка не апошнімі недарэжамі. У нас чамусьці заўсёды выпіхвалі лепшых.

Эміграцыйны набытак беларусаў немагчымы. Так, згладваю свайго аднафамілільца, а, верагодна, і сваяка, Аляксандра Бяляцкага, які пасля чарговага паўстання апынуўся ў Амерыцы і стаў, як скрозь пісалі пра яго энцыклапедыі, "асабістым сябрам прэзідэнта" Аўрама Лінкальна. Калі пачалася вайна з Поўднем, ён загінуў у першым жа баі, атрымаўшы кулю ў лоб.

Той-сёй з беларусаў нават сам станавіўся прэзідэнтам, як М. Судзілюўскі, ці нацыянальным героем іншых краін, як І. Дамейка ў Чылі.

З беларускай эміграцыі ў лодзі выбіваліся таксама іхнія нашчадкі. Тут мы можам прыгадаць на чэрць беларуса, прэзідэнта Грэціі Папандроу. Мяне асабіста заўсёды грэла сэрца імя найвялікшага хакеіста стагоддзя Грэцкага, які сам шчыра гаворыць пра свае беларускія карані, і заўсёды цікавіла паходжанне славутага амерыканскага кінарэжысёра Пітэра Багдановіча...

У гісторыі беларускай літаратуры эмігранты-пісьменнікі таксама займаюць вельмі адметнае месца. Менавіта яны, выкінутыя віхураю апошняй вайны за межы Бацькаўшчыны, непаладныя сталінскаму гіпнозу, працягвалі і развівалі традыцыі праўдзівай беларускай літаратуры.

Парадокс: у другой палове 40-х і ў 50-х гадах кветкі прыгожага беларускага пісьменства квітнелі ў Амерыцы, Аўстраліі і Нямеччыне. А тут, пад Саветамі, аж да XX-га з'езда адно дрынчэлі бляшаныя надмагільныя вянкі.

Зараз, калі разглядаеш вершаваныя зборнічкі, прозу, крытыку, якая павыходзіла т а м, дык разумееш, што нават пісьменнікі меншага спамеру т а м здолелі раскрыцца напоўніцу. Яны самарэалізаваліся як творцы. Эміграцыя выратавала іх не толькі фізічна, яны выратавала іхнія душы. А гэта для чалавека, як для боскага стварэння, хіба што самае істотнае.

Вось жа, зноў надыходзіць суровыя часы. Я ўпэўнены, што раней ці пазней прэзідэнт захоча і ў культуры "навесці парадка", так, напрыклад, як з банкамі. І шмат перад кім тады паўстане пытанне — прыстасоўвацца, угінаць галаву, ці спрабаваць не падавацца, тут, пакуль гэта магчыма, заступацца за культуру, за мову. А вось калі пачнуць саджаць і знішчаць — з'ехаць і працягнуць бараніць святыні, свой народ, уласную годнасць на эміграцыі.

Да чаго даводзіць свядомы канфармізм — паказваюць вынікі гаспадарання Саветаў на Беларусі. Інтэлігенцыя, нягледзячы на ўсе "але...", нацыю праспала. Яна, за невялікім выняткам, амаль што і не спрабавала ўпірацца. Але зараз іншыя часы, іншыя пакаленні, іншыя людзі. Мяркую, цяжка будзе зноў загнаць усіх у агульны хлёр.

Алесь БЯЛЯЦКІ

ДРУКУЕ
"БЕЛАРУСКАЯ
КАПЭЛА"

РЭЛІГІЙНАЯ МУЗЫКА
НА БЕЛАРУСІ

Першай з'явілася... чырвоная кніга. Пад яркай чырвонай вокладкай з фірменным значком Нацыянальнага тэатральна-канцэртнага аб'яднання "Беларуская Капэла" ўпершыню былі сабраны звесткі пра больш чым стогадовы перыяд развіцця на Беларусі царкоўнай музыкі. Змяшчаліся графічныя ілюстрацыі, разнастайныя нотныя прыклады. Аўтар гэтага навукова-папулярнага нарыса "Царкоўная музыка на Беларусі. 989 — 1995" лонданскі даследчык Гай да Пікарда зрабіў пазнаваўчы экскурс у малавядомую сёння галіну культуры, падмацаваўшы гістарычныя факты, уласныя назіранні ды высновы нотадрукамі — ад ананімных манастырскіх рукапісаў да аўтарскіх твораў Міколы Равенскага, Міколы Куліковіча і нашага сучасніка Алега Залётнева. Прадмову да чырвонай кнігі беларускай музыкі напісаў дырэктар "БК" кампазітар Яўген Паплаўскі.

Менш чым праз год, параўнальна нядаўна, з'явіўся і першы выпуск нотаў з серыі "Рэлігійная музыка на Беларусі". Тут змешчаны званы "Псалтыр рыфматворны" Сімяона Полацкага, з музыкой Васіля Цітова, харавыя творы Мікалая Анцава, Аляксея Туранкова, Міколы Куліковіча, нашых сучаснікаў Кірылы Насаева, Яўгена Паплаўскага, Людмілы Шлег. Адметнасць новага выдання ў тым, што тэксты песняспеваў пададзены па-беларуску не толькі кірыліцай, а і ў лацінскім напісанні. Добрай аздобай нотных старонак сталіся малюнкi Міхаса Барздыкі.

Саліднай працай "БК" можа стацца і яшчэ адна серыя — "Беларуская гітарная музыка", першы выпуск якой пабачыў свет некалькі месяцаў таму. У гэтым нотным зборніку — выключна сучасная музыка: п'есы Галіны Гарэлавай, Валерыя Жывалеўскага, Яўгена Паплаўскага. Прыгожым дапаўненнем да мастацтва музычнага і пацярджэннем мастацтва паліграфічнага выглядаюць у зборніку малюнкi ды граюры Напалеона Орды, Фердынанда Рушыцы і сталага творчага сябра "БК" Міхаса Барздыкі.

"Беларуская Капэла" парадавала культурную грамаду яшчэ адной карыснай пазнаваўчай кніжкай — "Восіп Казлоўскі". Кароткі, ды вельмі змястоўны, з нотнымі прыкладамі, нарыс жыцця і творчасці нашага занага земляка напісала музыказнаўца Вольга Дадзімава. Яркая постаць музычнага дзеяча, кампазітара, настаўніка Міхала Клеафаса Агінскага, постаць, якую квазігісторыкі "дзялілі" паміж рускай і польскай культурымі, — постаць Восіпа Казлоўскага вяртаецца, нарэшце, ва ўлонне спадчыны беларусаў. Думаю, падрыхтоўку і публікацыю такіх кніжчак-нарысаў рупліўцы і сябры "Беларускай Капэлы" мусяць працягваць — дзеля гістарычнай справядлівасці, дзеля дакументальна-аб'ектыўнага слова пра тры часы, калі лепшыя людзі нашай Бацькаўшчыны маглі рэалізаваць сябе толькі па-за яе межамі, убагаचाючы культуру суседніх народаў. Але ўрэшце... і сваю, родную, бо іхнія імёны ўсё ж вяртаюцца да нас.

С. Б.

Так выглядае тытульны аркуш новай нотнай серыі.

ПАДЗЕЯ,
ШТО НАТХНЯЕ

На тэрыторыі дзіцячага садка N 205, што па праспекце Пушкіна ў Мінску, распачаўся пленэр "Размова з камянямі", наладжаны маладымі скульптарамі. Пленэр гэты можна назваць лакальным, калі параўноўваць з маштабамі рэспубліканскіх мерапрыемстваў. Але сама ідэя яго не патрабуе вялікай колькасці старонніх назіральнікаў.

Мінулагодні выпускнік Беларускай акадэміі мастацтваў Андрэй Вераб'ёў атрымаў грант Фонду Сораса, што дазволіла яму разам з сябрамі скульптарамі, удзельнікамі пленэра, набыць матэрыял і абсталяванне. Так у дварыку дзіцячага садка забурылі творчы вёр, выплэскаючы ідэі нечаканых скульптурных кампазіцый, прызваных упрыгожваць нашы паркавыя і садовыя ансамблі. Але галоўнае, што зробленае ўрэшце застаецца ў гэтым самым дварыку — у падарунак дзеткам.

Матэрыял аб выніках пленэру чытайце ў бліжэйшых нумарах "ЛіМа".

Н. Ш.

Пятрусь МАКАЛЬ

31 жніўня 1996 года на 65-ым годзе жыцця памёр вядомы беларускі пісьменнік, заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Пятрусь (Пётр Міхайлавіч) Макаль. Беларусь страціла таленавітага майстра слова, шчырага працаўніка на ніве нацыянальнай культуры, яшчэ аднаго свайго таленавітага сына.

Пятрусь Макаль нарадзіўся 25 жніўня 1932 года ў вёсцы Крушыняны на Беластоцчыне (цяпер Польшча). Пасля заканчэння сямігодкі вучыўся спачатку ў Гродзенскім будаўнічым тэхнікуме, затым у Гродзенскім педагагічным інстытуце, які закончыў у 1953 годзе. Працаваў у абласной газеце "Гродзенская правда", рэдактарам аддзела культуры і навукі часопіса "Маладосць" (1957—1960), вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах у Маскве (1960—1962), загадваў аддзелам літаратуры ў газеце "Літаратура і мастацтва", быў рэдактарам рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР (1965—1966), памочнікам галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы Беларускага тэатра юнага глядача (1966—1975). З 1975 года — літкансультант Саюза пісьменнікаў БССР, з 1978 года — старшы рэдактар выдавецтва "Мастацкая літаратура". У 1980—1983 гадах — рэдактар аддзела паэзіі часопіса "Маладосць".

Творчасць Пятруса Макаля была адметнай і багатай на плён. Пасля першай публікацыі ў "Гродзенскай правде" (1949) выходзіла каля двух дзесяткаў зборнікаў паэзіі, кожны з якіх становіўся прыкметнай з'явай у беларускай літаратуры. Найбольшую вядомасць набылі кнігі "Першы след", "Вятрам насустрач", "Вечны агонь", "Круглы год", "Акно", "Дотык

да зямлі", "Поле" (адзначана ў 1980 годзе Літаратурнай прэміяй імя А. Куляшова); "Калыска долі", "Асенняя пошта лістоты", "Азбука любові" і іншыя. У 1984 годзе за зборнік паэзіі "Смак яблыка" Пятрусь Макаль быў ушанаваны Дзяржаўнай прэміяй БССР. Выдаў некалькі кніг для дзяцей, неаднаразова выходзілі выбранае творы. Шмат зроблена ім у галіне дзіцячай драматургіі. У дзіцячых тэатрах Беларусі шырока ставіліся яго п'есы "Адчыніце, казляняці!", "Дай вады, калодзеж!", "На ўсіх адна бяда", сумесна з А. Вольскім ім напісаны п'есы "За лясамі дрымучымі" і "Марынка-крапіўніца". Ён аўтар лібрэта араторыі "Запрашэнне ў краіну маленства" (музыка Я. Глебава). Пераклаў зборнік сучаснай славацкай паэзіі "Татры пяюць", зборнік вершаў М. Валека "Крылы". Паэзія Пятруса Макаля вылучалася надзённасцю тэматыкі, вострым адчуваннем жыцця, шырынёй поглядаў на свет, філасофскім роздумам.

Пятрусь Макаль быў чалавекам актыўнай грамадзянскай пазіцыі. На працягу многіх гадоў з'яўляўся членам прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, неаднаразова выбіраўся старшынёй секцыі паэзіі, быў членам мастацкага савета Міністэрства культуры Беларусі, актыўна садзейнічаў справе нацыянальнага Адраджэння.

У. Русакевіч, У. Бельскі, А. Сасноўскі, В. Стражаў, А. Слука, М. Падгаіны, У. Яромшын, М. Матусевіч, Р. Барадулін, Я. Брыль, В. Быкаў, Н. Гілевіч, І. Навуменка, І. Шамякін, В. Адамчык, С. Андрэюк, М. Аўрамчык, Р. Баравікова, Д. Бічэль-Загнетава, В. Блакіт, Г. Бураўкін, А. Вольскі, А. Варцінскі, М. Гіль, У. Гніламёдаў, С. Грахоўскі, Г. Далідовіч, А. Дудараў, А. Жалязоўскі, А. Жук, С. Законнікаў, В. Зуёнак, В. Каваленка, А. Кудравец, У. Ліпскі, М. Лужанін, В. Лукша, Г. Марчук, У. Някляеў, У. Паўлаў, А. Пісьмянкоў, І. Пташнікаў, А. Разанаў, А. Русецкі, Я. Сіпакоў, В. Супрунчук, У. Юрэвіч.

Творчасць Пятруса Макаля яркаю зоркаю гарэла і будзе доўга гарэць на небасхіле нашай культуры. Ён быў таленавітым пісьменнікам, добрым, сумленным і шчырым чалавекам.

Такім ён захаваецца ў нашых сэрцах, такім ён застаецца жыць у памяці ўдзячных нашчадкаў.

БЫВАЙ, ДРУЖА...

Не стала Паэта.
Не стала Чалавека.
Не стала даўняга сябра.

Я стаю ля труны. Углядаюся ў такі знаёмы і нечым ужо незнаёмы твар. Даўкі камяк пераймае голас, не дае гаварыць.

Ах, Пятрусь, Пятрусь! Навошта так рана, так нечакана?

Ты ляжыш нязвычайна ціхмяны, супакоены. А зусім жа нядаўна, колькі дзён таму, быў такі няўрымслівы, хуткі на вострае, трапнае слова. Часам нават і крыўднае для некага...

Міжволі ўзгадваю гады нашага даўняга сяброўства. Памятаю першую нашу прэм'еру — "За лясамі дрымучымі" ў тэатры юнага глядача. Мы пісалі п'есу разам. У вершах. Узважвалі кожны радок, кожнае слова. І абодва былі шчаслівыя, калі пераканаліся, што наша сумесная праца не была марнай. Прэм'ера ператварылася ў сапраўднае свята. Для нас з табой, для артыстаў, для глядачоў.

А вайсковая перападрыхтоўка на Чарнаморскім флоце? Дзяжурствы па ахове рэйду, штармавы паход... І зноў — тэатр юнага глядача. Я дырэктар, ты — загадчык літаратурнай часткі. Але кожнае пытанне, нават калі яно і не мела дачынення да літаратуры, мы вырашалі разам... Шляхі нашы то сыходзіліся, то разыходзіліся. Часам набягалі хмаркі. Але яны хутка знікалі. І мы зноў былі разам. Гэтак, відаць, было накіравана звыш. Нават і жылі мы апошнія гады ў адным доме, у суседніх пад'ездах....

Я ведаю, Пятрусь, як многа выпрабаванняў выпала на тваю долю, як часта несправядлівасці жыцця ранілі тваё сэрца. Ты перажываў праз тое, што твая родная вёска, дзе цэлюю вуліцу наслялялі Макалі, апынулася па той бок дзяржаўнай мяжы. Ты перажываў праз тое, што мова наша сыходзіць з шырокага ўжытку. Ты перажываў праз тое, што робіцца на Бацькаўшчыне, праз пагрозу страты яе незалежнасці... А як пакутаваў ты разам

з Галінай Іванаўнай, калі ваш Слаўка ваяваў у Афганістане!.. Я гэта ведаў. Бачыў. Спачуваў... І шчыра радаваўся, калі знаходзіў у друку новыя твае вершы. Радаваўся, што, нягледзячы на ўсе жыццёвыя нягоды, Муза не пакінула цябе. Не пакідала свайго ўлюбёнца.

І вось — апошняя пазма. Ты папрасіў мяне прынесці экзэмпляр часопіса "Полымя", дзе яна надрукавана. Але я не паспеў. Прабач. Не паспеў...

Калі я занатоўваю гэтыя радкі, гэтыя словы, прамоўленыя ў цяжкай хвіліны развітання, ты скіраваўся ўжо ў тое далёкае плаванне, з якога няма звароту. Але застаўся твой гнеды конь. Ён распачна б'е капытом у бераг, смуткуючы па сваім гаспадары. Я ведаю: гэты конь з тае Пагоні, існую нікому і нікому не страймаць і не суняць.

Бывай, Пятрусь...

Бывай, дружа...

Артур ВОЛЬСКИ

ЖЫВІЦЕ ПРАЎДАЙ!

(Працяг. Пачатак на стар.1)

Рабіце гэта, помнячы, што за вамі і з вамі такія волаты творчага духу, такія вялікія родалюбы, апосталы і абаронцы Бацькаўшчыны, як Францішак Скарына, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Леў Сапега, Астафі Валовіч, Міхал Агінскі, Ян Чачот, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Кастусь Каліноўскі, Францішак Багушэвіч, Мікалай Нікіфароўскі, Іван Насовіч, Мітрафан Доўнар-Запольскі, Яўхім Карскі, Алаіза Пашкевіч-Цётка, Іван і Антон Луцкевічы, Вацлаў Ластоўскі, Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Аляксандр Цвікевіч, Усевалад Ігнатоўскі, Язэп Лёсік, Ігнат Буяніцкі, Уладзіслаў Галубок, Фларыян Ждановіч, Рыгор Шырма, Браніслаў Тарашкевіч, Язэп Драздовіч, Уладзімір Жылка, Кузьма Чорны, Гаўрыла Гарэцкі, Мікалай Уладчык, Максім Танк, Іван Мележ, Аркадзь Куляшоў, Пімен Панчанка, Уладзімір Караткевіч — і многія-многія іншыя, вядомыя ўсёй Беларусі і цэламу свету імёны-сімвалы, імёны-светачы, імёны-маякі.

А хто — якія постаці, якія імёны — за тымі і з тымі, што сёння закрэсліваюць нашу гісторыю, прадаюць наш гонар і

славу, нашу свабоду і незалежнасць, толчуць і знішчаюць нашу мову і культуру? Хто? — папытаймася. Якія вялікія аўтарытэты навукі і культуры Беларусі? Якія выдатныя грамадскія і дзяржаўныя дзеячы? Можна, тыя, што павесілі Каліноўскага? Можна, тыя, што разгагалі Усебеларускі Кангрэс у 1917? Ці тыя, што раскрылі Беларусь напалам у 1921? Можна, тыя, што палкамі і прыкладамі заганялі ў калгасы ў 1929—1931? Ці тыя, што пад карань выразалі цвет нацыі ў 1936—1938? Ці тыя, што 30 гадоў назад ліквідавалі апошнія беларускія школы ва ўсіх гарадах і мястэчках нашай Радзімы? Ці тыя закупленыя гісторыкі, што ў сваіх "навуковых працах і даследаваннях" апраўдваілі і падтрымлівалі ўвесь гэты гвалт над душой народа?..

Сённяшнія паслядоўнікі і заступнікі ўсіх тых "герояў нацыі", што чынілі гэтыя зверствы і бясчынствы, спекулююць на палітычнай няспеласці і нізкай нацыянальна-гістарычнай свядомасці пэўнай часткі насельніцтва Беларусі. Ім не сорамна, ім не баліць, што з нас, з нашай беларускай дурноты людзі пачынаюць ужо смяцца. Яны не разумеюць, што здарылася самае страшнае з усяго, што можа здарыцца ў гісторыі народа —

свет перастае нас успрымаць сур'эзна. Але ж нехта павінен гэта разумець. Але ж некаму гэта павінна баліць. Але ж нехта павінен ад гэтага ўспыхнуць гневам?

Дык помніце пра гэта, маладыя людзі, слухаючы прыгожую, салодкую хлусню пра раўнапраўе дзвюх моў на Беларусі, пра клопат аб развіцці беларускай нацыянальнай культуры, пра павягу і пашану да шматпакутнай, трагічнай гісторыі беларускага народа. Ведайце і помніце, што гэтая хлусня будзе панаваць у нашым грамадстве датуль, пакуль у ёй будуць зацікаўлены манкурты і халуі высокага дзяржаўнага рангу, якія дыктуюць народу сваю волю. Ведайце і помніце, што самая вялікая і небяспечная хлусня — гэта бессаромнае, цынічнае сцяврджэнне аб тым, нібыта народ Беларусі быў, ёсць і будзе шчаслівы толькі тады, калі не будзе сам гаспадаром на сваёй роднай зямлі, а будзе падпарадкаваны злой волі чыноўніка і дзяржыморды імперска-шавіністычнага крою.

Лёс Беларусі, лёс вашай будучыні і будучыні вашых дзяцей і ўнукаў залежыць ад таго, праўдай ці хлуснёй вы будзеце жыць і кіравацца сёння.

Зычу вам мужнасці і поспехаў у вучобе.

Асобу айца Яна Матусевіча прадстаўляць чытачам "ЛіМа" наўрад ці ёсць патрэба. Гэты чалавек досыць вядомы ў Беларусі. А сталічная інтэлігенцыя мела магчымасць неаднойчы сустрэцца яго на самых розных імпрэзах. Айцец Ян прадстаўляе сваю канфесію ў розных грамадскіх арганізацыях. Ён уваходзіць у склад рэспубліканскіх рад і ўпраў: ТБМ, Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", Біблейскага таварыства Беларусі, нядаўна арганізаванага беларускага фонду "Абаронім жыццё" і інш. У дадатак да ўсяго а. Ян Матусевіч вядомы як вялікі кніжнік, гаспадар багатай і ў многім унікальнай хатняй бібліятэкі. Гэта шчыры, свядомы беларус, які моліцца за Беларусь, за яе адраджэнне, за тое, каб мы, беларусы, не ўмёрлі і засталіся самі сабою, жылі незалежна ад чужой волі ды розных гістарычных абставін.

Штуршом да гутаркі з айцом Янам паслужыў неардынарны, думаецца, факт. Як "ЛіМ" паведамляў ужо, у Магілёве была асвечана першая ў Беларусі грэка-каталіцкая капліца — красамоўнае сведчанне таго, што уніяцтва на нашай зямлі пачало адраджацца.

"ХАЙ УСЕ БУДУЦЬ АДНО"

СУБ'ЯСЕДНІК КАРЭСПАНДЭНТА "ЛіМа" — УПРАЎЛЯЮЧЫ ДЭКАНАТА БЕЛАРУСКАЙ ГРЭКА-КАТАЛІЦКАЙ ЦАРКВЫ, ДЭКАН, ПРОТАПРАСВІТАР АЙЦЕЦ ЯН МАТУСЕВІЧ

— Айцец Ян, што значыць вера для народа?

— Мабыць, трэба гаварыць не проста пра веру, а пра тую веру, якая стала для народа сваёй, якая выяўляе, так бы мовіць, сутнасць ягонай светабудовы. Яна мае для жыцця народа велізарнае значэнне. Як колькі гадоў назад стала модна гаварыць — лёсавызначальнае. Сёння многія беларусы-праваслаўныя называюць сябе рускімі, беларусы-католікі — палякамі. А вось тое, што калісьці ў нас была свая вера — уніяцкая, сёння, трэба нагадаць і даказаць. Менавіта ў ёй, уніяцкай веры, трымалася беларускасць. І гэта не было даспадобы царскім уладам, якія 150 гадоў назад жорстка знішчылі уніяцкую царкву на Беларусі. А між тым сёлета яна святкуе сваё 400-годдзе — маецца на ўвазе гадавіна Берасцейскай уніі. Гэтая дата шырока адзначаецца ў свеце.

— Асвятчэнне капліцы таксама звязана з гэтым юбілеем? Раскажыце пра гэты акт...

— Асвятчэнне першай уніяцкай капліцы проста супала з юбілеем. Капліца гэтая была пабудавана даўно, яшчэ за часам уніяцтва, а пасля была зачынена і ператворана ў нейкі склад. Асвятчэнне адбылося 15 жніўня, на вялікае свята Успення Маці Божай. Мы з апостальскім нунцыем у Беларусі архібіскупам Дамінікам Грушоўскім і з візітатарам кангрэгацыі Усходніх Царкваў для грэка-католікаў на Беларусі "Ad nutum Sanctae Sacerdotii" а. Янам Сергіем Гаекам сустрэлі напярэдадні ў аэрапорце Мінск-2 ватыканскага кардынала Акіле Сільвестрыні, які прыехаў да нас не як голец, а як наша начальства, скажам так. Мы пакуль што не маем свайго біскупа і падпарадкоўваемся непасрэдна Ватыкану менавіта ў асобе кардынала. Дык вось, 15 жніўня ў Магілёве, на каталіцкіх могілках, адбылася служба, падчас якой кардынал Акіле Сільвестрыні зачытаў дэкрэт Папы Рымскага аб ўзнагароджанні апостальскага візітатара для беларускіх уніятаў айца Яна Сергія Гаека санам архімандрыта і ўручыў яму адпаведны крыж. Архімандрыйт — гэта вышэйшая ступень у манастве. Пасля гэтага адбылося асвятчэнне капліцы. Безумоўна, гэта сталася вялікай, значнай падзеяй у нашай дзяржаве. Гэта першы культывы будынак на Беларусі, які вернуты вернікам-уніятам.

На сённяшні дзень мы знаходзімся ў цяжкіх, складаных умовах. Акрамя магілёўскай капліцы, у нас няма больш ніводнага культувага будынка, нам даводзіцца праводзіць службы ў непрыстасаваных памяшканнях. Напрыклад, у Мінску мы молімся ў капліцы на вуліцы Прытыцкага ў пакоі жыллага дома, дзе некалі быў "чырвоны куток" домакіраўніцтва. У нас у Мінску дзве грэка-каталіцкія парафіі, адна носіць імя Святога Язэпа, у ёй я з'яўляюся пробашчам, а другая — іконы Маці Божай Нястомнай Даламогі, дзе пробашчам айцец Казімір Ляховіч. У канцы 1991 года рашэннем Мінгарвыканкама нашай парафіі аддадзены будынак былога касцёла Святога Язэпа на вуліцы Кірылы і Мяфодзія. Але аддадзены пры ўмове, што будзе належаць нам тады, калі архіў, які там месціцца, выедзе з гэтага памяшкання. На жаль, новага будынка для архіва ўлады падшукаць не спяшаюцца. Другой парафіі выдзелена пляцоўка для будаўніцтва царквы ў канцы вуліцы Матусевіча. Два гады назад грэка-каталіцкімі святарамі там быў асвечаны крыж. Пакуль — праблемы з дакументацыяй...

— Айцец Ян, сцвярджаецца, што калісьці 75—80 працэнтаў беларусаў былі уніятамі і маліліся ў сваіх шматлікіх храмах. Цяпер ацалелыя з іх сталі ці то касцёламі, ці то праваслаўнымі царквамі. Вы не станеце адбіраць сваё назад?

— Наша мэта не адбіраць, а будаваць сваё

і мірна суіснаваць з іншымі канфесіямі.

— А сродкі на будаўніцтва?

— Сродкаў, вядома, пакуль што няма, але мы спадзяёмся, што нам дапаможа адна з міжнародных дабрачынных каталіцкіх арганізацый.

— Айцец Ян, вельмі важнае пытанне — рэлігія і мова. Важнае для нашага разумення свету, нашага быцця, нашых зносін з Богам. Вы набажэнствы заўсёды праводзіце па-беларуску. У сувязі з гэтым хочацца спытаць вас пра што. Ці можа быць рэлігія нацыянальнай? Ці можа, правільней гаварыць пра нацыянальную царкву? Якую ролю можа яна адыграць у кансалідацыі і адраджэнні, скажам, нашага народа?

— Пачну з таго, што большасць нашых вернікаў — маладыя людзі. Гэта студэнты, аспіранты, маладыя спецыялісты, рабочыя. Ёсць і людзі старэйшага ўзросту, якія таксама ўсведамляюць сябе беларусамі, жадаюць адраджэння Бацькаўшчыны. А яна наўрад ці можа адраджацца без адраджэння нацыянальнай царквы. Вось і адказ на вашае пытанне. Значэнне нацыянальнай царквы дзеля духоўнага станаўлення народа велізарнае. Нездарма ж кажуць, што народ ствараюць школа і царква. Нацыянальнае, само сабою.

Тым не менш, мы не замыкаемся ў сваім вузкім коле і з радасцю прымаем да сябе людзей іншых нацыянальнасцей: украінцаў, рускіх, палякаў і г. д. Але, разам з тым, мы не павінны забываць, што жывём мы на беларускай зямлі, і мова ў нашых храмах павінна быць беларуская, хаця маем права карыстацца і іншымі мовамі: грэцкай, царкоўнаславянскай...

— Айцец Ян, выбачыце, але ўсё ж выклікае здзіўленне, што Беларускай грэка-каталіцкай царквой здзяйсняе кіраўніцтва не беларус, а паляк — маю на ўвазе айца Яна Сергія Гаека.

— Пытанне аб кандыдатуры кіраўніка сёння не закрыта. У нас пакуль што на сённяшні дзень няма заступніка-беларуса, які б намі апекаваўся. Найбольш спрыяльнай, на думку нашых вернікаў, была б кандыдатура айца Аляксандра Надсана, апостальскага візітатара для беларусаў-католікаў замежжа. Гэта — глыбока свядомы беларус, вядома, паважаная асоба ў свеце. Цяжкасці могуць быць у тым, што айцец Аляксандр Надсан — грамадзянін Вялікабрытаніі. Ды мне думаецца, што гэта не можа быць перашкодай. Зрэшты, мне думаецца, верыцца, што надбудуць лепшыя часіны для нашай царквы, наогул для нашага грамадства. Святарамі ў нашай царкве могуць быць людзі і іншых нацыянальнасцей, скажам, украінцы, славакі, тыя ж палякі, нават негры, але кіраўніком усё ж павінен быць беларус.

— Айцец Ян, вас называюць "кішэнным дэканам". Што вы на гэта скажаце? Чым вытлумачаеце?

— Ну, я сябе "кішэнным дэканам" не лічу. Але, магчыма, тыя абставіны, якія склаліся на сённяшні дзень, вымушаюць людзей думаць так. З Рыма прыязджае айцец Гаек і кажа нам рабіць тое ці гэта, і мы мусім выконваць. У духавенстве, як і ў войску: што загадае вышэйшае начальства — выконвай. Вышэйшая ўлада — гэта ўжо ўлада апостальскага адміністратара, альбо апостальскага экзарха.

— Айцец Ян, вось перада мною спецыяльнае выданне газеты "Царква", прысвечанае 400-годдзю Берасцейскай уніі. У артыкуле "Грэка-каталіцкая царква на Беларусі (1989—1996)" гаворыцца наступнае: "Юрыдычна Беларускай грэка-каталіцкай царквы падпарадкоўваецца кангрэгацыя Усходніх Царкваў і непасрэдна ейнаму кіраўніку яго Эмініценці кардыналу Прэфекту Ахілесу Сільвестрыні. Афіцыйным

ягоным прадстаўніком ёсць апостальскі візітатар для грэка-католікаў Беларусі а. Сергій Гаек..." І раптам на гэтай жа старонцы — здымак айца Гаека з такім подпісам: "Апостальскі адміністратар для грэка-католікаў Беларусі а. Сергій Гаек". Значыць, айцец Гаек ужо прызначаны адміністратарам ці гэта — памылка друку?

— Мне здаецца, гэта проста памылка друку. Айцец Гаек — апостальскі візітатар, адміністратар — гэта ўжо кіраўнік царквы.

— Айцец Ян, я спецыяльна ўзяла з сабою адзін цікавы здымак 1960 года. У подпісе сказана, што на ім — усе беларускія каталікі і грэка-каталікія святары замежжа ў апартаменты Папы Рымскага. Ці пазнаеце вы каго-небудзь? І ці плануеце са сёлета, скажам, у сувязі з юбілеем уніі, падобная аўдыенцыя сённяшніх беларускіх святароў у Ватыкане?

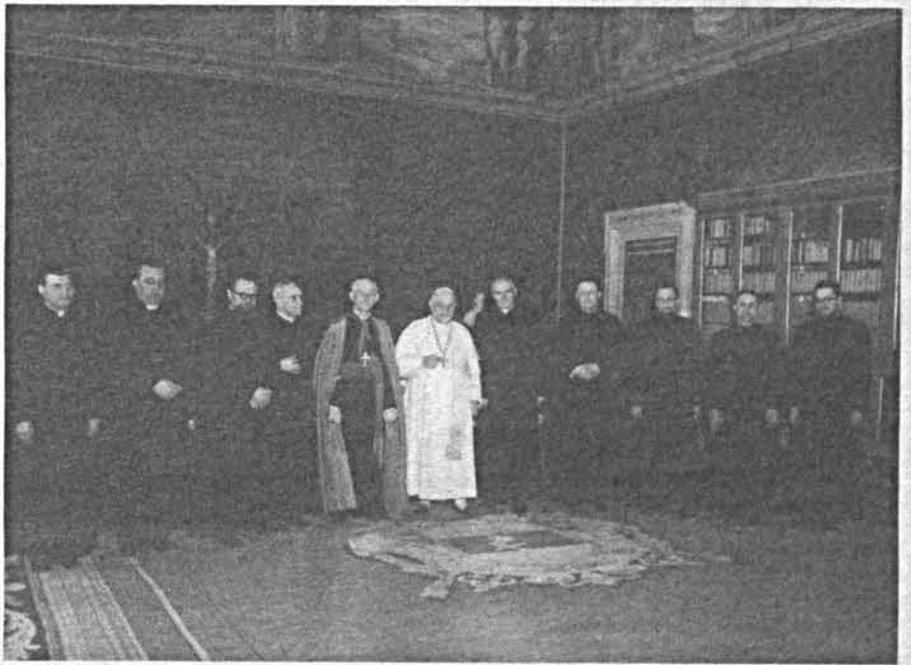
так і ў каталіцкай. Нашы вернікі — гэта католікі ўсходняга візантыйска-славянскага абраду. Таму перахросту не трэба. І калі хто хоча стаць нашым вернікам, мы даём яму магчымасць азнаёміцца з катэхізісам, ён прыходзіць да споведзі і пасля гэтага ён належыць да нашай Царквы.

— Ці шмат уніятаў-беларусаў у нас у краіне і ў свеце?

— У свеце беларусаў-уніятаў не так ужо шмат, яны раскіданы па ўсёй зямлі — і ў Амерыцы, і ў Канадзе, і ў Аўстраліі. У Еўропе беларусаў мала, яшчэ менш — свядомых. А ў нас у краіне уніятаў крыху больш за пяць тысяч. Хацу адзначыць, што нават пасля вайны на Беларусі яшчэ былі адзінкавыя парафіі уніятаў. Праўда, у канцы 40-х гадоў, пасля разгрому і забароны уніяцтва на Украіне, тыя адзінкавыя уніяцкія парафіі былі ліквідаваны на Беларусі і перададзены праваслаўнай царкве. Але ідэя уніяцтва засталася і на Беларусі. Да сённяшніх дзён захаваліся людзі, якія ад дзядоў, прадзедаў збераглі уніяцкую веру і не ішлі ні ў праваслаўную царкву, ні ў касцёл.

— Айцец Ян, а чым адрозніваюцца абразы, крыжы уніятаў ад лацінскіх ці візантыйскіх?

— Абразы нашы маюць выразны нацыянальны адбітак. Так бы мовіць, беларускі характар. Яны пісаліся ў мастацкіх традыцыях Беларусі і адрозніваюцца, скажам, ад

— Размовы пра такую аўдыенцыю вядуцца, пра гэта нам гаварыў і айцец Сергій Гаек. А на здымку я пазнаю ўсіх — Папу Рымскага Яна XXIII, тагачаснага біскупа Мінскага і Магілёўскага Баляслава Сласкана, айцоў-пралатаў Пятра Татарыновіча, Уладзіміра Салаўя, архімандрыта айца Льва Гарошку, айцоў Часлава Сіповіча, Аляксандра Надсана, Язэпа Германовіча (паэта Вінцука Адважнага) і іншых.

— Айцец Ян, колькі ўвогуле парафій налічвае БГКЦ?

— Сёння ў Беларусі зарэгістравана 11 грэка-каталіцкіх парафій і яшчэ некалькі — на шляху да рэгістрацыі. З іх дзве ў Мінску, як я казаў ужо, па адной у Брэсце, Гродне, Гомелі, Віцебску, Магілёве, Маладзечне, Лідзе і Полацку. Абслугоўваюцца яны пяццю святарамі. Адзін святар абслугоўвае некалькі парафій. Напрыклад, я, акрамя адной мінскай, абслугоўваю і парафію ў Маладзечне. Айцец Казімір Ляховіч, акрамя мінскай, абслугоўвае парафіі ў Магілёве і Лідзе. Полацкі святар абслугоўвае парафіі ў Полацку, Віцебску і Гомелі.

— Айцец Ян, а дзе навучаюцца на святароў?

— Нашы кандыдаты ў святары вучацца за мяжой, у духоўных установах Рыма, Лювэна, Любліна, Лондана, Івана-Франкоўска...

— А вы дзе вучыліся?

— Мой шлях да святарства быў няпросты. Я заўсёды хацеў стаць каталікім святаром, але час быў такі, што ажыццявіць гэта адразу не ўдалося. Спачатку я атрымаў святарства ў праваслаўнай царкве — вучыўся ў духоўнай семінарыі ў Загорску. У 1979 годзе я перайшоў у лона рыма-каталіцкай царквы і 12 гадоў працаваў у Ашмянскім раёне пробашчам. Пасля да мяне звярнуліся лепшыя прадстаўнікі свядомай беларускай інтэлігенцыі з просьбай заняцца нялёгкай, складанай справай адраджэння грэка-каталіцкай царквы на Беларусі. І вось ужо шосты год я грэка-каталіцкі святар, з іх тры гады — Упраўляючы дэканатом БГКЦ.

— Айцец Ян, ці павінен католік альбо праваслаўны вернік, свядомы беларус, перахрышчывацца, калі ён захоча стаць уніятам?

— Справа вось у чым. Сем святых Тайнаў (сакрамантаў), устаноўленых Ісусам Хрыстам, ёсць тыя самыя, як у праваслаўнай царкве,

маскоўскіх ці наўгародскіх — зусім іншыя твары, іншыя колеры, яны больш ачалавечаныя, "дабрэйшыя". На жаль, старых абразоў збераглося няшмат, сёння іх можна бабачыць найперш у Музеі старажытнай беларускай культуры пры АН РБ. А што да крыжа, дык сваім мы назвалі шасціканцовы крыж Святой Еўфрасіны Полацкай, якая з'яўляецца апякункай для ўсіх хрысціян Беларусі.

— На завяршэнне, айцец Ян, такое пытанне. Што гэта ўвогуле такое — само грэка-каталіцтва, унія?

— Унія — гэта паяднанне, супольнасць, мір, дабрыйня. І праваслаўны, і католік павінны згадаць былую лучнасць нашу і працягнуць адзін аднаму руку для сяброўскага поіску. Само грэка-каталіцтва — гэта злучэнне дзвюх царкваў, усходняй і заходняй. Тут ёсць прысутнасць візантыйска-славянскага абраду, а дух — каталіцкай царквы. Бо уніяцкая царква, як я ўжо казаў, частка сусветнай каталіцкай, і наша вышэйшая ўлада ёсць у асобе Галавы гэтай Царквы Папы Яна Паўла II. Таму і каноны некаторыя ў нашай Царкве такія ж, як і ў рыма-католікаў. І грэка-католікі — гэта тыя ж самыя католікі, але якія моляцца ўжо ў іншым, усходнім абрадзе.

І галоўная наша задача не ў нейкім там супрацьстаянні рыма-католікаў і праваслаўных, а ў іх з'яднанні, паразумеласці, спасціжэнні той ісціны, што мы ўсе дзеці аднаго Бацькі-Бога і адной зямлі — беларускай, і мовай у храмах павінна быць наша родная, беларуская мова, як у праваслаўных, так і ў каталіцкіх.

Кожны чалавек павінен жыць у згодзе з Божымі заповедзямі. Усе мы — усходнія хрысціяне, грэка-католікі і праваслаўныя, дзеці адной традыцыі, і не трэба прудумляць нічога новага, а шукаць супольныя малітвы, спаўняючы словы Хрыста: "Хай усе будуць адно". Быць аплотам адзінства сёння, звязкай, мостам паміж хрысціянскім Захадам і хрысціянскім Усходам — сапраўдная задача грэка-католікаў. І сваю задачу, як святара, бачу ў духоўным адраджэнні нашага народа, які павінен зразумець сапраўдны каштоўнасці, што з'яўляюцца скарбам для душы.

Гутарыла з а. Янам Матусевічам
Марыя ПІЛВІЧ

На здымку: у час сустрэчы Папы Рымскага Яна XXIII і біскупа Мінскага і Магілёўскага Баляслава Сласкана з беларускім замежным духавенствам (1960).

Усё, што мае пачатак, мусіць рана ці позна скончыцца.

Скончылася і публікацыя адказаў на анкету "ЛіМа".

Відавочна, што аўтары адказаў падзяляюцца на дзве катэгорыі — тыя, хто пытанні анкеты прыняў без супраціву, каго яны зацікавілі, і тыя, хто прыняў іх са значнай доляй скепсісу. Тым не менш, можна зазначыць, што размова непасрэдна на літаратурныя, "глобальныя" тэмы больш патрэбная.

У якасці своеасаблівага падагульнення прапануем рэцэнзію на апублікаваныя ў часопісе "Полымя" мініяцюры Янкі Брыля "З людзьмі і сам-насам".

КОЛЬКІ ВАЖЫЦЬ ДУША ЛАСТАЎКІ, або ПОГЛЯД СКРОЗЬ МАЛЮНАК

— Рэцэнзія на Брыля? Ды што новага ты можаш напісаць пра Брыля?

З прыватнай гутаркі.

...так захацелася талковага позірку збоку. Бо ў рэдакцыі, хутчэй за ўсё нічога не скажучы. І ўзрост, і пэўны аўтарытэт, — ад гэтага і самотнасць, зусім шчырага слова не пачуеш, як быццам яно табе не патрэбна.

Янка Брыль "З людзьмі і сам-насам".

Існуюць у калямастацкім асяроддзі міфы пра карціны, на якіх, калі на іх доўга глядзець, праступала іншае адлюстраванне, з'яўляўся іншы сэнс — так, правяду народнаў раптам аказваўся па-майстэрску падаваным на вісэльні, у кампаніі савецкіх партыйных дзеячаў вымалёўваўся шкільет і г.д. Нядаўна з'явілася кніжная забавка (даўно забытая, а цяпер усломненая) — магічныя малюнкi. Глядзіш на стракатую графічную мяшанку, пакуль вочы не стомяцца, і раптам малюнак робіцца аб'ёмным, ды так выразна — быццам у акварыум глядзіш, і бачыш фігуры, якіх у "пляскавым" варыянце нізавошта не заўважыш.

У інструкцыі да такіх малюнкаў напісана — трэба вочы "расфаксіраваць". Адным гэта адразу ўдаецца, другім — паступова, а некаторым не адзін дзень трэба вочы сляпіць, пакуль нешта ўбачыш. А нехта і ніколі нічога не ўбачыць.

Так вось адбываецца, толькі на ўзроўні мыслення, пры працы некаторых кніжак. У прыватнасці — мініяцюры Янкі Брыля. Колькі пра іх напісана! Аднак застаюцца чытачы, якія ўсё слізаюць позіракам па плоскасці, асэнсоўваючы асобныя дэталі ў фокусе свайго погляду. А тут сапраўды трэба ад усякага "фокусу", разглядаючы адмовіцца. Іначай не ўбачыш сапраўднага, аб'ёмнага карціны. Што ўяўляюць сабою зборнікі Янкі Брыля "Жменя сонечных промняў", "Вітражы", "Асцярожна, дзеці", "Вечаровае" і інш., уключаючы апошнія запісы, надрукаваныя ў часопісе "Полымя" (N 5, 1996 г.) "З людзьмі і сам-насам"? Згодна "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі", зборнікі "лірыка-філасофскіх мініячур, псіхалагічных абразкоў" — гэта нешта дробнае, рознае, сабраное ў адно часам згодна нейкаму прычыпу, часам адвольна, як напісала. Сочыць вокан чытач па плоскасці, успрымае звычайна кожны запіс як самакаштоўнасць... Што гэта, дзённік? Успаміны, адчуванні, асацыяцыі, цытаты — плынь свядомасці, разбітая на асобныя кавалачкі. Ды яшчэ спатыкаешся: "Калі і будзе ў маім запісанні трохі графаманіі, дык што ж, — ад гэтага ж не ўсюды, не заўсёды ўсцеражэцца".

Ды яшчэ выказванні, што проста правакуюць абурэнне асабліва свядомых чытачоў.

Часам бязлітаснасць да сябе.

Часам бязлітаснасць да іншых...

Ні сюжэту, ні асабліва шакіруючых выказванняў...

Ні экзотыкі, ні сэксу...

Расфаксіруй зрок, чытач!

Перад табой, цудоўным чынам складзеная са стракатых драбніцаў, аб'ёмная панарама душы. Можна яе разглядаць, паварочваць у розных ракурсах. Усяго ў ёй хапае. Вось нахонт судзіць — не ведаю: не нашая справа адзін аднаго судзіць...

Магу толькі перадаць уражанні ад убачанай карціны.

Перш за ўсё — пагаджайся ці не, але для мяне — перш за ўсё — маральнасць, нармальна чалавечая прыстойнасць. Калі нельга брудна — пра жанчыну, нават якая таго заслугоўвае; нельга вылаяцца на людзях; нельга раўнадушна — пра заўважаную подласць; нельга, нельга... Ёсць два пачаткі — гармонія і дысгармонія, адпаведна — боскае і д'ябальскае; а мяжы між імі няма... Або ты — па адзін бок, або па другі... І парадокс для творчага чалавекі ў тым, што гармонія якраз-такі вымагае межаў, паколькі сам чалавек быў створаны па канону — паводле вобраза і падабенства боскага... А вось на тым баку, дзе пачынаецца шлях да хаосу, можна ўсё. Там няма мер і няма межаў. А ў самой творчасці ёсць імкненне да пераадолення межаў і канонаў, да ўзлёту... І толькі чалавек, які мае трывалыя арыенцыры "прыстойнай чалавечнасці", запытае сябе: куды — узлёт? Да святла ці да цемры? Ці кожнаму на шумным свяце пры гарэзнай аб'яве "А цяпер будзе выканана песня, як выдаць замуж гарбатую дачку", прыйдзе балючая думка: "Фальклорнае жорсткае хамства, калі падумаць, што і ў гэтым шматлюддзі на паркавых схілах і ў даліме можа быць хоць адна такая няшчасная або хтосьці з родных такое..."

І гэта ў наш час, калі апісанне "палавых актаў" зрабілася ледзь не паказчыкам прагрэсіўнасці! А тут: выпадкова расшпілюе верхні гузік на кофтачы суб'ядседніцы... "Бязгрэшны пах квакерскай рысавай кашы..." Ды выказванне, што "Набокава за яго "Лаліту" трэба судзіць па адным артыкуле з гвалтаўнікамі нялетніх".

Няма боязі сцвердзіць свае маральныя каштоўнасці. Адстаяць сябе. Нават так: "Абараняючыся ад п'яніц у нашым літаратурным асяроддзі, я меў права на катэгарычнасць, рэзкасць, нават грубасць, да выкідання нахабы са свайго дома ўключна. Мне трэба было і сёння трэба ратаваць сябе ад іх умяшання ў мае жыццё, ад такіх перашкодаў".

Што, такія адносіны да жыцця састарэлыя, пановы? У такім выпадку ў нас розныя сістэмы жыццёвых каштоўнасцяў... Узрост, у віктарыянскай Англіі быў Оскар Уайльд, у Францыі побач з Жан-Жакам Русо — маркіз дэ Сад. Кожнаму — сваё. Груба кажучы, "Свіння гразь знойдзе". А называць кансерватыўнасцю цвёрдае жаданне захаваць вернасць сваім духоўным ідэалам, гарманічнасць свае асобы — ну, прабачце...

"Надо писать то, что умеешь, делать то, что Бог тебе на душу положил, и не гнаться за политическими, скандальными историями".

Цытата па-расійску, дэманстратыўнае "чакванне Маскве"... Ён і ў гэтым незалежны, бо мае зноў жа трывалую шкалу каштоўнасцяў: Зноў няправы і злева, і справа. Недастатковы нацыяналіст і не лаяльны да ўладаў. Зноў кіруецца нейкай няпэўнай гармоніяй, што ў палітыцы недасягальна велічыня. Разгон ветэранаў пад бел-чырвона-белымі сцягамі — хамства, злачынства. Прэтэнзіі на "аднаасобнае ўладанне" Касцюшкам, Міцкевічам, Дастаеўскім — раздражняюць і засмучаюць. "Штосьці рыхтуецца цёмнымі сіламі ў Мінску, і ў Маскве, штосьці пляецца, навісае над лёсам беднай Беларусі... "Северо-Западный край?" Абрід-ляя, нахабная русіфікацыя, "савет нячестых" — ветэранаў — саржавелых бальшавікоў, наступ прыхільнікаў "неделимой Руси"... Але і — "цыбаты, развязны лахмей", які, рэдагуючы, пазбаўляе Талстога і Дастаеўскага зпітытаў "вялікія пісьменнікі...", кожнай з'яве даецца ацэнка, сыходзячы з тых "кансерватыўных" духоўных ідэалаў, калі мана называецца маной, а брыдкасць — брыдкасцю, не робячы скідак ні "старэйшаму брату", ні "Іллічам-Рыгоравічам", ні сваім жа "маладым, п'яным, таленавітым".

Э, ды хіба да такіх ацэнак у нас прывыклі? У нас ужо калі сказаць — дык прыпачатаць, хто абразіцца — сам вінаваты. А тут нейкая далікатнасць...

Што, калі чалавек не брыдкаслоўіць, ён баязлівец? А яму выкаванне не дазваляе займацца дзейнасцю, кшталту роспісу платоў выказваннямі "N — казёл".

"Няўжо хопіць аднаго няўдзелу ў подла-злачынствам, што так агідна набірае сілы. Няўжо мая актыўнасць у тым, каб належна рабіць тое, што па-сапраўднаму мае?..."

У панарама, якую мы разглядаем, фігуры палітыкі проста не можа не быць. Але тут яна не з касою, а з літарам. "Пабацце, гэта дрэнна!" — а не: "Бі іх!" Нармальна роля мастацтва, Богам вызначаная. "Бі!" — гэта нават не пракаўскае. Тыя звычайна крычалі "Пакайцеся!" А гэты чалавек яшчэ і плача — ад перачытвання апавядання Талстога... Ці занатоўвае імя маладога пісьменніка, які ўразіў творам. Заўважае: "Ружы на шырокім кусце не толькі дружна расцвілі, але яшчэ і хораша памыліся пад спорным дажджом..." І — "чорны, маленечкі цюцка", у якога столькі прызнасці, што "ніяк не можа выменташыць яе сваім хвосцікам..."

Бачанне прыгажосці свету — гэта пра гармонію. Ён усё яшчэ бачыць гэтую гармонію... "Маладоства, закаханасць"... З узростам эмоцыі прытуляюцца, як алуці. У аднаго пісьменніка герой усё шукаў на рынках радыска, ад якой шычкала б. язык да слёз — як у дзяцінстве. Але радыска была вадзяністая, несапраўдная. І яму казалі — дурань, сапраўдная радыска скончылася разам з тваім дзяцінствам... А што той, хто яшчэ можа дзіцым позіракам глянуць на цюцку ці заплакаць над сто разоў чытаным апавяданнем? Знайшоў спосаб "заточваць алуці"? Радыска канца стагоддзя яшчэ не

здаецца яму вадзяністай? "Наперадзе ў мяне штосьці, чаго не растлумачыш нават сам сабе, што толькі адчуваецца. Нейкае радаснае светлае воблака на бязмежным блакіце, — шчасце, якое чакае мяне. Яно нікому іншаму не зашкодзіць, а мне яно неабходнае, у ім сэнс, надзея, жыццё..."

Ды відаць, камусьці шкодзіць гэты пісьменніцкі недарэчны аптымізм... "Рыф гармоніі ў моры бур", ці ж бачыце. І вось яна, дысгармонія ў ягоным свеце — адчуванне самоты, непатрэбнасці. Страшныя сумнівы: не так рабіў, не тое раблю... Усведамленне, што астаецца "толькі даточваць" да зробленага... Уласныя памылкі... Рэцыдывы савецкага часу... Ні разу не галёнку "Бі!", нават "Пакайцеся!" не надта крычаў... І — спадыспаду — думка: а можа, цяпер паспрабаваць? "Рэабілітавацца"? Выкрыўанне паставіць над лірыкай? "Ад самога сябе не ўцячэш, і там будзе агідная злоба дзён, бездапаможная паныласць, самаедства".

А падчас бяссплёгнага самотнага сядзення старога чалавекі за пісьмовым сталом гэты чалавек возьме і... адзіцца шклу, і мушцы-зелянушцы, якая не можа праляцець скрозь празрыстую перашкоду, і ружам за акном, і людзям, і кнігам, і ўсяму свету. І ставіць напрыканец падборкі ўспаміні, як святкавалі дзень нараджэння зухаватага таджыкскага пісьменніка, і адзін чыноўнік, не сціміўшы з вялікапышных прамой дакладнай нагоды, прапанаваў ушанаваць памяць творцы ўстанаваннем. На што "ўзвіўся адчайна-вісклівы крык юбіляра:

— Сволось! Я яшчэ жыві!

І — прызнанне, што самому хочацца "крыкнуць — дома ўжо, за рабочым сталом: — Сволось. Я яшчэ жыві!"

Сапраўды, давалі чалавекі... Ну, гэта ж у нас, у беларусаў, у ментальнасці, як фармуляваў Караткевіч — самаедства ад асабістага ўзроўню да агульнанацыянальнага. Кінуць жменю пяску на галаву жывога...

Праўда, ёсць тэхнічныя цяжкасці — кідаць даводзіцца не ў дол, а ўверх, сабе ж вочы зацярушыш...

І што, па кунсткамеры ты, чытач, прайшоўся? Па маўзалеі? "А вось пішу і адчуваю ў правай жмені спалохана-трапяткую маленькую душу маладога ластаўкі, відаць, з таго гнязда, што ў вільчыку шчыта над маім акном. Тыдні са два таму назад яна, свавольніца, памылкова ўляцела ў мае акно на гарышчы і пачала адчайна шалпатацца ў верхнюю, папярэчную шыбіну, пакуль не выпырхнула радасна з майей рукі на сонечную волю".

Бедны той час, калі няма каму звачыць на далоні малую душу ластаўкі.

"Стылю праязіка ўласціва пазычнасць бачання свету, сплаўненая з тонкім псіхалагізмам і пластычнасцю малюнка". "ЭліМБел". Важна і важна сказана. Мабыць, гэта і ёсць сапраўдны "літаратурны аналіз", якога прагнуць пісьменнікі і чытачы.

А мне камусьці важна іншае.

Не тое, як вымаляваны дэталі на плоскасці карціны. Грахі ў іх вымалёўцы заўважыць нескладана. А чаго ж чакаць, калі мастак цяпер часцяком, перш чым пэндзаль апусціць, думае — "Ці варта?", "Ці так?" ды "Усё роўна аблаюць".

Галоўнае — тое, што ўнутры карціны, што там ёсць трывалыя арыенцыры, якія дазваляюць адрозніваць дабро і зло, маральнасць і амаральнасць, прыстойнасць і непрыстойнасць. Вы думаеце, гэта лёгка зрабіць? У наш-та час, калі ўсё так пераблытана і літаральна пастаўлена з ног на галаву? Ці кожны спадзяецца на свой густ? Памыліцеся. Меры — адны. На ўсіх і на ўсе часы. І ёсць людзі, што могуць імі "аперываваць". Не таму, што самі — эталоны, а таму, што ім дадзена мерка.

І калі па гэтай мерцы атрымліваецца, што герой "Лаліты" — з боку зла, так і ёсць. Для таго, прынамсі, хто хоча быць па іншы бок.

А ўсё астатняе — нашы зацягнутыя спрэчкі пра чыстую красу і грамадзянскую пазіцыю, званіцу і васілёк, "спісаўся ці не спісаўся" — па плоскасці...

Расфаксіруй зрок, чытач!

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ПРЫСВЕЧАНА КРУГЛЯНШЧЫНЕ

Выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруса Броўкі, як вядома, стаяла ля вытокаў выпуску ў нашай рэспубліцы гісторыка-дакументальных хронік з серыі "Памяць". І вось прыемная навіна: тут выйшла пятнаццатая па ліку кніга. Прысвечана яна Круглянскаму раёну. І яшчэ адна адметнасць. Гэтая хроніка пабачыла свет у новым мастацка-тэхнічным афармленні, распрацавана ў 1992—1993 гадах, пасля таго, як у 1991 годзе была прынята ўрадавая пастанова аб выданні кніг Памяці.

Юбілейная "БелЭна" кніга дае поўнае ўяўленне пра жыццё Кругляншчыны з свайой мінуўшыны да нашых дзён. Як і прынята ў серыі, адкрываецца яна шэрагам каляровых здымкаў, пад якімі не толькі звычайныя ў такім разе подпісы, а і прыводзяцца найбольш значныя даты з жыцця гэтага рэгіёна Бацькаўшчыны. У прыватнасці, паведамляецца, што ў IX—XIII стагоддзях гісторыя Кругляншчыны звязана з Полацкім і Друцкім княствамі, а з канца XIII да сярэдзіны XIV стагоддзя край уваходзіў у

склад Вялікага княства Літоўскага. Называюцца і даты першага згадвання ў крыніцах асобных населеных пунктаў. Само Круглае, між іншым, ўпамінаецца з 1524 года.

Аб'ёмным і багатым на фактычны матэрыял атрымаўся артыкул "З гісторыі населеных пунктаў Кругляншчыны". Канечне ж, найпершая ўвага — цяперашняму раённаму цэнтру. З сярэдзіны XVI стагоддзя Круглае было прыватнаўласніцкай вёскай у ВКЛ, а ў 1579 годзе стала мястэчкам, цэнтрам маёнтка, шляхецкай ўласнасцю. Думаецца, для аматараў даўніны цікавымі будуць і такія звесткі: "У другой палове 18 ст. 328 жыхароў, належала М. Агін-скаму, вялікаму гетману літоўскаму. Паводле першага падзелу Рэчы Паспалітай (1772 г.) аддзелена да Расіі, аднесена да разраду вёсак, аддадзена ў валоданне княгіні К. Р. Дашкавай, якая пазней была дырэктарам Пецярбургскай акадэміі навук і прэзідэнтам Расійскай акадэміі..."

Прычыны падачы матэрыялаў — традыцыйны для аналагічных хронік: аглядныя артыкулы, што падмацоўваюцца шматлікімі дакументамі.

Выкарыстаны таксама і вытрымкі з літаратурных крыніц. Прынамсі, можна пазнаёміцца з урывкамі з "Запісаў" К. Дашкавай. Уяўленне пра жыццё тамашняга люду даюць інвентары асобных маёнткаў.

І, зразумела, не абыйдзецца ўвагай знакамітыя людзі, якія ў свой час нарадзіліся на Кругляншчыне. Для прыкладу, адсюль родам фельдмаршал І. Рамейка-Гурка, майстэрства якога асабліва праявілася ў час вайны Расіі з Турцыяй і вызвалення балгарскага народа ад пяцісотгадовага турэцкага рабства. А вёска Лыскаўшчына знакаміта тым, што ў пачатку XX стагоддзя ў ёй жыў і працаваў адзін з найбольш знакамітых мастакоў старэйшага пакалення перасоўнікаў М. Неўраў.

Большая палова кнігі асвятляе жыццё Кругляншчыны пасля 1917 года. Калі яшчэ нядаўна складальнікаў хронік можна было папракнуць у тым, што свядома ўвага засяроджваецца толькі на новым перыядзе гісторыі, дык у дадзеным выпадку відавочна, што проста аб

гэтым перыядзе куды больш матэрыялаў, чым аб іншых. На падзеі першых паслярэвалюцыйных гадоў, калектывізацыі вытрыманых сучасны погляд. Напрыклад, змяшчаны артыкул "Змова" ў Паўлавіцкім сельсавеце", з якога відаць, чаго каштавала вяскованне нежадане працаваць у калектывнай гаспадарцы. Ёсць і артыкул "Сталінская рэпрэсія на Кругляншчыне", прыводзяцца прозвішчы рэпрэсіраваных...

Не "на астаткавым прынце" ўзнаўляецца культурнае жыццё раёна. Цікавым атрымаўся артыкул "Кругляншчына літаратурная". З аўтабіяграфіяй "Я родам з Кругляншчыны" выступае В. Лужкоўскі. А поруч згадкі пра таленавітага спевка В. Бондарова "Абарваная песня", артыкул "Уснапаэтычная творчасць Кругляншчыны" і, бадай, упершыню ў падобных выданнях знайшоўся месца, каб прывесці найбольш адметную мясцовую лексіку.

А мемарыяльная частка, як і ў іншых хроніках — спісы загінуўшых у Вялікую Айчынную вайну партызан, падпольшчыкаў, мірных жыхароў, воінаў, якія вызвалілі раён і воінаў-землякоў; ахвяр афганскай авантуры.

А. М.

НОВЫ
ЧАСОПІС
У ГОМЕЛІ

Назваецца ён "Палессе". Галоўны рэдактар і заснавальнік гэтага літаратурна-гістарычнага і грамадска-культурнага выдання Рыгор Андрэявец (раней працаваў рэдактарам гарадской газеты "Гомельскія ведамасці") у слове да чытача, у прыватнасці, адзначае: "Неад'емнай часткай нашай гісторыі з'яўляецца гісторыя тых народаў, што жывуць попеч з намі. Ведаць іх культуру, матэрыяльныя здабыткі — значыць узбагаціцца самому, стаць на галаву вышэй. Без павагі да гісторыі, літаратурнай і духоўнай спадчыны народаў-суседзяў мы не выхаваем сваю нацыянальную свядомасць, павагу да сябе ў сусветным супольніцтве. І таму часопіс будзе тым мастком, які злучыць нашы імкненні да плённых і раўнапраўных узаемазвязяў, узаемаразумення, дружбы паміж трыма ўсходнеславянскімі народамі. На яго старонках на родных мовах будуць друкавацца літаратурныя творы і публіцыстыка аўтараў з Бранскай і Чарнігаўскай абласцей. І "Палессе" годна будзе несці гэтую высакародную місію".

І ўжо ў першым нумары побач друкуюцца вершы беларусаў Міхася Башлакова і Алега Маісеенкі, бранскіх паэтаў Сцяпана Кузькіна і Клары Асеевай, чарнігаўцаў Станіслава Рэп'я і Аляксандра Алінікі.

З паэтычных падборак неабходна адзначыць і творы нядаўна пакінуўшага нас Івана Кірэйчыка.

Старонкі дзённіка пад назвай "Даруй нам, Божа" прапанаваў часопісу Віктар Карамазы, а гамельчанін Анатоль Бароўскі — апаваданне "Вужык".

У раздзеле "Спадчына" друкуюцца кароткі нарыс пра Вацлава Ластоўскага і дзве легенды ў ягонай апрацоўцы — "Сож і Дняпро" і "Бяздоннае багацце".

Надрукаваў часопіс і маю новую п'есу "Шкірдзюкі займаюць абарону", прэм'ера якой адбылася сёлета ў Мазырскім драмтэатры імя І. Мележа.

Даволі вялікі раздзел — "Публіцыстыка". Тут з артыкуламі выступаюць вядомыя на Гомельшчыне людзі Юры Варонежцаў, Валеры Сяліцкі, Валеры Бандарэнка, Уладзіслаў Ракашэвіч, а таксама пісьменнік Васіль Якавенка.

Часопіс "Палессе" прыемна ўзяць у рукі. Ён з густам аформлены, аддрукаваны на добрай паперы. Наклад — 1500 асобнікаў.

Па задумцы заснавальніка часопіса, у гэтым выданні будуць друкавацца лепшыя творы не толькі пісьменнікаў Гомельшчыны і іх калег з Браншчыны і Чарнігаўшчыны, але і ўсіх беларускіх творцаў. Як і ў "Полымі", "Малодосці"...

Таму хочацца пажадаць "Палессю" і ягонаму заснавальніку Рыгору Андрэяўцу поспехаў!

Васіль ТКАЧОЎ,
адказны сакратар
Гомельскага абласнога
аддзялення Саюза беларускіх
пісьменнікаў.

"МАСТАЦТВА", N 8

М. Крукоўскі выступае з артыкуламі "Матэрыяльная каштоўнасць". Г. Багданава ("Каб народнае жыло ў народзе") прапануе справядзачу з "круглага стала", праведзенага рэдакцыяй часопіса сумесна з Беларускай інстытутам праблем культуры. Незалежная фінска-шведская журналістка Г. Саландэр гутарыць з І. Бергманам — "Ці не пара кінуць, Інгмар?". У. Мальцаў рэцензуе "Спектакль для ненароджаных дзяцей" паводле Ф. Дастаеўскага ў Тэатры-студыі "Акт" — "Выгнанне з раю".

Увазе чытачоў прапануюцца гутарка Т. Мушынскай з Я. Паплаўскім "Вамі размаўляла сама душа Агінскага...", нататкі Ю. Зайца з нагоды выставы "Мары аб Заслаўі" ("Адлюстраванне міфа ці міфатворчасць?", развагі пра гэтае ж мерапрыемства Т. Гаранскай "Феномен Заслаўя", краязнаўчы нарыс Т. Кухаронак "Жніво", артыкулы Н. Кажэўнікавай "Быццам аззіс дасканаласці...", Л. Таіравай "Мандаліны цудоўныя гукі", нататкі М. Мелаграны "Скідайце шапкі, панове: перад вамі — "Вясна", аналіз В. Гаршкова адной са старонак манументальнага жывалісу Беларусі — "Касцёлы святога Францыска Ксаверыя", шэраг іншых матэрыялаў.

ВАНДРОЎКА ў ЧАСЕ

Асацыятыўная інкрустацыя

СТУДЗЕНЬ

Сузор'і снегіроў па-над сумётамі
Трапечуць
Узвейваючы ўспаміны
Добра дома
Забываюць пра завіруху задумацца
Ехаць
Нібы неба не бачыць
Б...

ЛЮТЫ

Ледзяшы як літары
Юрлівасць ракі ў палоне
Тупні і лёд трэсне
Ы-ы-ых!

САКАВІК

Соннае пад сонцам скідае
з сябе снег
Абветраны абшар абяцае ажывіцца
Каменне ў калюгах як каралі
Адпльвае адгалае аджылае
Вяртаюцца з выбраў
і вабяць вэрхалам
Ільдзіны ірдзеюць і знікаюць
Калодзе карціць квітнець

КРАСАВІК

Красуецца кураслеп як каганец
Раўчукі расколваюць раллю
Абуджанае абнаўляецца
Светла ў садах і сенцах
Асветлены
Вечар вяртае верад
Імкліва імшэюць ілюзіі
Карэнне клапоціцца
пра крону

ТРАВЕНЬ

Тоне ў травах тутэйшых туга
Рунь рызыкуе рынуцца
Адкрываецца аблічча адвечнае
Вужакі віруюць на выдмах
Еду праз ельнік
Наперадзе неруш не знойдзеш
Б...

ЧЭРВЕНЬ

Чмурэюць чмялі над чаборам
Эра эдему
Ружы як раніцы ракавінкі
Верыцца ў ветразь вандроўны
Енчыць адзінокі
Навальніцай няволіцца неба
Б...

ЛІПЕНЬ

Луг лашчыцца і лашчыць
Іду як імігрую ў іншасвет
Пыл і павуцінне пільнююць спажыву
Ельнік пахне грыбамі
Надвечорак нагадвае
што ўсё нявечна

Б...

ЖНІВЕНЬ

Журыцца жытнішча жоўкне
Неба ніжэ
Імгліцца вёска
Восень праз вецер выглядае
Еду
Нявечнае натхненне
Б...

Вароны на віхлах
як на восеньскіх вежах
Ерэтычна згарае лістота
Росы рассыпаны
Аблокі асвойваюць абшар
Сонну слізка сумна
Еднасці
Няма ў настроях нашых
Б...

КАСТРЫЧНІК

Крумкач да калогі крадзеца
Ахвота абскубіць ў ёй аблокі
Сады саромяцца сваёй светласці
Травы туляцца
Ралля распаanela
Чакаючы
Непагадзь непакоюць
Ідэлія
Канчаецца і клёны як кастрышчы

ЛІСТАПАД

Лістота як лятаючыя літары
Іду праз імглу
Сонца сніцца
Тужліва
Адлятаюць апошнія журавы
Па-над палямі павуціна ці шэрань
Азярцо як акно
апошняга восеньскага дня
Дзе дождж як д'ябал

СНЕЖАНЬ

Светла ад снегу скуголіць скавыш
Ноч напамінае пра нябыт
Елкі
Жытло жывяць
Аблокаў аблога
Натхняе нас на новы год
Б...

ВАРОНА

варона гэта галавешка
якая ўзляцела на крыллях дыму
з пажарышча
і сеўшы на вершаліну дрэва
адчула сябе патухлай зоркай
і таму варона ганарлівая
як нягяглы мужык
які нейкім пудам выбіўся ў паны
варона зладзейка
але скарышы сыр
варона марыць аб кароне
і крычыць яна аб сваёй мары
як п'яніца якога выгналі з карчмы
варона можа быць гжэчнай
і можа навучыцца гаварыць
нават зазірнуць у разумныя кнігі
але ўсё роўна
пры гэтым заставацца варонай
якая правароніла сваё ішчасце
калі Бог дзяліў паміж птушак галасы

ДЫМ

дым імкнецца ў неба
як вязень на волю
і знікае не разумеючы волі
дым узветраныя валасы ведзьмы
якая жыве ў агні
і можна схавалася ў дыме
і можна згубіцца ў дыме
і паўзе дым па зямлі як цмок
якому адсеклі галаву
у якога душа —
дагараючае вогнішча
і ніхто не любіць дыму
дым самагубца
і ў яго жыццё кароткае
як летняя купальская ноч
дзе дзяўчаты і хлопцы
скачучь праз вогнішча
узлятаючы як дым
і гляджу я на дым
як на густую павуціну
у якой трапечуцца зоркі
як залатыя камары

•

Спачатку музыка была.
Яна з'явілася з святла,
Якое знікла назаўжды,
Як зніклі райскія сады,
Якія сёння ў снах цвітуць.
Але ўсё ж яблыкі растуць
Над светам, дзе няма цяпла,
Дзе людзям хочацца святла,
Дзе людзям хочацца,
каб Бог

Пачуў малітвы, дапамог
У цяжкі час, нібы было
Калісьці лёгка і цвіло
Каменне ля шляхоў людскіх,
Дзе нам да музыкі штоміг
Ісці, не верачы ў яе.
Ды ўсё ж яе нам не стае.
Яна з'явілася з святла,
Яна жыве, яна была
І будзе, покуль будзем мы
Ісці праз ветравей зімы,
Дзе нам не падуладны час,
І дзе ніхто не любіць нас.

•

Ты думаеш пра смерць,
хоць жыць ахвота...
І тут усім, што здохнеш —
напляваць.
І жыць не хочацца, жыццё —
маркота,
Жыццё — пятля, якую не сарваць
І не пайсці, куды пагоніць вецер.
І ты з пятлёй сядзіш, і гэты дом,
Дзе вечна самы шэры
ў свеце вечар,
Не асвятляць ні свечкай, ні віном...
Ты думаеш пра смерць,
нібы пра свята,
Дзе будзеш ты спакойны,
нібы сум
Ліста, што дачакаўся лістапада
І паляцеў праз вецер
і праз тлум...
І паляціш, забыўшыся пра тое,
Што гэтым ты
не перайначыш свет,
Дзе мы жывём, не цэнячы святое,
Дзе божы цень,
як дым ад цыгарэт.

•

Сасновы лес. Туман, нібыта дым,
І цішыня, нібыта час спыніўся.
І купал неба над жыццём маім
Аблокамі, як фрэскамі, свяціўся.
І я стаяў на беразе ракі,
Нібы Харон,
які свой човен страціў.
Ля ног маіх туманныя ваўкі
Ляжалі, іх я, адзінокіх, гладзіў.
І я знікаў з жыцця, нібы са сна,
Які прысніўся мне ў далёкім свеце.
І праз раку засохлая сасна
Ішла і несла на галінах вецер...
І вецер зашумеў. І знік туман,
І час пайшоў і далеч пасвятлела,
І лес зайграў, як велічны арган,
І музыка, нібы анёл, ляцела
Пад купал неба
над жыццём маім,
І ў вышнім бяздоннае знікала,
Так, як знікае
па-над свечкай дым,
Так, як — раса,
што на пясок упала.

•

І гэты снег, і гэта халадэча,
І ветрам разарваны ціхі вечар
Ці ўспомняцца
нам некалі з табой?

І гэты сум, што як віно сухое,
І гэтае наўколле нежывое
Растануць, як аблокі над зямлёй.

І не паўторыцца ўжо больш нічога,
І толькі да цябе адна дарога,
Як цень ад крыжа,
будзе тут ляжаць.

І я прыйду, як дзень апошні ветру,
І што ты скажаш, я ўсяму паверу,
І будзе снег, нібыта смех,
лятаць.

•

...І ў вечным небе вечнасці няма,
Там воблакі — вандроўная зіма —
Пльвуць над светам,
дзе гаруем мы,

Чакаючы то лета, то зімы.
І кожны дзень самотны, нібы пыл,
Бы кветкі звялыя каля магіл,
Дзе нас чакае іншае жыццё,
Куды ляцім, нібыта з дрэў лісцё.
І ў гэтым свеце нас няма даўно,
Мы небам выпіты, нібы віно,
Якое не ратуе ад пакут,
Якое рай, якое божы суд.

Ігнату ДУБРОЎСКАМУ — 90

Ігнат Цімафеевіч Чарняўскі нарадзіўся ў вёсцы Дуброва цяперашняга Смалевіцкага раёна. Па назве роднай вёскі і ўзяў сабе літаратурны псеўданім — Дуброўскі. Пасля заканчэння сярэдняй школы загадваў магазінам спажывецкай кааперацыі, працаваў справаводам сельсавета, загадчыкам аддзела прапаганды, сакратаром райкома камсамола ў Астрашыцкім Гарадку. Пасля службы ў Чырвонай Арміі (1928—1929) скончыў Беларуска сельскагаспадарчую акадэмію (1931) і аспірантуру пры Утэсаўскім інстытуте эканомікі сельскай гаспадаркі ў Маскве (1937). Некаторы час быў намеснікам дырэктара гэтага інстытута, а пасля загадваў сектарам аграрных праблем Інстытута эканомікі і статыстыкі навук БССР. У час вайны І. Дуброўскі камандаваў батарэяй, быў цяжка паранены, зведаў жахі фашысцкага канцлагера ў Франкфурце-на-Майне. У пасляваенны час вярнуўся на ранейшую працу і да 1976 года загадваў сектарам аграрных праблем Інстытута эканомікі, стаў кандыдатам сельскагаспадарчых навук.

Як і пераважная большасць пісьменнікаў, І. Дуброўскі ў 1927 годзе пачаў сваю творчую працу з вершаў, але паспеху дасягнуў як нарысіст, празаік-дакументаліст. Аўтар аповесцяў “Зямля маладзее” (1952), “Зямныя вузлы” (1967), зборнікаў апавяданняў “Радня” (1954), “Паўз

самыя вокны” (1961), кніг нарысаў “Светлы шлях” (1959), “Да долі чалавечай” (1970), “Гамоніць Палессе” (1977), “На новыя кругі” (1980), “Час сеяць і час жаць” (1982), “Красная хата не толькі пірагамі” (1988)... Прыхільна была сустрэта і кніга І. Дуброўскага “Нялёгі хлеб” (1990), у якой ён павеў гаворку пра жанр нарыса, якому аддаў дзесяткі гадоў натхнёнай і плённай працы. А да ўсяго І. Дуброўскім напісана нямала навуковых прац па праблемах развіцця сучаснай сельскай гаспадаркі.

Лёс аказаўся да Ігната Цімафеевіча надзвычай шчодрым. Канечне, нямала давялося зведаць, перажыць цяжкага і скрушнага, ды рэдка ўдаецца дажыць да такіх шанюных гадоў. І не толькі дажыць! І. Дуброўскі сваё 90-годдзе сустрэў, як кажуць, у актыўным творчым страі. Пацярджэнне таму — завершаны рукапіс кнігі пра выдатнага беларускага вучонага А. Жэбрана. Сведчанне гэтаму — і новыя старонкі, над якімі ён шчырна плённа і апантанна.

З днём нараджэння, Ігнат Цімафеевіч! Няхай Вам жывецца яшчэ столькі, колькі Богам дадзена, а мы, прыхільнікі Вашага яркага, самабытнага таленту, з нецярпеннем будзем чакаць сустрэчы з Вашымі чарговымі творами!

Ігнат ДУБРОЎСКИ

ПАКАЯННЕ САМАГУБСТВУ

АПАВЯДАННЕ-БЫЛЬ

Павел Андрэвіч Зарэчны, заслужаны работнік культуры, вядомы сваім творчым укладам у беларускую музыку, мае невялічкі дачны ўчастак у раёне Заслаўя. Ён часта ходзіць на шпацыр са сваім любімым сабакам Шарыкам. Іншы раз заходзіць і да нас пасядзец, пагаманіць па-суседску. Гаспадыня нашай дачы, Вера Дзмітрыеўна, не прастачасе выдзірку пачаставаць Шарыка вельмі любіць гэтыя пачастункі, асабліва курныя. Бывала, што не гаспадар веў Шарыка на ланцужку, а Шарык цягнуў яго да нас, каб паласавача кастачкі.

Ён еў кастачкі з асаблівым смакам. У яго вострыя зубы і іклы, моцныя, як жалезныя, сківіцы. Кастачкі на яго зубах хрумсцелі са званам.

З’еўшы кастачкі, ён смачна аблізваўся, па-сабачы ласкава глядзеў на гаспадыню, удзячна павільваючы пышным прыгожым хвостам.

У Шарыка была свая этыка ў адносінах да людзей. Ён дзяліў людзей на сваіх, на сваіх, але добрых, і на чужых нядобрых. Сваімі людзьмі былі гаспадар і яго сямейныя; за несваіх, але добрых, ён лічыў тых людзей, з якімі яго знаёміў гаспадар; усе астатнія — чужыя. Да сваіх Шарык ставіўся самааддана да неабмежаванасці. Да несваіх — са стрыманым насарожанасцю, а да чужым — з беспрыймнай варажасцю.

Нашу гаспадыню, як і ўсю нашу сям’ю, Шарык адносіў да несваіх, але добрых. Аднаго разу, калі гаспадыня пачаставала яго кастачкамі і ён, схрумстаўшы іх, удзячна павільваю хвостам, яна хацела паглядзіць яго па галаве з такімі прыгожымі натапыранымі вушамі. Шарык нечакана гыркнуў і злосна кляцнуў зубамі. Моў, не чапай мяне! Я не прызнаю ніякага панібратства ні з кім, апроча свайго гаспадара і яго сямейных. Ты пачаставала мяне кастачкамі, я падзякаваў табе вялікім хвастам і ласкавым зазіраннем у вочы. І мя квіты. Гэтым і абмяжуваўся нашы адносіны. Такія ў яго была сабачыя этыка.

Павел Андрэвіч трымаў Шарыка не з любові да сабак, а па гаспадарчай патрэбнасці. Дачныя сады і агароды часта латашлі падлеткі. Не паспеюць завязвацца агуркі, паспець ягады, наліцца яблыкі і слівы, як у адну ноч усё гэта можа знікнуць, з варварскім пацходжаннем дрэў, кустоў і градак. Усё здрапежаць. А ў апошнія гады, у гады перабудовы, дачы сталі абіраць зладзеі-прафесіяналы. Па восені, калі дачнікі пакідаюць свае дачы ад выхаднога да выхаднога, уначы прыязджаюць на грузавіках рабаўнікі, забіраюць хатнія рэчы — халадзільнікі, газавыя пліты і балоны, тачкі, агародныя прылады, выграбаюць са скляпоў бульбу, яблыкі, кансерванні і саленні, бутлі самаробнага фруктовага віна.

Такія пагрозы нависла і над дачай Зарэчных. У садовых таварыствах барацьба са зладзеямі вялася арганізавана. Таварыства агулам наймала вартаўніка, узбройвала яго паліўнічнай стрэльбай і ён уначы стрэламі пужаў зладзеяў. Дача Зарэчных мясцілася адасоблена на невяліччай лясной паляначцы, акружанай густым маладым са-соннікам у перамешку з бярэзкамі. Наняць вартаўніка на адну дачку не выпадала, і Зарэчны вырашыў набыць граду. Павел

Андрэвіч ведаў, што купляць дарослага сабаку ня варта. Сабака ніколі не забывае свайго першага гаспадара. Пры зручным выпадку ён збяжыць ад новага гаспадара да свайго ранейшага.

Зарэчны купіў у адной бабулі чатырохмесячнага ічанюка. Назвалі яго Шарыкам.

Шарык хутка прывык да сям’і Зарэчных, асабліва прывызаўся да гаспадара. Яў малое дзіця, любіў гуляць з дзецьмі. Качаўся з імі па траве, тармашыў іх за адзенне, прытворна “кусаў” іх за рукі і ногі, насіўся наўздагон за матылькімі. Ён хутка прывык да свайго імя, да санітарных умоў, да сумеснага жыцця з чалавекам. Ён ведаў, у якім кутку стаіць яго скрыначка, і акуратна карыстаўся ёй.

Чым больш сталёў Шарык, тым пільней стаў наглядаць і прыслухоўвацца да навакольнага асяроддзя. Вядома, што сабака мае вельмі тонкі нюх, ён можа адрозніць кожнага з пяці мільярдаў чалавек, якія жывуць на Зямлі. Толькі блізнят не можа адрозніць аднаго ад другога, можа, таму, што яны пахнуць аднолькава.

Шарык рана навучыўся адрозніваць сваіх ад чужых. Убачыўшы палізу дачы ці пачуўшы нюхам каго чужога, ён уздымаў вушы радарамі і брэхам даваў знаць гаспадарам аб набліжэнні чужога.

Так неспрыкетна, за год Шарык ператварыўся ў сталага сабаку і добра вартаўніка дачы. Такія ў яго кароткая і не вельмі багатая біяграфія. Затое ён быў багатага роду. Была ў яго і племянная прыналежнасць, як скажам, у людзей прыналежнасць этнічная. Шарык паходзіў з пароды нямецкіх аўчарак, сабак рослых і прыгожых, знешне падобных да ваўкоў. Характар у сабак гэтай пароды адважны, востры і рашучы, самаахварная адданасць сваім гаспадарам.

Продкі Шарыка пасябралі з чалавекам у самай даўняй старажытнасці. Людзі ў той час харчаваліся рознымі раслінамі, каранямі, падамі, мясам дзікіх звяроў, птушкі, рыбы, на якіх палявалі. Не ўсё здабывае чалавек мог спажыць сам. Заставаліся адходы — косці, капыты, частка ўнутраных органаў, якія выкідваліся за межы часовых стойбішчаў племені. Дзікія сабакі зграямі падыходзілі ноччу да стойбішчаў і жывіліся адкідамі чалавечай ежы. Такім чынам, воляй-неволяй, сабакі сталі ахоўваць чалавека. З набліжэннем драпежных звяроў, якія любілі паласавача чалавечым мясам, сабакі ўздымалі дружны брэх, якім папярэджвалі людзей аб небяспецы. Чалавек зразумеў паслугу сабак і стаў наўмысля падкармливаць іх, а з часам прыручаць да сумеснага жыцця.

Прыручэнне сабак прывяло да павеліччэння іхніх абавязкаў. Сабакі сталі скарыстоўвацца на паляванні. Яны лёгка знаходзілі звяроў, падганялі іх да паляўнічых. А калі чалавецтва дайшло да дзяржаўных форм існавання, сабакам даручылі несці дзяржаўную службу. Вядома, што ў старажытным Рыме сабакі вартавалі храм Юпітэра і іншыя вартавы дзяржаўныя аб’екты. Сабакі былі вартаўнікамі храмаў і ў Старажытнай Грэцыі. А калі між народамі і дзяржавамі пачаліся войны, сабакі несці і вайсковую службу, яны ўдзельнічалі і ў баявых аперацыях. Цар старажытнай Персіі Камбіз у заваёве Егіпта ў 525 годзе да нашай эры напускаў зграі сабак, у якіх на металічных ашыйніках

умацоўваліся вострыя нажы, на войска праціўнікі.

Ісёння сабакі нясуць пагранічную службу, служаць у органах дзяржаўнай бяспекі, вядуць зладзеяў да пашпарту і рэчы падыходзяць злычынцаў, гандляроў наркотыкамі, зладзеяў. Служылі сабакі і ў якасці пашпартнаў, нават у перапісцы на амурныя тэмы.

Такія багатая, гераічная і ганаровая радаслонная ў Шарыка. У яго ж самога служба даволі простая — ахова маёмасці сваіх гаспадароў. Днём Шарык няма чаго рабіць. Рэдка хто заходзіў на дачу ці праходзіў міма. А калі хто з’яўляўся поблізу, то ён гаўкне раз-другі, перасцярожыць гаспадароў і зноў ляжыць, паклаўшы галаву на вышгнутыя лапы, і наглядае за работай гаспадароў у агародзе.

У мінулым годзе рабіўся рамонт дачы. На дачу гаспадар прывёў двух новых чалавек. Ён пазнаёміў Шарыка з імі. Шарык прыняў іх за несваіх, але добрых людзей і, ляжачы на сонцы, сачыў за іхняй работай. Наглядаў, як яны надзявалі на рукі брызентавыя рукавіцы, сыпалі з мяшкоў штосьці ў скрыню, налівалі вады і перамешвалі рыдлёўкамі. Іншы раз будаўнікі надзявалі брызентавыя рукавіцы, бралі сякеры і ішлі ў лес высекчы жэрдачку ці які колік. Шарык ішоў за імі і там, лежачы, наглядаў за іхняй работай. Цяжка сказаць, як разумеў Шарык работу людзей, але назіраў за ёй з выдавочнай цікавасцю.

Аднаго разу, калі рабочыя скончылі работу і пайшлі дамоў, Шарык убачыў ля варот брызентаўніку згубіўся. Ён, мусіць, падумаў, то будаўнікі згубілі яе. Узяў рукавіцу ў зубы і хацеў несці ў лес, на тое месца, дзе рабочыя секлі дрэўцы. Зарэчны, убачыўшы, што Шарык кудысьці хоча несці рукавіцу, прыкрыкнуў на яго:

— Шарык, кінь рукавіцу!

Шарык не паслухаўся. Павел Андрэвіч узяўся за рукавіцу, спрабуючы вырваць яе з зубой сабакі, патрабуючы:

“Шарык, аддай рукавіцу!”

Шарык моцна сцяў зубы, прысеў, упершыся пяраднымі лапамі ў зямлю, упарта не выпускаў рукавіцу з зубоў. Зарэчны з усёй сілы тузануў рукавіцу і вырваў яе з зубоў сабакі. Шарык ашчэрыўся, на яго спіне хібам узнялася поўсць, ён злосна гыркнуў і цягнуў гаспадара вострымі ікламі за руку ніжэй локця. Пад зубамі яго трэснула скура, з рукі пырнула кроў... Зарэчны хацеў уцяць Шарыка нагой, але ён адскочыў у бок і, спуджана глядзячы на гаспадара, на яго акрыўленую руку, задам, задам адступаючыся ад яго, павярнуўся і, падтуліўшы хвост, пацягнуўся ў лес.

Зарэчнаму было ўжо не да Шарыка, трэба было хутка звяртацца да ўрача, на ўколы. Хто ведае, можа, Шарык ашалеў.

Калі Павел Андрэвіч дзён праз пяць вярнуўся на дачу, Шарыка дома не было. Сямейныя яго казалі, што ўсе гэтыя дні Шарык не з’яўляўся, можа, због куды. Гаспадар пайшоў у лес і знайшоў сабаку пад маладой ялінкай. Шарык ляжаў, як нежывы, паклаўшы морду на вышгнутыя пяраднія лапы. Вочы яго былі заплюснутыя. Ён дука спуднеў, бачы апалі, поўсць пакалманалася, злямцавалася, прыкметна выступалі рэбры.

— Шарык, Шарык, уставай, хадзем дадому, — тармашыў гаспадар яго за загрывак,

але ён ляжаў нерухома, ні адна варсінка на ім не здрыганулася.

Зарэчны паспрабаваў падняць яго на рукі, але не змог адной рукой адарваць яго ад зямлі. Ён пайшоў дамоў і прынёс Шарыку ежы — суп з кавалачкам мяса і з костачкай — яго любімая страва. Колькі ў ўпрошваў ён сабаку ўзяць ежу, той нават не звярнуўся, як бы нічога не чуў. Ён пакінуў ежу і пайшоў дамоў.

Назаўтра, калі ён прыйшоў да Шарыка, суп у місачку стаяў нескрануты, а сабака ляжаў у той жа нерухомай позе. Зноў на просьбы гаспадара Шарык не паварухнуўся. Павел Андрэвіч стаў глядзіць яго па галаве і ўпрошваць узяць страву. Шарык узяў у галаву, неся адчужана і разам з тым скрушліва-вінавата зірнуў на гаспадара і абваў. Стравы і ў гэты раз ён не прыняў.

Відавочна было, што Шарык гіне, гіне самахоць, самагубствам. Зарэчны ўстрыжыўся. Трэба ратаваць сабаку. Ён так-сяк узяў шпуднелага зняможлага Шарыка на рукі і прынёс у свой дворык. Ён сядзеў ля сабакі, лашчыў яго і ўпрошваў забыць тое, што здарылася, што ён невінаваты ў гэтым, ён, гаспадар, цяпер ведае, што Шарык з добрым намерам нёс рукавіцу ў лес. Ён зноў пакінуў яму страву.

Назаўтра раніцай, калі Павел Андрэвіч падышоў да Шарыка, то убачыў пустую, вылізаную місачку. Сабака адплюснуў вочы, зірнуў на гаспадара і слаба вільнуў хвостам. З таго дня Шарык стаў есці і пакрыў папраўляцца. Ён зноў па-ранейшаму быў вясёлы і ласкавы да гаспадара, цёрся галавой аб яго ногі, пяшчотна павіскаваючы, віляў аб вочы. Нябродства іх аднавілася ва ўсёй чысціні, як бы між імі нічога дрэннага не было.

Як зразумець паводзіны Шарыка? Вучоныя сцвярджаюць, што толькі чалавек ведае, што ён памрэ, усе астатнія віды жывых істот не ведаюць, што яны смяротныя. Калі ж гэта было так, то заяц ніколі не ўшыкаў бы з усіх ног ад ваўка, сабакі ці савы. П. Гурвіч у сваёй кнізе “Куды ідзе чалавек?” піша: “Жывёльная ўласціна не здольна на самагубства, як гэта асобіна мысліць на самагубства”. Шарык абвергнуў гэту тэзу.

Спраўды, каб прысці да такога ўчынку, на яго наважыўся Шарык, трэба мысліць. А ці мо ён мысліць? Чалавек мысліць словамі, паняццямі. У Шарыка няма ні слоў, ні мовы. Ён разумее некалькі чалавечых слоў: “Шарык, ляж!”, “Шарык, — чыста!”, “Шарык, ідзі сюды!”. Ён разумее гэтыя каманды і пакорна іх выконвае.

Можна меркаваць, што Шарык думае вобразамі, уяўленнямі, адб’іткамі ў яго мазгах карцін бачанага. У пэўнай лагічнай сувязі гэтых з’яў, нейкім чынам дзяліў іх на добрыя і нядобрыя, на станоўчыя і адмоўныя. І ставіўся да іх у сваіх паводзінах адпаведным чынам, як рэагаванне на іх.

Шарык адчуў, як пад яго вострымі зубамі трэснула скура на руцэ гаспадара, бачыў, як пырнула і пацякла кроў, чуў, як ён войкнуў і балоча зморшчыўся, як узмагнуў нагой, каб ударыць яго. Але ён, Шарык, быў перакананы, што нічога дрэннага не зрабіў. Ён нёс рукавіцу рабочым. Нашто ж гаспадар перашкаджаў? А калі прыйшоў у лес і убачыў, што рабочыя там няма, што ён дарма нёс ім рукавіцу, то адчуў сябе вінаватым, зразумеў, што зрабіў падлы ўчынак самаму блізкаму, самаму дарогаму чалавеку. Ён рашыў, што не мае права жыць пасля такой падзеі.

Так можна разважаць, меркаваць, а як гэты працэс праходзіў у Шарыка, застаецца загадкай. Адным словам, жывёльны свет, псіхалагічны склад жывёлы, калі можна так сказаць, не такі прасты, як нам здаецца.

Вучоныя сцвярджаюць, што між чалавекам і жывёлай, з якой ён мае справу — сабака, конь, карова і інш., — існуе тэлепатычная сувязь праз выпраменьванне магнітна-радыёбіялагічных хваляў. Праз гэта выпраменьванне між чалавекам і жывёлай устанаўліваюцца пэўная адаптацыя, паразуменне. Калі гэта так, то можна меркаваць, што Шарык успрыняў, інтуітыўна адчуў, што гаспадар даваў яму злосны ўчынак. А калі гэта так, то самагубства трашча ээнс, і ён прыняў страву.

А ў Паўла Андрэвіча хапіла сілы волі і розуму адкінуць крыўду на Шарыка. Ён зразумеў, з якім намерам Шарык нёс рукавіцу ў лес. Шарык быў перакананы, што робіць добрую справу, і калі ён вырваў у яго рукавіцу, у Шарыка з’явіўся востры прыступ пратэсту супраць несправядлівасці, які абудзіў у яго атавістычнае пачуццё звера і ён укусіў гаспадара за руку.

Жывёльныя істоты не такія простыя, якімі мы іх успрымаем. Выпадак з Шарыкам пераконвае, што адносіны чалавек да ўсіх відаў жывёл павінны быць чалавечымі, за выключэннем хіба злосных драпежнікаў. Але і драпежныя звяры, як сведчаць многія факты, адпярэваюць пэўную станоўчую ролю ў эвалюцыі жывёльнага свету. Недарма ваўкоў называюць санітарамі лесу. Стаўленне да гэтых звяроў павіна мець характар абароны ў выпадку іх напад на чалавека ці яго жывёлу. Да прыручанага, хатняга жывёлы трэба ставіцца не як да бізозных, механічных служак, а як да істот, у якіх ёсць паразуменне з чалавекам, нешта накіталт узаемнай дабрачыннасці, можа, інтуітыўна запазычанай у чалавека. Чалавек з усім жывёльным светам трэба суіснаваць.

АДНОЙ
ПРАБЛЕМАЙ
МЕНШ?

ПОМНІКІ

музычнай
культуры
Беларусі

Беларускі інстытут праблем культуры наладзіў выпуск нотнай серыі "Помнікі музейнай культуры Беларусі". Пачалі... з XIX стагоддзя (пра тое выданне мы летась паведамлялі). Другі, нядаўні выпуск змяшчае рэдкія ўзоры музыкі, што стваралася на землях беларускіх у XVI—XVII стагоддзях.

Як зазначае ў прадмове ўкладальнік зборніка кандыдат мастацтвазнаўства Вольга Дадзімава, "Сімваламі і горадасцю тагачаснай эпохі сталі Францішак Скарына і Сымон Будны, Васіль Цяпінскі і Мікола Гусоўскі, Мялеці Смарыцкі і браты Зізаніі, Афанасій Філіповіч і Сімяон Полацкі — сусветна вядомыя беларускія асветнікі, філосафы, літаратары, а між тым "мала каму сёння ў нас вядомыя імёны музыкантаў, што працавалі на Беларусі ў адзін з імі час". Прычына няпэўнасці айчыннай музыка-гістарычнай навукі адносна таго цікавага і супярэчлівага перыяду — у адсутнасці або цяжкадаступнасці дакументальных крыніц, якія дапамаглі б у адраджэнні аб'ектыўнай карціны музычнай культуры на Беларусі XVI—XVII стст., у аднаўленні гістарычнай памяці, у справе вяртання нашай нотнай спадчыны.

І вось, здаецца, адной праблемай на шляху музычнага адраджэння паменела. Другі выпуск "Помнікаў..." ажыццёўлены ў межах праграмы "Адраджэнне старажытнага музычнага мастацтва Беларусі" пад кіраўніцтвам акадэміка Уладзіміра Скараходава, прапануе вакальныя творы ды інструментальныя п'есы Цыпрыяна Базыліка, Вацлава з Шамотул, Крыштафа Клябана, Андрэя Рагачэўскага, Войцаха Длугарая. Каштоўнае асветніцкае значэнне нотнаму матэрыялу надаюць біяграфічныя звесткі, метадычныя заўвагі, бібліяграфічная інфармацыя. Тэксты вакальных твораў, змешчаных у зборніку, даюцца на беларускай і на лацінскай мовах.

Пераклады з польскай зрабіў Уладзімір Мархель. Можна, канечне, кінуць заклік: "Набывайце, вывучайце, спявайце, грайце, прапагандуйце старабеларускую музыку!" Але заклік прагучыць рытарычна, бо выданне існуе толькі ў дзвюх тысячках асобнікаў. Адна надзея на паслугі ксеракопіі...

С. Б.

"ЯНО ВЫСТАЕ — ЯНО ЧЫСТАЕ!"

Свет, які існуе ў душы творцы адбіткам нечага знешняга, — свет асаблівы. Ён падаецца больш гарманічным, чым штодзённае жыццё. Пры ўсёй няпростасці, напружанасці творчай працы яе мастацкі вынік — твор, ўрэшце, прывядзе нас у свет Прыгожага, свет душы Мастака. Узаемаадносінны творцы і публікі няпростыя. Праз свае творы аўтар "размаўляе" з людзьмі. І калі хаця б адзін чалавек адгукнуўся на "голас" гэты, дыялог абавязкова адбудзецца. Музыка — мастацтва ці не самае абстрактнае, яе цяжка "пераказаць" словамі, часта нават словамі цяжка выказаць пачуцці, якія яна выклікала. Праз музыку дыялог адбываецца на ўзроўні эмоцый. Здаецца, што для творцы нават і неабавязкова пачуць "адказ", галоўнае — казаць самому. Але, нават не прызнаючыся сабе ў гэтым, кожны, каму дадзены талент, спадзяецца знайсці блізкую душу, чалавека, які і зразумее, і падтрымае, і натхніць.

Творцы па прыродзе сваёй — людзі не грамадскія, ім уласцівы індывідуалізм. Таму цікава, як ладзяцца стасункі прадстаўнікоў, скажам, двух розных мастацкіх "цэхаў" — паэзіі і музыкі. Я ведаю прыклад такога сяброўства — сяброўства не толькі ў сваіх колах, але і ў краіне прадстаўнікоў беларускай творчай інтэлігенцыі — кампазітара Уладзіміра Дамарацкага і паэта Алеся Письмянкова.

Кампазітар У. Дамарацкі вядомы як аўтар дзвюх сімфоній, інструментальных канцэртаў, камерных твораў, многія з якіх сталі рэпертуарнымі, твораў для дзяцей, песень, якія ўвайшлі ў рэпертуар знакамітых беларускіх эстрадных выканаўцаў і палюбіліся слухачам.

Ягоны Канцэрт N 2 для трубы з аркестрам вылучаны сёлета на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Гэты твор, які лічыць знаўцы, выводзіць беларускую музыку на новыя прасторы. У ім арганічна суіснуюць рамантычная ўзнёсласць і строгае рацыянальнасць, пошукі гармоніі быцця і мудрасць чалавека, які ведае цану жыцця.

Дарэчы, у верасні У. Дамарацкаму спаўняецца 50 гадоў. І гэта добрая нагода: пачуць шчыры маналог сябра. Што скажа вядомы беларускі паэт Алесь Письмянкоў?

— Наконт юбілею — не верыцца. Кажуць, узрост — катэгорыя, хутчэй, маральная. Адзін у 70 адчувае сябе маладым чалавекам, а другі ў 25 — стары. Усё залежыць ад светаўспрымання. Мне здаецца, Валодзя не адчувае свае 50 і як творца, і як чалавек. Мне ён падаецца чалавекам гадоў трыццаці сямі — ведаецца, "пушкінскі ўзрост". Мяне ўражвае яго гарманічнае светаўспрымання, якое дае надзею на з'яўленне новых і новых чужоўных твораў.

Мы пазнаёміліся больш за 10 гадоў таму абсалютна выпадкова. Я працаваў тады ў часопісе "Польшы", вярнуўся з камандзіроўкі ў Польшчу, а на стаце запіска ляжыць: "Вас шукае кампазітар Дамарацкі". Я ведаў, што гэта сур'ёзна кампазітар, што ёсць у яго і некалькі песень, каб я іх не перахвалюваў. Мы сустрэліся. Аказваецца, ён прачытаў маю кніжку і яму спадабаліся некаторыя вершы, на іх з'явілася музыка, але цяпер ён хацеў, каб я тое-сёе ў вершах змяніў. І гэта ў надрукаваным уже вершы! Але ён прымусяў мяне знайсці адпаведнае, патрэбнае яму слова. Дарэчы, потым са змяненнямі гэты верш выйшаў у "Анталогіі беларускай паэзіі". І я Валодзю ўдзячны. У яго ідэальны густ, ён вельмі начытаны, класіку ведае выдатна. З ім цікава. А песня тая, "Настальгія", колькі гадоў таму напісаная, гучыць і сёння. "Сябры" выконваюць. А тады, па гарацых слядах, як кажучы, мы з ім зрабілі яшчэ адну песню — "Няхай душа баліць", яе выконвае А. Ціхановіч. Гэта песня не "на кожны дзень" і таксама напісаная на верш. Я ніколі не пісаў "на рыбу". Аднойчы паспрабаваў, і Дамарацкі мне сказаў: "Што ты — хлопчык? Хопіць займацца "ерундой", ты — паэт".

Яго пазіцыя, я лічу, правільная. У песнях Дамарацкага ёсць нейкі сінтэз эстраднай музыкі і сур'ёзнай. Я — не музыкант, мне цяжка меркаваць, але я адчуваю гэты сплаў класічнага і сучаснага, эстраднага. Ён пісаў не толькі на мае вершы, таксама на

вершы Анатоля Грачанікава, князя Вяземскага, Марыны Цвяткавай. Ён толькі ў тым выпадку бярэцца пісаць песню, калі штосьці яго ўскалыхнула, закрунула, ён, як кажучы, "пранікся". Валодзя і мяне прымусяў напісаць песню для дзяцей. У мяне кніжка выйшла для дзяцей. Ён пагартаў і казаў: "Давай зробім "Песню вучонага ката". Я ніколі для дзяцей нічога не рабіў спецыяльна. Давялося трошкі прадправіць тэкст па яго патрабаваннях. Калі мы прыйшлі на канцэрт і дзіцячы хор выканаў гэтую песню, мне было прыемна, таму што зроблена яна была на ўзроўні, на яго ўзроўні. А гэты ўзровень высокі.

Я прысутнічаў на многіх канцэртах, дзе гучала музыка Уладзіміра Дамарацкага, слухаў Канцэрт для трубы, які вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі. У яго ёсць сюіта на вершы Я. Коласа, выдатная музыка паводле фальклорных матываў. Я назіраў за рэакцыяй калег ягоных. Пры яго характары, даволі складаным, калегі ставяцца вельмі паважліва да ўсяго, што ён робіць. Нядаўна вось напісаў мюзікл паводле п'есы Прыстлі "31 чэрвеня". У сэнсе музыкі — набытак! Мы слухалі яе ў мяне дома з гасцямі. Валодзя паказваў, вельмі хваляваўся. Усе былі проста ўражаныя, не толькі я — дылтант, а там былі ж і людзі, якія ведаюць толк у гэтым, не "дэгустантары".

Я быў з ім у розных аўдыторыях, ён выдатна трымаецца. На жаль, такія сустрэчы з публікай — рэдкія. Я ўдзячны Валодзю за тое, што ён далучыў мяне да музыкі сур'ёзнай. Цяпер тое, што цікавіць яго, цікавае і мне. Я, канечне, не ўсё разумею, але стараюся не адставаць. Мне гэта дапамагае, дае штуршок нейкі нечаканы ў творчасці.

Валодзя — патомны інтэлігент і музыкант ад Бога. І ўся яго сям'я такая. У яго бацька быў музыкантам, маці выкладала беларускую мову. Можна, ад гэтага ў Валодзі выдатны літаратурны густ (чалавек жа ў сям'і фарміруецца). Ягоная сям'я жыве музыкай, і жонка Таццяна, і дачка Вольга, вельмі таленавітая,

чыстая дзяўчынка. Валодзя хвалюецца за яе лёс. Але я спадзяюся, усё будзе добра.

Характар у Валодзі няпросты. Ён вельмі прынцыповы чалавек, і гэта мне падабаецца. Ён ніколі не здраджае сваім прынцыпам, хаця жыццё ад гэтага не робіцца прасцейшым.

Мы сустракаемся і дома ў мяне, і на працы, і заўсёды гэта вельмі плённыя і каштоўныя для нас абодвух сустрэчы. Ён дзеліцца нечым сваім, просіць мяне пачытаць вершы. Хоць для мяне гэта і не проста — дагадаць Дамарацкаму, але чытаю. Мне цікава яго меркаванні, у яго ідэальнае вуха, для яго важны кожны гук, і я прыслухваюся да ягоных заўваг. Не ведаю, ці ёсць нейкі плён для яго ад мяне, але ва ўсякім выпадку нам ёсць пра што паразмаўляць. І не гэта галоўнае — што ён напісаў, што я напісаў. Галоўнае зусім іншае — адносінны, духоўная блізкасць, адсутнасць прагматычнага інтарэсу. Гэта духоўна багаты чалавек, сапраўдны інтэлігент. У графа Талстога ў рамане "Пётр I" я заклаў старонку і часта паказваю Валодзю, што Пятра ў Оршы суправаджалі два беларускія шляхціцы, адзін з іх быў Дамарацкі, напісана — "об'ядала і обпывала". Хоць які Дамарацкі аб'ядала! Ён і ў гэтым эстэт, вельмі тонкі чалавек.

У ягоным характары — нічога не рабіць напайсілы. Зараз усе яго намаганні скіраваныя на пошукі сродкаў для пастаноўкі мюзікла "31 чэрвеня". Хацелася, каб яму пашанцавала.

На жаль, у нас больш ведаюць песеннікаў, а сур'ёзнай музыкай цікавіцца вельмі вузкі пласт — нават з ліку нашай інтэлігенцыі. Тэлебачанне і радыё павінны больш шырока знаёміць людзей з высокім мастацтвам. А ў нас мода такая: галоўнае — песня. Масавая культура не павінна перахвалюцца існаванню культуры элітарнай, бо культура толькі тады належыць народу, калі служыць менавіта ўсяму народу, можа задаволіць усе пласты грамадства. На жаль, сёння ў нас ніхто ўсур'ёз не займаецца сур'ёзным мастацтвам. Вось мы лаем старыя часы, але яны ў гэтым сэнсе былі прасцей, увагі было больш культуры. Сёння вось Валодзя сам заняты пошукам сродкаў на пастаноўку, у нас сёння і выдаць кніжку практычна немагчыма. Не ў лепшыя часы жывём, хаця — калі гэта сапраўдны кампазітар ці паэт лёгка жылі? Можна, і нельга быць сапраўдным творцам і жыць лёгка — супраціўленне матэрыялаў, "супрамаст". Пераадолюючы ж, чалавек і дасягае чогосьці...

Мне хомацца, каб пра кампазітара Уладзіміра Дамарацкага ведала як мага больш людзей, каб слухалі яго музыку і каб "усё добрае, што нядробнае, непадробнае ў нас не выстыла, яно выстае — яно чыстае!". З юбілеем цябе, Валодзя!

Мы таксама віншум У. Дамарацкага з юбілеем. Няхай ягонае чыстае мастацтва робіць душы людскія чыстымі, гоіць раны сардэчных, жывіць думку, кліча да прыгажосці і дасканаласці.

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ

РАСКАЗВАЎ ПРА ПАЎСТАННЕ 1863-ГА...

Рускі і беларускі журналіст і мемуарыст, белетрыст Станіслаў Акрэйц, з дня нараджэння якога споўнілася 160 гадоў (памёр пасля 1908 года), скончыў Віцебскую гімназію, быў вольным слухачом Горы-Горацкага земляробчага інстытута, служыў у Магілёве ў палаце дзяржаўных маёмасцей. С. Акрэйц прымаў удзел у паўстанні 1863—1864 гадоў. Зведанае, перажытае накладала адбітак і на яго творчасць. У прыватнасці, у рамане "Апошнія язычнікі" (1871), "Пры старых парадках" (таксама 1871), аўтабіяграфічнай хроніцы "Далёкія гады" (1899) і іншых сваіх творах С. Акрэйц адлюстроўвае жыццё на Беларусі ў 50—60-я гады мінулага стагоддзя, не абыходзіць ён увагай і падзей самога паўстання.

УЗБАГАЦІЦА ЕЎРАПЕЙСКІМ ДОСВЕДАМ

Калі б не грошы Сораса, значна меней было б мастацкіх выстаў, тэатральных спектакляў, кніг. Цяжэй давалася б навукоўцам, журналістам, увогуле працаўнікам "невыворчай сферы".

Летась Беларускі фонд Сораса абвясціў конкурс для мастакоў і фотаамагараў на паездку, ці, як казалі раней, творчую камандзіроўку ў славуць гарады сусветнай гісторыі — Іерусалім, Афіны, Рым. Шчаслівы білет у Рым выпаў выкладчыку кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў Беларускай Акадэміі мастацтваў Міхалу Баразне (ён вядомы і як спецыяліст у дызайн-графіцы) і мастаку Міколу Купаве. Для двух твораў гэта была ўнікальная магчымасць сустрэцца

з вялікай італьянскай культураю непасрэдна на яе радзіме і адчуць наша дачыненне да агульнаеўрапейскай цывілізацыі. Бо з Рымам звязана жыццё і дзейнасць Міколы Гусоўскага, Францішка Смуглівіча, Адама Міцкевіча. У Рыме пахаваны беларускі святы пакутнік Язафат Кунцэвіч.

Пра свае ўражанні ад вандроўкі ў "вечны горад", якая доўжылася дзесць дзён у сёлетніх ліпені—жніўні, спадары Баразна і Купава паведамлілі на прэс-канферэнцыі па вяртанні. "Мы ніводнага дня, ніводнай хвіліны не адчувалі сябе турыстамі, — сказаў М. Баразна. — Кожнаму адукаванаму чалавеку трэба пабачыць на свае вочы тое, што давалася пабачыць "нам". Фатагра-

фаваць Рым цяжка — дакладней, цяжка знайсці свой ракурс, свой погляд на рымскія слаўтасці. Але, мяркуючы па здымках, якія сп. Баразна прывёз з вандроўкі, ён гэта здолеў.

Міколу Купаву вельмі ўразіла тое, што горад, які ўяўляе сабою сцэльны музей, жыве нармальным жыццём. Горад не выглядае запаведнікам — гэта жывы арганізм.

Вандроўка двух твораў, безумоўна, на карысць не толькі ім, але ўсёй нашай культуры. Бо гэта ўзбагачэнне еўрапейскім досведам, крок на шляху "вяртання ў Еўропу".

П. В.

“КАБ ВЫ ЗНАЛІ, ШТО ЧАЛАВЕК БЯССМЕРТНЫ...”

Баба Маня паўтарыла гэта ў камеру. Адварнула. А пра тое, што таленавіты жыць трэба, не паўтарыла. Пра гэта сцэнарыст і вядучы Віталь Сямашка ўгадаў, шкадуночы, маўляў, і патрапіла ж сказаць чарнобыльская бабця Маня, ды камеры першы раз не было...

Першы раз — гэта калі да здымак фільма “Аазіс” яшчэ прыверваліся. Тры гады таму. Сёлетнім красавіком гэты “Аазіс” узнік на экранх хатніх тэле... усё адно як з прадоння, альбо з абшару чарнобыльскай катастрофы — асэнсавання, адлюстравання мастацкімі сродкамі яе, катастрофы, дзесяці гадоў. Фільм адразу ж паўтарылі па ОРТ. А тры гады таму... “Едзем і маўчым. — Вітоль то блазнуе, то паспешліва сур’ёзнае. — Вакол гарыць зямля. Кожны год гарыць. “Хто падпаліў?” — пытаем. Мясцовыя. Каб у Мінску... не забыліся. Пра зліквідаванне катастрофы. Бо няма ёй канца. Да Гомяля ніхто слова не сказаў”.

Фільм рэжысёра Юрыя Хашчавацкага, а ён супольна з Віталем Сямашкам і сцэнарыі пісаў, — не пра Чарнобыль у звыклым ягоным атачэнні. Без немых крыкаў нацыянальнае роспачы. Без попелу, які стукіае — не дастукаецца ў чыясьці сэрцы, пераймаючы з класікі літаратуры. А пра месца, дзе чалавеку... накіравана вызначыцца. Пра месца, якое з зоны адчування, адчужнення “ператвараецца ў краіну веры ды надзеі. Вольнасці.” У аазіс? У “Аазіс”...

“І ніхто не спасецца, калі Божа не спасець”, — мармыча бабулька ў закадравым пачатку. Пад кадры хронікі чарнобыльскага пажару. На даху рэактара. Іх неўзабаве Сямашка пракаментаваў — менавіта ўбранне, апранашкі, у якіх салдаты выбраліся на той славуці дах: “Гімнасцёрка, зверху камізэлька, твар адкрыты...” І — “ніхто не спасецца”?

“Аазіс” — зусім не юбілейнае кінанаступства катастрофы. Выбіраюцца, называюцца факты, а рэжысёр, здаецца, арганізуе іх цвёрдым — метрамомным ходам. Кадры адшчоўкаюцца, хоць дазіметр, сціпла з’явіўшыся на колькі хвілін (камера хістаецца), не назалея жахам рэнтгенаў. Не дазіметр — іншая нейкая прылада трымае тэлп і рытм фільма. Блізкая да чалавечага сэрцабіцца прылада... Так з’яўляецца (заяўляецца?) на экране прывід таямніцы самой зоны.

Факты ў фільм збіраліся па-майстэрску. Перад усімі — аперацыя Міністэрства ўнутраных спраў “Мак-95”, “з мэтай выявіць наркатычна-сыравінавую базу ў трыццацікіламетровай зоне”, афіцыйная падстава здымачнай групе туды трапіць і там быць. Стрыжаныя салдаці ў гімнасцёрках (як пэўна называецца новая шэрая форма?), нават без камізлек. Здымачная група — рытык які салдаты, прадзюсер Юры Цыбін проста губляецца ў шэрагах...

Вёска Баравая і стараверы з цэлым скарбам выяваў ды рэліквій боскіх. Божых, прабацце.

Збіраюцца абедаць. Пакуль бамбіза Сямашка ды неслабы Хашчавацкі ладзяць бабці плот, Вера Багальянц (прадзюсер, прадстаўнік Інстытута Гётэ ў Мінску) са сваім мілагучным нямецкім акцэнтам тлумачыць, што “вось, зварыла”. Абед з грыбамі. З самагонкай.

Васемнаццаць сем’яў з “гарачых кропак” апынуліся ў зоне па сваёй волі: “Мы такое бачылі, што нам усё адно, дзе жыць”. Буйныя планы дзяцей, — яны не жоглы, не гарэзы. Сціплыя дзеткі, гушкаюцца на плоце, здаецца... Расповід пра армянскі землятрус. Пра карабахскі канфлікт. Вялікія жаночыя вочы: “Аб’янавенны вайна, как 41 год...” Сямашка за кадрам: “Людзі ўцякаюць ад вайны ў зону радыяцыі...”

Беларуская бабулька ў ахайнай, па-майстэрску сплеченай камізэльцы: “Хто нас дзе возьме...”

Піянеры (1995!) Краснаполля, заўжды гатовыя. На якую ахвяру? Кветкі да помніка. Мужчына й жанчына — старэцкае ўбранне, з выгляду — жабракі, тамсама, ля піянераў. Тамтэйшыя ветэраны: выпраўка, годнасць, гатоўнасць нумар адзін...

Мікалай Фёдаруў, дырэктар экалагічнага запаведніка, стваральнік... чарнобыльскага аазіса, — той, хто атрымаў у зоне чысты прадукт! Гаворка пра прадукт спакойная, уважаная, — магчыма, сёлета ўжо той аазіс з прадуктам можа “дайці да калючага дроту”, — пашырыцца на кіламетры... Фёдаруў, чыя група... не мае права працаваць, бо няма ні рыштунку, ні начыння адпаведнага, ні пэўных сродкаў.

...Пасля таго, як “Аазіс” адкрыў Мюнхенскі кінафестываль, пасля таго, як быў прадстаўлены найшырокай аўдыторыі нямецкім тэлевізійным ART-каналам, у Фёдарова пэўна будзе пажарная машына. Для зоны, спецыялізаваная. Немцы так уважліва глядзелі беларускае кіно, што нават рэплікі пра брак тэхнікі не пралупцілі. І набылі гэтую даражэнную машыну, і прадзюсеру Цыбіну ўжо паведамілі. А сам Фёдаруў, адметна прыгожы, стомлены хлопец, ці ходзіць яшчэ, я кажаў у фільме, з кампсам па зоне? Ратуючыся ад “мін’юстаў, мінфінаў ды мінчарнобыляў”...

Ратуючыся? Гучна сказана? Ён... душу ратуе. Бо гэта мы цяпер можам быць упэўнены, што Андрэй Таркоўскі нам, людзям мясцовым ды тутэйшым, прарочыў сваім “Сталкерам”, але ці атажсаміць сабе хто з ім? Юры Хашчавацкі ніякіх буйных асацыяцый пад Фёдарова не закладае. Выглядае малады чалавек... стомлены, але не загадкава-іншабытна. Толькі справа ў яго — дагляданне, пеставанне зямлі, ашчаджэнне на сабе ў аднаўленні прыроднай раўнавагі — загадкавае кішталту. Падрабязнасці трагедыянага зонавага краявіду, узбуджэння камерай, ужо не хаваюць сваёй дзівоснай, адноўленай жыццёвай гнуткасці. Дырэктар Фёдаруў, паволі адабраўшы

Віталь Сямашка бярэ інтэрв’ю ў маёра Аляксандра Сліжыкава (Хойніцкі РАУС).

існую глядацкую сімпатыю, цвёрдай рэжысёрскай рукой... не ў бок адсоўваецца, а дакладней, у перспектыву. У пэўную, але загадкавую перспектыву зоны. Яна, перспектыва, палыхне ў фінале фільма — промнямі восенскага сонца на шкле вайскавай машыны, — здымачная група пакідае зону...

Мікалай Фёдаруў, безумоўна, зусім не вострахарактарны. І не такі каларытны, як выбітны шанцунак групы — бомж Валодзька Кандакоў, паўнамоцны бадзьяга замежнай чарнобыльскай краіны, бо прыйшоў з Масквы і толькі ад здымачнае групы даведаўся, што прэзідэнтам у нас ужо не Гарбачоў, што мы цяпер — кожны са сваім прэзідэнтам. Мікалай Фёдаруў — безумоўны інтэлектуальны полюс фільма. Яны з Кандаковым нідзе не сутыкаюцца наўпрост, але Кандакоў нітуе фільм, выдае на гэтку інтэрмедыйную застаўку чарнобыльскай містэрыі, на гэтку свяшчэнную пародыю трагедыі тутэйшых, тамтэйшых, усюдных. Распальвае ў пачынаючым Фолькнера, разважае ў пра хату (“хто будзе будаваць сваю хату чужымі рукамі?”), то пра рэлігію, грошы, пра кайф, міліцыянераў, радзіму, батаніку, біяматэрыю і дыплалогію, спявае песні на свае вершы і, ахвотна прымаючы дзесьці за кадрам кілішак-другі, часам падгрывае рэжысёра. Артыстычная натура! Між тым (адметнасць фільма і ў гэтым) ён першы ўголас кажа пра волю, якую ўтрымлівае і дае зона. Містычная нота! Загадкавае прыцяг-

нення зоны, якая мае ўжо свой аазіс, ачышчанаць ледзь не да першароднасці! І паўтаруся. Фільм, няглядзячы на каларытнага адмыслоўца Кандакова і ягонае шчыраванне перад камерай, — разлічана-метрамомны, метрамомна вышчаўканы, дазіметра вымераны. Бо інакш — у слімзарах — нічога не запомніць не асэнсаваць. Але таямніца зоны трапіла ў кадр. (Аператары — С. Фрыдланд, Ю. Гарулёў, У. Пранько, Ю. Хашчавацкі). Не выслізнула з-пад уладарных пальцаў на мантажы. Напружана і празрыста трымае гукавы шэраг карціны “Госціца” і адметная музыка Ларысы Сімаковіч; Францэска дэ Мілана далікатна пераймае і здымае напружанасць кадра. “Песня пра дарогу” ў выкананні Валодзькі Кандакова суправаджае палымную перспектыву — зоны і яе адлюстраванне на шкле бронетранспарцёра. Група пакідае зону...

“Каб вы зналі, што чалавек бяссмертны”, — сказала баба Маня ў камеру. Адварнула. Набрала паветра. Патлумачыла пра душу. Віталь за кадрам неўзабаве абвясціць, што няма ўжо бабы Мані, не перажыла зімы, але выява старой жанчыны не хутка мяняецца іншаю выяваю. Затрымліваецца. Каб спазнаць, што чалавек такі, нам трэба зазнаць і спазнаць Чарнобыль?..

Жана ЛАШКЕВІЧ

Фота з архіва Юрыя ЦЫБІНА

Музыка

У НОВЫМ АМПЛУА

У бурным музычным жыцці Мінска, дзе, што ні дзень — то якая-небудзь падзея, наўрад ці можна асабліва здзівіць публіку. Аднак аматары класічнай музыкі, якія пабылі на канцэрце Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам дырыжора Міхаіла Снітко, былі прыемна ўражаныя саліднай праграмай канцэрта і добрым выкананнем.

Што гучала? Уверцюра да оперы “Сіла лёсу” Д. Вердзі, Канцэрт Мендэльсона для скрыпкі з аркестрам мі мінор (опус 64), а “цэнтрам” праграмы, безумоўна, была Пятая сімфонія П. Чайкоўскага.

У час напісання сімфоніі (1888 г.) Чайкоўскага хвалявалі праблемы чалавечага быцця, этыкі, філасофскага асэнсавання жыцця. Паглыбленне трагічнай тэмы, барацьба з “рокам”, паглыбленне прынцыпу псіхалагічнага ўвасаблення, канфлікту — такія асноўныя рысы гэтага твора. Аб’ядноўвае яго вобразны свет тэма ўступу, якая, відазмяняючыся, трансфармуецца, праходзіць праз усю сімфонію. Узрушыла сваёй музычнай выразнасцю Andante, дзе адчуваецца велічны размах і разам з тым — трагізм, глыбокая чалавечая драма. Ды і побытавыя формы (вальс, марш) маюць у сімфоніі нежанравыя, а псіхалагічныя вобразы. Вальс — нібы “разрадка” ў драматычным дзеянні, аднак і тут прысутнічае “рок”, які азмрочвае светлыя вобразы. Толькі ў фінале трагічнае тэма “року” ператвараецца ў герайчы, трыумфальны вобраз, увасабляючы перамогу чалавека над варажымі яму сіламі,

выяўленне мужнасці духу, волю да жыцця.

Опера Д. Вердзі “Сіла лёсу” мае незвычайную гісторыю. У 1861 годзе кампазітар атрымаў прапанову напісаць оперу для Расіі. Шукаючы сюжэт, ён спыніўся на п’есе “Дон Альвара, або Сіла лёсу” іспанскага пісьменніка-рамантыка дона Анхеле Перэс дэ Сааведра. П’еса накіравана супраць прыгнятання іспанцамі народаў Паўднёвай Амерыкі. І опера, за выключэннем народных сцэн, прасякнута змрочным каларытам, “рамантыкай жахаў”, у выніку фатальнага развіцця сюжэта ўсе героі да фінала гінуць. Ва уверцюры да оперы ўражваюць яркі меладызм, псіхалагізм вобразаў ды іх кантрасты, што добра выявіў дырыжор.

Канцэрт Ф. Мендэльсона для скрыпкі з аркестрам надзвычай папулярны як сярод выканаўцаў, так і сярод слухачоў. Кампазітар праявіў тут лепшыя рысы свайго таленту: рэдкія меладычны дар, пранікнёнасць, тонкі лірызм, вытанчанасць аркестроўкі, гармонію класічнага і рамантычнага. Гэта — гімн жыццю! Душэўныя жыццярэдасныя парыванні кампазітара нібы перадаліся выканаўцы Канцэрта — лаўрэату міжнароднага конкурсу Лідзіі Дабрынец. Маладосць, эмацыянальнасць, радаснае ўспрыманне рэчаіснасці, аптымізм, шчырасць, непасрэднасць скрыпачкі ўзрушылі залу. Адкуль у гэтай кволай, юнай дзяўчынке столькі ўнутранай сілы духу, чалавечых страстей? Чамусьці прыгадаліся словы Г. Нейгауза: “Мармуровая статуя можа быць зроблена толькі з мармуру, а не з гліны ці гіпсу”. Так!

Тут было ўсё сапраўднае, нічога штучнага. Выканаўца паказала думку, пачуццё, выдатную тэхніку, прыгожы, цудоўны гук, глыбокае пранікненне ў задуму аўтара.

Шмат добрых слоў хочацца сказаць на адрас галоўнага “віноўніка ўрачыстасці” дырыжора М. Снітко. Ён мае вялікі выканаўчы вопыт: доўгі час працаваў мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам Ансамбля песні і танца Узброеных Сіл Беларусі. А ў гэтым канцэрце выступіў у новым для сябе амплуа — у якасці дырыжора сімфанічнага аркестра, выявіўшы вялікі дырыжорскі талент. Сярод многіх станоўчых якасцей неабходна адзначыць выдатнае веданне партытуры, тэарэтычную падрыхтаванасць, дырыжорскі тэмперамент, мяккі, “напеўны” дырыжорскі жэст, пранікненне ў задуму кампазітара, непасрэднасць, шчырае ўспрыманне музыкі, бязмежнае захопленасць дырыжорскай справай.

Міхаілу Снітко ўласціва пазытыўная адухоўленасць, а таксама адчуванне дынамічных кантрастаў — ад затоенага піянісіма да магутнага фортэ. Асабліва спадабалася мне выкананне пятай сімфоніі П. Чайкоўскага. Відавочна, што музыканту яна блізкая і зразумелая: у дырыжыванні адчуваецца поўная свабода, разняволенасць, яснасць фразіроўкі, адчуванне формы.

Не магу не выказаць і сваё захопленне аркестрам, адметным сваімі спрактыкаванымі высокапрафесійнымі музыкантамі, якія валодаюць сапраўднай выканаўчай культурай і майстэрствам. Вялікі выканаўчы вопыт

памагае артыстам аркестра выходзіць з любых “экстрэмальных” сітуацый і пераадоўваць любыя тэхнічныя цяжкасці.

Застаецца толькі сказаць: выдатны канцэрт!

Аляксей КАГАДЗЕЕЎ,
народны артыст Беларусі

На здымку: Міхаіл Снітко

**ПАЛЮБІЎ
НАРЫС...**

Міколу СЕРГІЕВІЧУ — 75

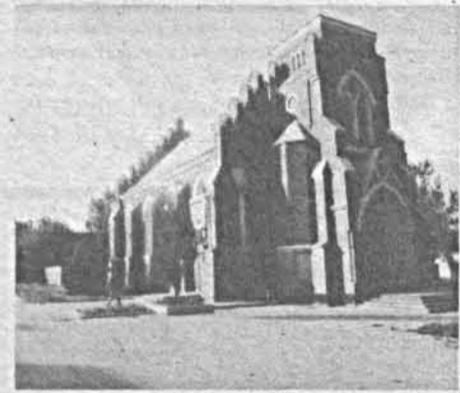

Мікалай Антонавіч родам з вёскі Залессе цяперашняга Салігорскага раёна. У 1937 годзе скончыў Мінскі хіміка-тэхналагічны тэхнікум, праз два гады — Аршанскі настаўніцкі інстытут. Настаўнічаў у Глоданскай сярэдняй школе Лёзненскага раёна, а ў 1941 годзе завочна скончыў факультэт мовы і літаратуры Магілёўскага педагагічнага інстытута. У гады Вялікай Айчыннай вайны М. Сергіевіч быў партызанскім сувязным, рэдагаваў старобінскую падпольную газету "Савецкі патрыёт". Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў быў рэдактарам старобінскага раённага газеты, працаваў у рэдакцыях рэспубліканскіх і цэнтральных газет. З 1955 па 1959 год быў старшынёй калгаса "Чырвоны пугілавец" Старобінскага раёна, а з 1959 па 1981 год працаваў у рэдакцыі часопіса "Народная асвета". Цяпер жыве ў вёсцы Лістападавічы Салігорскага раёна.

З першымі нарысамі М. Сергіевіч выступіў у 1947 годзе. Выдаў кнігі "На роднай зямлі" (1956), "Нашы будні" (1957), "Будні калгасныя" (1959)... З яўляецца аўтарам п'есы "Смех і... толькі", што была пастаўлена ў 1975 годзе.

**З 75-годдзем Вас, Мікалай Антонавіч!
Здраоўя Вам і поспехаў!**

**НАМ ЗАСТАЛАСЯ
СПАДЧЫНА**

Памятнікам архітэктуры стаў у нашы дні будынак, які ўпрыгожвае Рэчыцу ўжо каля 200 гадоў. У ім раней быў касцёл.
Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

**ЯШЧЭ АДНА
ПЕРШАЯ
КНІЖКА**

Паэтычны зборнік Алеся Давыдава "Пройма" папоўніў "Бібліятэку часопіса "Маладосць". Родам малады паэт з вёскі Крысін Веткаўскага раёна. Працаваў на вытворчым аб'яднанні "Гомсельмаш", праходзіў вайсковую службу, скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля настаўнічаў на Капыльшчыне. Дарэчы, на гэты час прыпадае з'яўленне падборкі твораў А. Давыдава ў "ЛіМе". Друкаваўся ён і ў іншых перыядычных выданнях — часопісах "Маладосць", "Першацвет", "Роднае слова", "Беларусь", а таксама калектыўным зборніку "Квадра"... Змест першай кніжкі А. Давыдава склалі вершы і прыказкі. Як сказана ў выдавецкай анатацыі, паэт моцна звязаны духоўнымі каранямі з роднай зямлёй, так маляўніча апетым Сожам. У сваіх вершах і прыказках аўтар зазірае ўглыб душ, сваёй і чужой, шукае ў ёй выйсця закратаваным чалавечым пачуццям, шукае ісціну.

Віншuem!

СЫН ЗЯМЛІ БЕЛАСТОЦКАЙ

САКРАТУ ЯНОВІЧУ — 60

Сакрат Яновіч нарадзіўся 4 верасня 1936 года ў мястэчку Крынкі Беларускага ваяводства (Польшча). Пасля заканчэння Беларускага электратэхнікума (1955) некаторы час працаваў брыгадзірам электраманцёраў на баваўняным камбінаце пад Беластокам. Калі была ўтворана газета "Ніва", увайшоў у склад рэдакцыі — перакладчыкам, журналістам. У 1960 годзе скончыў завочна аддзяленне беларускай філалогіі Настаўніцкага інстытута ў Беластоку. У 1959—1962 гадах — загадчык арганізацыйнага аддзела

Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. У 1970 годзе за так званы беларускі нацыяналізм С. Яновіч быў звольнены з рэдакцыі "Нівы", яму давялося пэўны час быць беспрацоўным, затым працаваць грузчыкам, тэхнікам бяспекі працы. Скончыў завочны факультэт польскай і славянскай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта (1973). Член саюза польскіх пісьменнікаў з 1970 года. Быў старшынёй Клуба Саюза польскіх пісьменнікаў у Беластоку (1976—1981). С. Яновіч — адзін з найбольш

вядомых беларускіх літаратараў, якія жывуць на Беластоцчыне. Піша па-беларуску і па-польску. З першым апавяданнем выступіў у 1956 годзе ў газеце "Ніва". Кнігі С. Яновіча неаднаразова выходзілі як у Беластоку і Варшаве, так і ў Мінску, а ў Лондане пабачыла свет білінгвальнае выданне (па-беларуску і па-англійску) кнігі "Мініяцоры". На польскую мову С. Яновіч пераклаў кнігу "Вітражы" Я. Брыля (Варшава, 1979), а для Драматычнага тэатра імя Я. Вянгеркі — п'есу Я. Шабана "Шрамы"...

Віншuem Сакрата Канстанцінавіча з 60-годдзем! Зычым яму далейшых жыццёвых і творчых поспехаў!

Аляксандр ПУХАЕЎ

СКАЗАННЕ ПРА СКІФАЎ

Яно дайшо да нас не з міфаў,
Яно — не выдумка, не зман.
Калісьці пакаралі скіфы
У грознай бітве егіпцян.

І егіпцяне так казалі:
"Людзей не ведаў свет да нас.
І гэта мы не выдумлялі,
Тут нашы справы супраць вас.

Калі зямля ў вас ледзянела,
Бавоўну грэла ў вас зямля.
Пра вас і свет (мы кажам смела)
Загаварыў насяля, насяля!"

Ім скіфы адказалі грозна,
У словах праўда не відна:
"Вялі мы першыя барозны,
Пшаніцу сеялі здаўна.

Зямля ж гарэла ў вас жажліва.
І як на ёй застаўся след?
Быў лёс да вас неміласцівы,
Мы першымі прыйшлі у свет!"

І на сваім яны стаялі.
Ніякай згоды не было.
І грозна словы іх гучалі,
Таілі ў сэрцы гнеў і зло.

Памералца рашылі сілай,
Так азлабляліся яны.
Іх спор зацяты і зласлівы
Прывёў нарэшце да вайны.

Паслы цара прыйшлі з Егіпта
Да скіфаў. Быў намер тут свой:
"На тыдзень мусім мы спыніцца.
Рыхтуйцеся — чакае бой!"

"Нахабства! — скіфы закрычалі. —
Не быць такому праз гады,
Каб дома ды нам пагражалі,
Бог не адплача нас тады.

Ніколі мы не адступалі,
Памром — нас слава не міне.
Няхай скрыжоўваюцца шаблі,
Мы пераможам у вайне!"

Ды цар Егіпта нестрыманы,
Адправіцца ў поход гатоў.
І гневаў быў апанаваны,
Калі ён выслухаў паслоў:

"Гатовы скіфы ў бой. Кляліся:
Свой край у бітве адстаім.
Пагроз, казалі, не баімся,
Не будзе лігасці ў баі.

Вам прынясём у дар пагібель.
Умеём мы перамагаць", —
Сказалі так паслы Егіпта
Цару. Нявесела казаць.

Я ў вас, беларусы, як дома,
Душою люблю ваш народ...

Такія шчырыя радкі-прызнанні прысвяціў Беларусі асецінскі паэт Аляксандр Пухаеў, які стала жыве ў Віцебску. Ён — аўтар многіх кніг паэзіі, што пабачылі свет у выдавецтвах ЦХНвала, Тбілісі, Масквы. Вядомы ён і як перакладчык твораў беларускіх паэтаў на мову вялікага Каста Хетагурава. Не без яго ўдзелу выходзілі ў Паўднёвай Асеці анталогіі нашай прозы і паэзіі.

У пачатку верасня А. Пухаеву споўнілася 70 гадоў. Віншуючы паэта з юбілеем, жадаючы яму здароўя і творчага плёну, "ЛіМ" друкуе яго "Сказанне пра скіфаў" у маім перакладзе.

Юрась СВІРКА

Адзін з паслоў закончыць слова
Сваё не ўспеў. І тут пры ім
Кастры ўспыхнулі пунсова,
І скрозь навіс над краем дым.

Не зналі скіфы прымірэння,
Разбілі раць. Скрозь подых тла.
Зямля, нібыта ў дзень стварэння,
Пустыняй попельнай была.

З дабром вярталіся, вядома.
О, скіфы — воіны яны!
Ды не пайшлі яны дадому:
Адной замала ім вайны.

Пайшлі на ўсходнія краіны,
Нажывы прага павяля.
Хто мог паўстаць такой лавіне:
Страшэннай сіла іх была.

У страху людзі гнулі спіны:
"За што такое гора нам?"
Плаціла Азія даніну
Ім, скіфам, грозным ваярам.

●
Аж дваццаць год прайшло ў трывозе,
А скіфы не ішлі з вайны.
Нібы прапалі у паходзе,
Ніхто не ведаў, дзе яны.

І ўсё-ткі дома іх чакалі.
Марудна, цяжка час ішоў,
Ды жонкі замуж не спяшалі,
Не ганьбілі сваіх мужоў.

З гадамі мусілі згадзіцца:
Не быць ужо мужам жывым.
Іх род не можа аднавіцца,
Калі не выйсі замуж ім.

Тады ж і выйшлі (каб жыць лепей)
За маладых сваіх рабоў...
І дзедзі бегаюць па стэпе,
У ачагу цяпельца зноў.

●
Гады мінаюць неўпрыкметку,
Падзеі змянаю ідуць.
Ад скіфаў так жадана вестка
Дайшла дамоў: яны жывуць.

І хутка вернуцца ў старонку,
Здабычы многа прывязуць.
І затрывожыліся жонкі,
Начамі не маглі заснуць.

Адчулі, што ім не даруюць
Мужы, і дзедзі, і радня.
За здраду жонак не шануюць.
Не ўбачыць сонца ім і дня.

Тады яны сышліся разам,
Жанчыны і мужы-рабы.
Сказалі: "Трэба ўсім нам ладам
Прыдумаць штосьці. Што рабіць?..

Не, не даруюць нам мужчыны,
Галовы трэба ратаваць.
Калі яно, яшчэ магчыма,
Дабро патрэбна зберагаць".

Дзе мора сходзіцца з зямлёю,
Рашылі так (інакш не жыць!) —
Траншэю выкапаць такою,
Каб скіфам шлях іх перакрыць.

Ва ўсіх былі напята жылы.
Смяротны бой яны вялі.
Сваіх рабоў і жонак мілых
Адолець скіфы не маглі.

Не зналі скіфы, як змагацца.
Вось і вярнуліся дамоў;
Ім не прыреліся дабрацца
Да сем'яў і да ачагоў.

Іржалі коні, стэп пазналі.
Спявалі воіны-мужы.
Калі ж рабы працімі сталі,
Не зналі, пець ім ці тужыць.

Глыбокі роў, як ратаванне,
За ім рабы, іх шмат, рабоў,
Гатовых пасці у змаганні
Ды не пусціць гаспадароў.

А скіфы дружна насядалі.
Стагнала сеча. Страх глядзець.
Ды іх рабы не адступалі,
Стаялі, храбрыя, насмерць.

●
Аж дваццаць дзён там кроў лілася,
Цякла смяротнаю ракой,
І ноччу бойка там вялася,
І гіблі людзі з двух бакоў...

Люцелі скіфы ў родным краі,
Ды не маглі рабоў разбіць.
Хтось разумнейшы ім параіў,
Патрэбна бітву супыніць.

"Падумаць трэба, што такое,
Не на прагульцы мы былі.
Хто сустракае дома зброяй,
Калі з паходу мы прыйшлі?"

Не справяцца ўсе шаблі з імі,
Патрэбна хітрасцю іх браць.
А не — бясслаўна мы загінем.
Ніхто не ўспомніць нашу раць!"

Нарэшце скіфы зразумелі,
Што супраць іх рабы — сцяной.
Іх разагнаць, разбіць хацелі,
Адломіцца жорстка за разбой.

Але адчулі, што прысталі,
У бітве не здалець рабоў.
І бізунамі замахалі —
Такая зброя ўладароў!"

І на рабоў пайшлі. Крычалі
І гнеўна гікалі яны.
Ды палкі, біць рабоў, не бралі —
Адно свісталі бізуны.

Рабы адразу пацішэлі,
Згас ваяўнічы дух і гнеў:
Пакорна на паню глядзелі,
Ніхто змагацца не хацеў.

Рабы кідалі зброю, латы,
Схілялі да зямлі чало.
Альбо ўцякалі ад расплаты.
І бітвы, як і не было.

Рабам і жонкам даравалі,
Так скіфы сумалі пазней:
Дарэмна вечна ваявалі,
Ачаг забыўшы і дзяцей.

“БОГ ПАКІНУЎ НАШУ БЕЛАРУСЬ...”

ЛІСТЫ ПІМЕНА ПАНЧАНКІ

Не надта часта бывае, каб людзі, якія жывуць у адным пад'ездзе, абменьваліся лістамі. А ў нас с Піменам Емяльянавічам Панчанкам, на маю радасць, так было. Чаму я вырашыў апублікаваць ягоныя пісьмы? Зусім не таму, каб пацвердзіць, што такі выдатны паэт і чалавек сябраваў са мною, часта казаў добрыя слова пра мае вершы і паэмы, пра рэдактарства і, не боюся сказаць нават гэта, любіў мяне.

Мне хочацца, каб якраз цяпер, калі над Беларуссю нависла пагроза стаць краінай дубінак і рабства, а яе інфармацыйная прастора запалонена фальшыўкамі і хлуснёю, было пачута праўдзівое слова Паэта, якога ўсе сумленнем людзі справядліва лічылі і будуць лічыць сумленнем нашай Айчыны. Слова сапраўднага патрыёта Беларусі і інтэрнацыяналіста, добрага сябра народаў-суседзяў. Слова чалавека, якога адольвалі цяжкія хваробы, але які да канца заставаўся моцным і швэрдным духам.

Пакуль ён мог яшчэ хадзіць (з вялікай цяжкасцю і з дапамогаю яго анёла, жонкі і паплечніцы ваўсім, цудоўнай, дзядзькай Зой Кірылаўны), Пімен Емяльянавіч любіў лядзець у пагодлівы дзень з двары на лавачцы пад таполяю. Яго паважалі, да яго хінуліся жыхары нашага дома. А таму месца ля Панчанкі на лавачцы ніколі не пуставала, бо з ім была цікава і добра старому і малому. Я таксама не абмінаў тую лавачку. І зараз, кожны раз, калі выходжу ў двор, міжволі вочы спыняюцца на ёй.

Двойчы Панчанка гасцяваў у маёй кватэры: на ўлазінах і на дні нараджэння, хоць паднята з трэцяга на дзевяты паверх для яго ў той час ужо было нялёгка. Сваю кватэру ён пакідаў толькі тады, калі ў чарговы раз трэба было класіся ў бальніцу. А я часта наведваў гасцінных Пімена Емяльянавіча і Зою Кірылаўну.

Калі я завітаў, ён ніколі не гутарыў са мною лежачы. Абаязкова ўставаў, садзіўся на канапе, глядзеў у вочы і твар яго асвятляўся непаўторнай панчанкаўскаю ўсмешкаю: “Ну, давай, раскажы, што там дзесяцца на белым свеце”. А сам ведаў пра ўсё болей за мяне, таму што, нават не выходзячы з кватэры, ніколі не быў адарваным, адлучаным ад жыцця. Яму прыходзіла шмат лістоў з усіх куткоў Беларусі, з розных мясцін былога Саюза: ад Валдаі да Уладзістока. Пісалі розныя людзі: калгаснікі, рабочыя, настаўнікі, урачы, інжынеры, пісьменнікі, але найбольш моладзь — вучні, студэнты. Гэта былі словы ўдзячнасці і захаплення яго паэзіяй, просьбы ў нечым дапамагчы. І на ўсе пісьмы Пімен Емяльянавіч заўсёды адказваў. Часта ён даваў пачытаць гэтыя лісты і мне. А яшчэ ён пастаянна чытаў: газеты, часопісы, кнігі, часам глядзеў самыя цікавыя для

сябе перадачы па тэлевізары. Інфармацыйныя праграмы — рэгулярна. А калі стамляліся хворыя вочы, уключаў радыё. Транзістар заўсёды стаяў на крэсле каля падушкі.

Таму больш інфармацыі атрымаваў не ён ад мяне, затурканага часопіснымі клопатамі і, як усе, жабрачым бытам, а я ад яго. Пімен Емяльянавіч надзвычай востра рэагаваў на кожную негатыўную правую жыцця, шыра радаваўся нават драбніцы станоўчага, людскага ў ім. Асабліва непакоіла яго тое, як па-варварску ставяцца ў нас да сваёй мовы, культуры, адукацыі, да ўсяго нацыянальнага, крэўнага, роднага, як пад балбатню пра барацьбу з карупцыяй нахабна раскрадаецца народнае багацце, як новыя прыстасаванцы (перасемнікі тых, пра каго ім у канцы пачыліся галоўнае напісаны выдатнейшы верш) зноў падманваюць і абалваняваюць народ. Панчанка ведаў, што робіцца і ў парламенце, і ў полі, і на заводах, і ў ВНУ, і ў школе, якія цэны ў магазінах і г.д. А яшчэ ён часта ўспамінаў: пра маленства, пра даваенны час, пра франтавыя дарогі, пра пасляваенны будзень. Многа цікавага і павучальнага пачуў я пра ягонае стаўленне да літаратуры, да паэзіі, пра сяброў-пісьменнікаў, бо за плячыма ў яго было такое вялікае і багатае на падзеі жыццё.

Гаворкі заўсёды зацягваліся. І часта я казаў: “Пімен Емяльянавіч, відаць, вам пара адпачыць. Загаварыліся мы”. А ён у адказ: “Пасядзі, не спячайся”. Але было і так, што ён стомлена ўсміхаўся і прамаяляў: “І праўда, трэба прылежчы. Кружыцца галава! Сёння ноччу нешта не спалася. Начытаўся газет, наслухаўся радыё — сэрца баліць і ў душы хмарна”.

Кожны раз, калі я прыходзіў да яго, пытаўся: “А ці ёсць, Пімен Емяльянавіч, нешта новае для “Польмя”?” Хваробы ўвесь час даймалі, не давалі яму магчымасці пісаць, але было так, што мне перадавалася загадзя падрыхтаваная папачка з вершамі; часцей паведамляла пра новыя творы Зою Кірылаўну, а часам ён званіў сам: “Нешта напісала. Прыходзі!” І, звычайна, любіў сам уголас прачытаць напісанае. У адным лісце аднойчы вывеў хвораю рукою: “Пісаць болей вершы не буду”. Аднак потым былі яшчэ і вершы, і ўспаміны пра франтавыя дарогі, пра Івана Мележа, роздум пра сённяшні дзень. Ён не мог маўчаць.

Пімен Емяльянавіч падарыў мне шмат сваіх ніг. І многія аўтографы незвычайныя. Часам яны як лісты, з аўтарскімі развагамі, каментарыем, а некаторыя — проста нейкая рэпліка, заўвага. У аўтографіях я апускаю (па меры магчымасці, бо, бывае, што нельга парушаць кантэкст) пахвальныя словы, звернутыя да мяне, а падаю толькі

тое, што тычыцца літаратуры, творчасці, жыцця, або радкі, якія перадаюць рух яго душы на той момант. На даўняй сваёй “Кнізе вандраванняў і любові”, якой я захапляўся яшчэ ў школьныя гады, ён напісаў: “Лепшыя вершы, на маю думку, у гэтым зборніку: “Прыстасаванцы”, “Лясы нырнулі ў хмары шэрыя...”, “У акенца тваё...” А гэта “Прылучэнне”: “...Днямі мы з З. К. глядзелі, як галоўны рэдактар “Польмя” тонка і дыпламатычна рэкламаваў свой часопіс. Яму добра дапамагаў Васіль Б. На другі дзень я атрымаў N 5 “Польмя” і з прыемнасцю прачытаў “У тумане” (выдатная рэч), а сёння (першы раз за многія гады) прачытаў артыкулы А. Дудука і Г. Лісічкіна. Здраоўя і радасці Вам!” У аўтографіях на “Горкім жолудзе” ён зноў успамінае часопіс: “...“Польмя” набыло прывабны выгляд; шкада, што я ўжо не пішу вершаў. Жадаю поспеху!” Цікавы надпіс на “Лірыцы”, якая надрукавана ў серыі “ШБ”: “Мы ўсе выйшлі са школьных бібліятэк і, калі добра напружамся і крыху павязе, зноў вяртаемся ў школьныя бібліятэкі”. Кніга “На паэтычным небасхіле”: “...Як бачыць, былі і мы маладымі, пісалі не толькі лісты да дзяўчат і няўдалыя вершы, але спрабавалі нешта крытычнае, публіцыстычнае і г.д. ...Калі буду яшчэ трохі жыць, выдам новую кнігу гэтага жанра, дзе на паэтычным небасхіле ўздыдзе новая зорка”. Пімен Емяльянавіч сам умеў пажартаваць і добра адчуваў гумар. Вось які надпіс на зборніку “Крык сойкі”: “Я, крыху змяніўшы, у другіх выданнях называю гэты зборнік “Дзе начуе жаваранак”, бо добрачытлівы мяне ўпикалі: “Чаму ты пішаў пра жонку: “Крык Зойкі”? Яны, пэўна, ніколі не бачылі і не чулі сапраўднаю сойку”. Панчанка любіў дзяцей. Не абмінаў ён сваёю ласкаю і маіх дачок. І яны адказвалі ўзаемнасцю. Скажам, Алёнка спецыяльна для яго, як і для Васіля Уладзіміравіча Быкава, малявала ці майстравала віншавальныя паштоўкі ў адным экзэмпляры. На кнізе “Белье яблони” можна прачытаць: “...Пялёстка ад белых яблынь няхай асыпаюць слаўных дачок слаўнага паэта С. З. і Лілі. Пімен Панчанка, пастух з Бягомля”. Усе аўтографы працягваюць немагчыма, а таму вяртаюся да галоўнага.

Перад вамі лісты Пімена Панчанкі. Па пэўных і, думаю, зразумелых прычынах асобныя мясціны ў іх не пададзены. Прачытайце гэтыя лісты, удумайцеся ў ягоныя словы пра родную мову і пэсню, пра бацькоў, пра школу, пра “нацыяналістаў”. Магчыма, тады стане ясна, што належыць кожнаму сёння зрабіць для Беларусі, якую ён любіў безаглядна і самааддана, дзеля якой пісаў і жыў.

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

10 лютага 91 г.

Дарагі Сяргей Іванавіч!

Як сусед суседу, хачу падкінуць Вам непрыемнасць: шэсць вершаў. Напісаў сам, перадрукавала Зоя Кірылаўна.

Тлумачэнне. Некалі прывязджаў да нас Ван Кліберн, а з ім маскоўскі скрыпач Клімаў (у яго выкананні — І канцэрт для скрыпкі). Мы былі на канцэрце ў клубе імя Дзяржынскага. Уражанне — незвычайнае. У перапынку мы спаткаліся з адной нашай вядомай спявачкай. “Ну, як? “Як памерла матулька...” Чулі?” Спявачка на нас пазірала, як той на новыя вароты: “Кліберн — о!”

І пасля я пытаўся ў аднаго кампазітара і двух паэтаў: “Ці чулі вы першы канцэрт для скрыпкі Чайкоўскага?” І зноў хвалебнае слова пра Кліберна. А тое, што Клімаў сыграў “Першы канцэрт” — ні слова. І не заўважылі, што там лейтматывам беларуская песня “Як памерла матулька...” А я пра гэта пачуў ад маскоўскага прафесара Чамаданова. (У 1939 годзе ў Маскве былі курсы маладых пісьменнікаў. Перад кожным канцэртам ці операй зараней рабілі нам цікавыя агляды і каментары вядомых музыкavedы). З нашых курсантаў успамінаю Турсун-Задэ, Бярэзкіна і многіх іншых.

Во былі курсы! Пасля спектакляў мы за чаем сустракаліся ў Мхачэ з Кніпер-Чэхавай, Масквіным, Тарханавым, Грыбавым, маладой Тарсавай... У “Трэцякоўцы” нас вадзіў, тлумачыў Ігар Грабар. У майстэрні мастака Канчалюскага, той раіўся з намі: “Ці адзеццё Пушкіну штаны, ці пакінуць ногі голымі?” Справа ў тым, што Пушкіна Канчалюскай напісаў з голымі нагамі (раніца, ляжыць нейкі накід). За гэта Канчалюскага крытыкавалі. Тады да нас заглянуў з іншага пакою Міхалкоў — будучы зяць Канчалюскага.

Чаму я разбалбатаўся пра той даўні час? Таму, што мы кепска праводзім нарады пачынаючых. А там стары музыказнаўца не забыві, што ў аснове І-га канцэрта для скрыпкі Чайкоўскага ляжыць беларуская песня “Як памерла матулька...”

Другое тлумачэнне:

Верш “На сходах часта ў звон мы гучна б’ём” мне прыслаў Рыгор Васільевіч Шкраба. Праз 30 з лішка гадоў. Я копіі ніколі не пакідаю. Шкраба яшчэ працаваў у “ЛіМе”, а я рэдагаваў “Советскую отчизну” (“Нёман”).

Ён прыслаў і яшчэ тое-сёе... “Давайце вып’ём: розум не прап’ём, бо ў нас яго няма...” — гэта любімая пагаворка Якуба Коласа (сам не адзін раз чуў і ў кампаніі з дзядзькам Якубам выпіваў).

Пра мінулы творчы год твайго “Польмя” скажу іншым разам. А вось пра вершы Звонака (пра адзін верш) мне званілі некалькі дзядзькоў і сяброў. Верш “Літургія”. Ён піша пра адну

знаёмую камсамолку:

“Ты пішы, пішы...”

Спакойны твой прыстанак,
Куплены цаной празмерна дарагой.
Падрацеш — цябе да класіка прыставяць,
Як былога сябра аднаго майго.”

[...] Ну, пра гэта пасля...

Прывітанне Лілі, Валянціне Кірылаўне, мілым Алёне і Свечке!

Даўні падпісчык, чытач і аўтар “Польмя”

Пімен Панчанка.

Прабач за кепскі ліст паперы”

Дарагі Сяргей!

Шчыра дзякую за таленавітае “Заклінанне”. Зноў сцвярджаю, што паэма “Чорная быль” — лепшае, што ў нас ёсць у паэзіі, пра чорнабыльскую трагедыю. Гэта глыбокае (вобразнае, пачуццёвае, паэтычнае) асэнсаванне жыцця свайго часу (як нашаму пакаленню — Айчынная вайна).

У новым зборніку — многа добрых вершаў (мне асабліва спадабаліся “Ліпа Д-Марцінкевіча”, “Падушка”, “Салоўкі”, “Дзіцячы дом”, “Пра надзеюна”, “Не верыў я, што так бывае...”, “Асенняя шчымыліва дарога...”, “Жыццё”). У вершах раскідана нямаля трапных выразаў і, нават, афарызмаў: “Забываючы ў памяці бяспаміцтва клін...”, “гэтльняны лежбішчы”, “Абыд-лелья бацькі”, “На тоненькай шыйцы галоўка і вочы — на ўсё акно...”, “Самагубцам не можа быць цэлы народ...”, “Выходзяць сэрцаў сцэжкі на пушкінскі бальшак...”, “Як пахне сена на асфальце, які ўпіраецца ў пагост...”, “Жыццё, як сьвята, адзначаем разам, а паміраем — толькі па адным...” Гэта ўрэзалася мне. А іншыя знойдуць сваё. Хоць пералічынае і дадзенае ў асобных радках — лепшае, так мне здаецца.

Адным словам, віншую!

Адносна “Заклінання”, прысвечанага Ул. Караткевічу. Усё тут добра, шчыра. Я вельмі любіў і люблю Валодзь Караткевіча. Але ў нас паэты вельмі “зацягалі” яго выраз “На Беларусі бог жыве...” А я, грэшнік, верш напісаў “Бог пакінуў нашу Беларусь...”

Я некалі (разам з М. Танкам) вырастоўваў Валодзьку К. ад вялікай непрыемнасці (“наступалі” сябры-сексоты). У выдывецце загалі разабраць набор “Дзікае паляванне Карала Стаха”. Прышоў Караткевіч у “Маладосць” — бледны, безграшовы... Мы прачыталі з Верай Палтаран і адразу накіравалі ў набор. (За гэта мне далі ў косці і ў ЦК камсамола, і ў адным з аддзелаў ЦК КПБ. Асабліва звярзў [...])

Зоя Кірылаўна пасылае Вам і Лілі, і мілым Вашым дочкам прывітанне. Яе вельмі кранулі Вашы словы пра яе.

Ім я таксама кланяюся.

* Прабачэнне за тое, што ліст паперы трапіў яму пад руку пажойквы, выціўлі. — С. З.

Мой сардэчны паклон і прывітанне Івану Васільевічу. Маладзец, бацька! Загадаў сыну — пісьменніку і рэдактару — садзіць бульбу — і пасадзіў!

Здраоўя і здзяйснення Вам — заклінання! Абдымаю — Ваш Пімен Панчанка.

15 мая 1991 г.

Дарагі Сяргей!

Прачытаў з некаторым спазненнем ваша эсэ (як цяпер модна называць), а больш правільна: цудоўны, таленавіты, разумны, праўдзівы артыкул “Беларускае сэрца”.

Даў прачытаць Зоі, Тані: ухваляюць усім сэрцам.

Прымусіць бы ўсіх начальнікаў і іх намеснікаў абавязкова прачытаць гэты артыкул! Часам прамільгне малая надзея, а часцей за ўсё: сорам!

Мы ўсе патроху трубім у адну трубу, але не выходзіць ніводнай абавязковай мелодыі! У мяне ўжо зайшла “мазга за мазгу”. Я ў мінулым лісце напісаў, што Вы капалі бацькаву бульбу.

Зоя прачытала і пакрытыкавала: ты пераблытаў вясну і восень. (У мяне засела нядаўняе паведамленне, колькі не выкапана ў мінулыя восень бульбы...) І я “паправіў”: “Пасеяў бульбу”. Сорамна мне, што адарваўся ад зямлі!

Усім жа вядома, што бульбу і нацыяналістаў садзяць, а сеюць у нас толькі журавіны ды кавуны, якія не ўзышлі і пасохлі.

У пятым нумары — выдатнае апавяданне А. Жука!

А яшчэ некалькі добрых вершаў (не ўсе) П. Макаля і два першыя вершы з нізкі П. Панчанкі. Няхай жыве!

Салют!

Той жа самы Пімен Панчанка.

29/V—91 г.

Дарагі Сяргей Іванавіч!

Дзякую за газету (хоць і я з’яўляюся падпісчыкам “НГ”). Цікавы, змястоўны артыкул. Добра і пра “апосталаў савецкай імперыі, таталітарнай, казарменнай сістэмы”, і пра “масавую абьякавасць, безгаспадарчасць, марнатраўства”, і пра “дом, дзе ты жывеш, абкрадзены і знявечаны”, што ён “ператварыўся ў заштатны вакзал або прахадны двор”, і пра ваеннаслужачых і бездапаможнасць нашага парламента... і Ваш заклік...

Прыняты законы аб мове, вывучэнні гісторыі Беларусі. Але ўсё застаецца, як раней. Уся “канцылярыя” на рускай мове. Вучні (у горадзе і вёсцы) вывучаюць рускую мову. “Неужэлі мои дети из-за вас, белорусов, должны оставаться неграмотными?”

* Артыкул у “Народнай газеце” пад назваю “Без любові ствараць немагчыма”. — С. З.

Няма патрэбных падручнікаў па мове, гісторыі Беларусі, геаграфіі...

А наша літаратура? Вось [...] артыкул [...] Гэта пра беларускую паэзію мінулага года. Але не толькі пра гэта... [...]

Учора — да Сталіна, Леніна, а сёння да бога?

Мінуўшына — расплўчата, невыразная... Вершы пра пакуты ў лагерах — надуманыя, паўтарэнне рускіх паэтаў. (...)

Пасля франтавой пазіі была барацьба за мір і Чарнобыль. Паэма Сяргея Законнікава “Чорная быль” — выдатная з’ява нашай паэзіі. (Дарэчы, днём раней — перад газетай — мы з Зоіяй слухалі паэму Законнікава па радыё ў выкананні аўтара).

Альбо добрая нізка вершаў Генадзя Бураўкіна “Узмах крыла”. Але гэта не цікавіць [...]: Бог, Гулаг, гісторыя — воль і ўсе.

Жадаю Вам, дарагі Сяргей, творчых удач, бо з такімі тэарэтыкамі далёка не пойдзеш! Прашу прабачэння за почырк: рэшткі хваробы.

Салют!

Пімен Панчанка

26/1—92 г.

Дарагі Сяргей!

Пасылаю табе свае апошнія вершы. Хочаш друкуй, хочаш бракуй.

Пісаць болей вершы не буду.

Салют!

Пімен Панчанка

25/V—92 г.

Дарагі Сяргей Іванавіч і Ліля!

Сардэчна віншую Вас з Новым 1993 годам!

Жадаю усім Вам здароўя, шчасця, поспехаў, радасці!

Асобнае прывітанне Валянціне Кірылаўне, Свечке, Алёне Сяргееўне (Дзякуй за мініяцюру).

Калі ж гэта бог пастукае ў нашы сэрцы: “З гэтага дня вы будзеце жыць здаровымі і шчаслівымі?”

Дачакацца бл!

Абдымаю ўсіх сардэчна і ласкава!

Пімен Панчанка

24/XII—92 г.

А мяне скруціў інсульт.

Дарагі Сяргей Іванавіч!

Са здавальненнем прачытаў Вашу кнігу “Беларускае сэрца”.

Лепшымі нарысамі (ці эсэ) мне здаюцца: “Іншага шляху няма”, “Дэфіцыт праўды”, “Выбары па-васебску...”, “Пачуем продажу галасы”, “Інтэлігентнасць — перш за ўсё...”

Жадаю і ў далейшым часцей выпускаць са стайні сваёй публіцыстычнага жарабка.

Удачы!

Пімен Панчанка

12/1—94 г.

Інсульт мяне зусім сапсаваў руку...

Публікацыя С. ЗАКОННІКАВА

**РАССТАННЕ
ПАД ЛЕМЕНЬСКІМІ
ШАТАМІ**

ДА 90-ГОДДЗЯ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
ІВАНА ГУТАРАВА

Калі б гэты чалавек і не быў навукоўцам, вядомым пісьменнікам-літаратуразнаўцам, ён варты таго, каб яго ўспомніць добрым словам.

Я не быў асабіста знаёмы з І. Гутаравым, ды і бачыў яго ўсяго ці не два разы. На юблейным вечары, здаецца, Пятра Глебкі, у тэатры імя Янкі Купалы, і ў партшколе, дзе я ў свой час вучыўся і куды Іван Васільевіч неяк заходзіў і аб нечым ажыўлена гутарыў з нашым выкладчыкам літаратуры пісьменнікам-крытыкам Дзмітрыем Палітыкам. Я тады не ведаў, што абодва маюць адносіны і да роднай мне Магілёўшчыны: Дзмітрый Антонавіч скончыў літаратурны факультэт Магілёўскага педінстытута, потым нейкі час працаваў у ім. Іван жа Васільевіч не толькі выкладаў літаратуру ў нашым інстытуце, а і родам быў з вёскі Воўкаўка, што ў Мсціслаўскім раёне.

Больш даведаўся я пра І. Гутарава пазней, калі працаваў рэдактарам чэрыкаўскай раённай газеты "Сацыялістычная перамога".

Даведаўся, што ён некалі выхоўваўся ў Леменскай школе-камунае, якая была кіламетраў, можа, за пяць ад Чэрыкава. Папрасіў расказаць пра сябе. Іван Васільевіч праслаў ліст і фота. Прыгадаўшы сваё сіроцкае дзяцінства, ён з удзячнасцю пісаў пра Леменскую доследна-паказальную школу-камуна імя У. І. Леніна, якая стала яму родным домам, пра арганізатара і кіраўніка школы М. Лепашынскага і яго саратнікаў энтузіястаў-выхавальцаў. Мы той ліст-аповяд змясцілі ў газеце.

Неўпрыкметку ляцеў час. Я, ужо член Саюза пісьменнікаў, працаваў у абласной "Магілёўскай прадзе". І вось лютаўскім ранкам 1967 года кліча мяне наш рэдактар В. Цітавец:

— Цябе шукалі з абкома. Памёр Гутарэў. Паедзеш з Шасцерыковым у Чэрыкаў на пахаванне...

— У Чэрыкаў?

Аказваецца, Іван Васільевіч завяшчаў пахаваць сябе ў Лемені, побач з магілай М. Лепашынскага.

Ужо цягнулася, калі дабраліся да мясціны, дзе знайшоў свой вечны прыстанак М. Лепашынскі. Побач выкапаны свежы дол. Сюды шафёры скіроўвалі святло ад фар аўтамашы. У перакрываванні гэтых жоўтых промняў каля магільі пачаўся жалобны мітынг. Гаварылі аб жыцці Івана Васільевіча, яго кніга "Беларуская народная вусна-паэтычная творчасць", "Асновы савецкага літаратуразнаўства", "Барацьба і творчасць народных мсціўцаў", "Эстэтычныя асновы савецкай літаратуры", працах аб творчасці Пушкіна і Маякоўскага ды іншых, складзеным ім зборніку "Сучасны беларускі фальклор" і (сумесна з С. Васіленкам) хрэстаматыі "вусна-паэтычная творчасць беларускага народа"...

Вярталіся позна, ці не апоўначы. З намі ехаў і Павел Кавалёў, таксама наш зямляк, якому па нейкіх творчых справах спатрэбілася ў Магілёў. Ён, бадай, лепей, чым хто іншы, ведаў і Гутарава — і адрозна прымаў і Саюз пісьменнікаў, і калі Гутарэў узначальваў партыйнае бюро Саюза пісьменнікаў СССР, потым працаваў у ЦК КПБ намеснікам загадчыка аддзела прапаганды, загадчыкам аддзела літаратуры і мастацтва, пазней — загадчыкам кафедры ў Белдзяржуніверсітэце, а апошнім дзесяць гаў жыцця — загадчыкам сектара фальклору Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі. П. Кавалёў за дарогу шмат расказаў пра І. Гутарава. Было ў Івана Васільевіча нямала сяброў, прыхільнікаў, былі і нядобразычліўцы, зайздроснікі. Не заўжды і ў яго ўсё ладзілася, ішло гладка, прыгадаў П. Кавалёў.

Калі ў маскоўскім папулярным гісторыка-біяграфічным альманаху "Прометей" была надрукавана быццам бы адшуканая дзесятая глава пушкінскай паэмы "Евгений Онегин", Іван Васільевіч з-за сваёй прыроднай даверлівасці не разгадаў адрозна, што гэта падробка, пачаў яе прапагандаваць. Можна ўявіць яго настрой, пачуцці, калі вядомы пушкініст Д. Благой выкрыў шарлатанства...

Калі трапіла мне наведвацца ў Чэрыкаў, стараюся выкраіць час, каб завітаць у Лемень, пад шатамі дрэў пастаяць у маўклівым задуменні каля магіль аднаго з легендарных Лепашынскіх і яго вучня, выхаванца, прафесара, пісьменніка І. Гутарава.

Іван АНОШКІН

ПРАЕКТ закона "Аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь" упершыню з'явіўся ў Беларускім інстытуце праблем культуры пасля таго, як 16 мая 1996 года быў прыняты ў першым чытанні дэпутатамі Вярхоўнага Савета. У суправаджальным дакуменце выказваецца спадзяванне "на ўзаемае разуменне ў выкананні даручанай справы асаблівай дзяржаўнай важнасці". Цалкам падзяляючы разуменне высокай адказнасці, прапануем наступныя ідэі і пажаданні, выказаныя на ўзроўні здаровага сэнсу і разумення сітуацыі.

Спачатку звернем увагу на структуру праекта закона. З 12-ці глаў (чому не выкарыстана беларускае слова "раздзел"?) 8 утрымліваюць усюго па адным артыкуле. Існаванне ў праекце закона глаў зместам у адзін артыкул відавочна сведчыць пра іх нераспрацаванасць. Гэта главы: I. Агульныя палажэнні, IV. Гісторыка-культурныя музеі-запаведнікі, V. Матэрыяльна-тэхні-

ная база музеяў, VI. Дзяржаўная палітыка ў музейнай справе, VII. Эканоміка музейнай справы, VIII. Права музеяў, XI. Ліквідацыя і рэарганізацыя музеяў, XII. Адказнасць за парушэнне заканадаўства аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь. Логіка іх размяшчэння ў тэксце праекта закона і паслядоўнасць выклікаюць, мякка кажучы, здзіўленне. Раздзел-глава "Дзяржаўная палітыка ў музейнай справе" знаходзіцца на шостым месцы, стварэнне музеяў разглядаецца асобна ад ліквідацыі і рэарганізацыі, знешнеканамічная дзейнасць асобна ад эканомікі музейнай справы.

Прынцыповым недахопам лічым выкарыстанне паняццяў, якія не адпавядаюць узроўню сучаснай міжнароднай тэрміналогіі. Пачынаючы ад азначэння паняцця "музей" і канчаючы паняццямі "блытанінай", нахштат "музейная рэч" замест "музейнага прадмета", "музейнай значнасці" замест "музейнага значэння". У назвах глаў VI і VII ужываецца словазлучэнне "музейная справа", хаця ў тэксце не даецца азначэнне гэтага паняцця.

У прапанаваным праекце закона элементарна адсутнічаюць неабходныя для рэгламентацыі жыццядзейнасці музея артыкулы. Так, у главе I лічым патрэбнымі артыкулы "Музейная справа", "Нацыянальная музейная палітыка", "Нацыянальныя, рэгіянальныя і профільныя арганізацыі музеяў Беларусі. Уздел у міжнародных арганізацыях". У главе II — "Сацыяльныя функцыі музея", "Музейны збор", "Музейная калекцыя", "Музейны прадмет", "Профіль музея"; у главе III — "Статут музея", "Дзяржаўная рэгістрацыя музеяў", у главе IV — "Унікальная гістарычная тэрыторыя", "Тэрыторыя музея-запаведніка", "Карыстанне прыроднымі рэсурсамі"; у главе VIII — "Самакіраванне музеяў", "Гарантыі маёмасных правоў музеяў"; у главе XII — "Адказнасць за ўрон, прычынены музейнаму фонду Рэспублікі Беларусь".

Шэраг артыкулаў патрабуе значнага пашырэння і дапаўненняў. Так, у існуючы 20-ты артыкул "Дзяржаўная палітыка ў музейнай справе" павінна быць унесена адказнасць кіруючага органа — Міністэрства культуры — за рэалізацыю нацыянальнай музейнай палітыкі і стан спраў у гэтай галіне. Трэба было напісаць рэальным зместам артыкул 24 "Аплата працы і сацыяльныя гарантыі музейным работнікам", артыкул 27 "Міжнародныя сувязі музеяў", артыкул 28 "Парадак ліквідацыі і рэарганізацыі музеяў".

Можна доўжыць яшчэ і яшчэ шэраг крытычных заўваг па структуры, сутнасці і форме вышэйназванага праекта. Каб не губляць дарэмна час на выкрыццё відавочна невысокага прафесіяналізму і кампетэнтнасці ананімных распрацоўшчыкаў, прыойдзем непасрэдна да прапаў.

Ёсць два магчымыя шляхі дапрацоўкі праекта закона. Першы — больш складаны. Трэба пагадзіцца з тым, што існуючы праект закона не вытрымлівае сур'ёзнай крытыкі, зацвердзіць новы склад аўтарскага калектыву і адсунуць наступнае абмеркаванне праекта закона на 6—8 месяцаў. У рэальнай сітуацыі, калі праект у першым чытанні быў аднагалосна прыняты ("за — 125, супраць — 0, устрымалася — 0, уздел у галасаванні прынялі 125 дэпутатаў"), а разгляд у другім чытанні запланавана правесці ў жніўні, толькі не зусім цяжарны чалавек стане на гэта спадзявацца. Альбо не хопіць часу, альбо не будзе грошай, альбо проста спрабуюць комплексі: "абароні гонар мундзіра", "хай лепш горшы, чым ніякага". На той неверагодны выпадак, калі ў падкамісіі па культуры Вярхоўнага Савета XIII склікання ўсё ж пераважыць "цяжары" падыход, прапануем новую мадэль закона:

Раздзел I. "АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ".
Паняцці "музей", "музейная справа", "нацыянальная музейная палітыка" Заканадаўства Беларусі аб музеях. Нацыянальныя, рэгіянальныя і профільныя арганізацыі музеяў Беларусі. Уздел у міжнародных арганізацыях.

Раздзел II. "МУЗЕЙ".
Сацыяльныя функцыі музея. Музейны збор. Музейная калекцыя. Віды, тыпы і профілі музеяў. Утварэнне музея. Заснавальнік. Статут музея. Дзяржаўная рэгістрацыя. Матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне. Фінансаванне музея. Эканоміка. Знешнеканамічная дзейнасць. Рэарганізацыя. Ліквідацыя.

Раздзел III. "МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК".
Паняцце "музей-запаведнік". Віды. Тэрыторыя. Карыстанне прыроднымі рэсурсамі.

Раздзел IV. "МУЗЕЙНЫ ФОНД РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ".

Паняцці "Фонд музея" і "музейны фонд Рэспублікі Беларусь". Склад. Дзяржаўная і недзяржаўная часткі фонду. Паняцці "ўласнік" і "карыстальнік". Фарміраванне. Выкарыстанне. Дзяржаўны ўлік. Рэстаўрацыя і кансервацыя. Парадак перадачы і вывазу за межы рэспублікі прадметаў музейнага фонду Беларусі. Страхованне помнікаў музейнага фонду.

Раздзел V. "МІЖНАРОДНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ МУЗЕЯЎ".
Раздзел VI. "КІРАВАННЕ І САМАКІРАВАННЕ МУЗЕЯЎ".
Дзяржаўнае кіраванне музеямі. Самакіраванне музеяў. Права музеяў. Гарантыі правоў і законных інтарэсаў работнікаў. Узаснаадносіны музеяў і грамадзян.

Раздзел VII. "АДКАЗНАСЦЬ ЗА ПАРУШЭННЕ ЗАКАНАДАЎСТВА АБ МУЗЕЯХ І МУЗЕЙНЫМ ФОНДЗЕ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ".
Пасля распрацоўкі праект закона павінен быць сапраўды галосна, а не фіктыўна абмеркаваны ў друку, са спецыялістамі і прапанаваны на разгляд Вярхоўнага Савета.

Другі шлях дапрацоўкі закона — па-савецку спраччаны. Прыняшы да ўвагі ўкладзены ў распрацоўку існуючага праекта закона сродкі, сілы, час, дазнацца імёнаў усіх аўтараў заданага праекта і даручыць ім пасрабаваць "уліць новае віно ў старыя мякі" — прыдаць існуючаму тэксце "жыццяздольную сутнасць".

У сённяшняй Беларусі менавіта гэты шлях падаецца найбольш рэальным. Для такога развіцця падзей прапануем, абаліраючыся на існуючую структуру закона, выправіць у існуючым тэксце хоць бы найбольш крыклівыя памылкі і ўключыць элементарныя паняцці і нормы, якія ў праекце відавочна адсутнічаюць.

1. У тэксце праекта закона падкрэсліваецца, што Беларусь "з'яўляецца членам ААН, ЮНЕСКА і іншых міжнародных арганізацый" (с. 14). Цалкам пагаджаючыся з гэтым тэзаю, прапануем фармуляваць паняцці "музей" артыкула 2, глава II. "Музеі Рэспублікі Беларусь", прывесці ад зафіксаванага ў Статуте ІКОМ (Міжнароднага Савета Музеяў) зместу:

"Музеі з'яўляюцца некамерцыйным, пастаянна дзеючым сацыяльным інстытутам, закліканым служыць грамадству і спрыяць яго развіццю, шырокадасупным для наведвання, які займаецца камплектаваннем, захаваннем, даследаваннем, папулярызацыяй і экспанаваннем матэрыяльных сведчанняў жыццядзейнасці людзей і іх асродкаў ў мэтах вывучэння, выхавання і задавальнення патрэбы грамадства ў правядзенні волінага часу без ніякіх абмежаванняў тэрытарыяльнага характару, функцыянальнай структуры ці складу калекцый з боку кіруючых органаў".

"Музеі з'яўляюцца юрыдычнымі асобамі, акрамя тых, якія ствараюцца і дзейнічаюць пры прадпрыемствах, арганізацыях, навучальных установах.

2. Уключыць артыкул "Нацыянальная музейная палітыка" ў главу I:

"Нацыянальная музейная палітыка — гэта сукупнасць асноўных напрамкаў і прынцыпаў дзейнасці дзяржавы і грамадства ў галіне музейнай справы. Асноўнымі напрамкамі нацыянальнай музейнай палітыкі з'яўляюцца: забеспячэнне сацыяльна-эканамічных, прававых і навуковых умоў для эфектыўнай дзейнасці музеяў; садзейнічанне фарміраванню сучаснай інфраструктуры музейнай справы; падтрымка і развіццё сеткі музеяў; забеспячэнне падрыхтоўкі і ўдасканалення музейных кадраў, іх прававая і сацыяльная абарона;

бюджэтнае фінансаванне і прыярытэтнае матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне распрацоўкі і рэалізацыі дзяржаўных, рэгіянальных і мясцовых праграм развіцця музейнай справы; забеспячэнне аховы музеяў; падтрымка фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў, звязаных з музейнай справай;

садзейнічанне міжнароднаму супрацоўніцтву ў галіне музейнай справы".

3. Уключыць у главу II артыкул "Музейны збор":

"Музейны збор — навукова арганізаваная сукупнасць музейных прадметаў, архіўнага і бібліятэчнага фонду, навукова-дапаможных матэрыялаў і іншых сродкаў навукова-інфармацыйнага забеспячэння дзейнасці музеяў. Са складу музейнага збору могуць выдзяляцца адасобленыя групы музейных прадметаў, згрупаваныя па вызначаных прыкметах у музейныя калекцыі".

4. Уключыць у главу II артыкул "Музейны прадмет":

"Музейны прадмет — гэта ўзятая з рэальнай рэчаіснасці рэч музейнага значэння, якая ўключана ў музейны збор і здольна доўга захоўвацца. Яна з'яўляецца носьбітам сацыяльнай ці прыродазнаўча-навуковай інфармацыі — аўтэнтычнай крыніцай ведаў і эмоцый, культурна-гістарычнай каштоўнасцю, часткай нацыянальнага музейнага фонду".

5. Змяніць артыкул 13 "Віды музеяў па формах уласнасці" главы III "Стварэнне музеяў". Паколькі значная частка музейнага фонду Беларусі незалежна ад віду, месца стварэння па форме ўласнасці належыць дзяржаве Беларусь, то падзел на віды музеяў адбываецца ў залежнасці ад статусу заснавальніка, а не ад формы ўласнасці. На нашу думку, дадзены артыкул павінен выглядаць наступным чынам: "Віды музеяў"

"Музеі, у адпаведнасці са статусам іх заснавальнікаў, могуць быць:

- агульнадзяржаўныя (рэспубліканскія) — заснавальнікамі якіх з'яўляюцца цэнтральныя органы дзяржаўнай выканаўчай улады;
- мясцовыя — заснавальнікамі якіх з'яўляюцца адпаведныя органы дзяржаўнай выканаўчай улады ці мясцовага самакіравання, прадпрыемствы, установы, грамадзяне.

Дзяржаўнаму музею, які мае музейны збор агульнадзяржаўнага значэння, атрымаў міжнароднае прызнанне і з'яўляецца вядучай культурна-асветніцкай і навукова-даследчай установай у адпаведных профільных групах музейнай сеткі Беларусі, ва ўстаноўленым заканадаўствам Беларусі парадку можа быць прадстаўлены статус Нацыянальнага музея Беларусі".

6. Назва главы IV "Гісторыка-культурныя музеі-запаведнікі", на нашу думку, павінна быць зменена на "Музеі-запаведнікі". Паколькі "гісторыка-культурны музей-запаведнік" з'яўляецца ўсяго толькі адным з падвідаў музеяў комплекснага профілю (разам з біясфернымі, прыроднымі, нацыянальнымі паркамі, гісторыка-археалагічнымі, гісторыка-архітэктурнымі, скансэнамі, экамузеямі.

7. Глава IV "Музеі-запаведнікі" павінна пачынацца артыкулам, у якім вызначаецца паняцце "музей-запаведнік": "Музей-запаведнік — гэта комплекс помнікаў прыроды, гісторыі, культуры разам з тэрыторыяй, на якой яны знаходзяцца, што ўяўляе ўнікальную гістарычную, навуковую і культурную каштоўнасць. Музеі-запаведнікі могуць быць: біясфернымі, прыроднымі, нацыянальнымі паркамі, скансэнамі, экамузеямі, гісторыка-культурнымі, гісторыка-архітэктурнымі, гісторыка-археалагічнымі і інш.

Рашэнне аб аб'яўленні тэрыторыі музеяў-запаведнікаў як унікальнай гістарычнай і прыроднай прымаецца ў кожным асобным выпадку Кабінетам Міністраў Рэспублікі Беларусь па хадайніцтве мясцовых выканаўчых і распарадчых органаў сумесна з Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь".

8. Глава IV павінна быць пашырана за кошт уводзення артыкула "Тэрыторыя музея-запаведніка":

"Тэрыторыя, якую займае музей-запаведнік, выключана з сельскагаспадарчага ці іншага гаспадарчага выкарыстання і перадаецца яму на правах карыстання ў парадку, прадугледжаным дзеючым заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

На адвядзенай для музея-запаведніка тэрыторыі забараняецца дзейнасць, якая супярэчыць яго функцыянальнаму прызначэнню і можа негатыўна ўплываць на стан захавання комплексу, а таксама іншая дзейнасць, несумяшчальная з дзейнасцю музея як установы культуры. На

гэтай тэрыторыі адпаведна статусу музея-запаведніка могуць быць вылучаны зоны:

запаведная — для захавання і аховы найбольш каштоўных гісторыка-культурных, прыродных ці іншых комплексаў;

экспазіцыйная — для стацыянарнага экспанавання буйнамаштабных музейных прадметаў (помнікаў архітэктуры, этнаграфіі і інш.) і выкарыстання ў культурна-пазнавальных мэтах; навуковая — для правядзення навукова-даследчай дзейнасці;

рэкрэацыйная — для адпачынку і абслугоўвання наведвальнікаў музея;

гаспадарчая — для размяшчэння дапаможных гападарчых аб'ектаў".

9. Адзіны артыкул 21 "Даходы музея" главы VII "Эканоміка музейнай справы" трэба дапоўніць наступнымі палажэннямі:

"Бюджэтных асігнаванні і пазабюджэтных сродкі не падлягаюць канфіскацыі.

Дадатковымі крыніцамі фінансавання музеяў з'яўляюцца: сродкі, атрыманыя за навукова-даследчыя і іншыя віды дзейнасці, якія выконваюцца ўстанова па дамоўленасці з выдпраемствамі, установамі, арганізацыямі, аб'яднаннямі грамадзян;

прыбытак ад выдавецкай дзейнасці, арэнднай платы за выкарыстанне помнікаў гісторыі і культуры (для музеяў-запаведнікаў). Дадатковыя крыніцы фінансавання музеяў не абкладаюцца падаткамі".

10. У артыкуле 20 "Дзяржаўная палітыка ў музейнай справе" аднайменнай главы VI павінна быць зафіксавана адказнасць Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь за рэалізацыю нацыянальнай музейнай палітыкі:

"Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь здзяйсняе арганізацыйна-метадычны кіраўніцтва музейнай справай і нацыянальную музейную палітыку ў Беларусі:

фарміруе патрабаванні па дзяржаўнай статыстычнаму ўліку музеяў;

вызначае дзяржаўныя патрабаванні па музейнаму абслугоўванню;

арганізоўвае распрацоўку крытэрыяў эфектыўнасці дзейнасці музеяў і нарматываў дыферэнцыраванай аплаты працы работнікаў дзяржаўных музеяў у залежнасці ад іх кваліфікацыі і вынікаў работы;

стварае спецыялізаваныя арганізацыйныя структуры для навукова-метадычнага і матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння музеяў;

здзяйсняе каардынацыйную дзейнасць па аб'яднанню музеяў у адзіную інфармацыйную сістэму;

арганізоўвае вучобу і прафесійную перападрыхтоўку музейных работнікаў;

здзяйсняе кантроль за дзейнасцю дзяржаўных музеяў, улікам і захаваннем музейнага фонду Беларусі;

арганізоўвае навуковыя даследаванні ў галіне музейнага.

Іншыя цэнтральныя і мясцовыя органы дзяржаўнай выканаўчай улады органы мясцовага самакіравання здзяйсняюць кіраўніцтва падведмаснымі ім музеямі".

11. На дзіва кароткі артыкул 24 "Аплата працы і сацыяльныя гарантыі работнікаў" трэба напоўніць рэальным зместам, які гарантуе правы і законныя інтарэсы работнікаў музеяў:

"Работнікі музеяў маюць права на:

— дзейнасць у адпаведнасці са спецыяльнасцю і кваліфікацыяй у музеях, незалежна ад формы ўласнасці;

— узровень заробатнай платы не ніжэй сярэдняга па рэспубліцы?

— абарону ў судовым парадку права інтэлектуальнай уласнасці на вынікі навуковай дзейнасці ў галіне музейнай справы;

— бясплатнае карыстанне даведачна-інфармацыйнай, бібліятэчнай і архіўнай базай музеяў Беларусі і наведванне музейных устаноў;

— удзел у навукова-даследчай рабоце музеяў, канферэнцыях, семінарах, навуковых чытаннях;

— павышэнне кваліфікацыі, перападрыхтоўку, свабодны выбар праграмы, форм навучання, стажыроўку ў іншых музеях, у тым ліку за мяжой;

— атэстацыю ў мэтах атрымання кваліфікацыйнай катэгорыі;

— даплату за выслугу гадоў у музеі ў парадку, устаноўленым Кабінетам Міністраў;

— патрабаванне да юрыдычных і фізічных асоб аб спыненні дзейнасці, што пагражаюць захаванні помнікаў музейнага фонду Рэспублікі Беларусь".

12. Тэкст закона павінен утрымліваць фінальную частку (асобную главу ці некалькі артыкулаў), якая б забяспечвала механізм яго рэалізацыі.

"Увесці ў дзеянне Закон Рэспублікі Беларусь "Аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь" з дня яго апублікавання.

Кабінету Міністраў Рэспублікі Беларусь у 1997 годзе прывесці рашэнні ўрада Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з законам Рэспублікі Беларусь "Аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь".

Спадзяёмся, што Камісія Вярхоўнага Савета па адукацыі, навуцы і культуры здолее падзяржаўнаму паставіцца з завяршэння работы над праектам закона "Аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь" і падвядзе трывалыя законы падмурка пад будынак Беларускага Музея.

Алесь КАЎБАСКА,
дактарант ІМЭФ АНБ, вядучы навуковы супрацоўнік Бел ІПК

Памяць

ЗАСТАЕЦЦА СВЯТЛО...

8 ВЕРАСНЯ — СОРАК ДЗЁН, ЯК СПЫНІЛАСЯ СЭРЦА

НАРОДНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСІ УЛАДЗІМІРА АЛОЎНІКАВА •

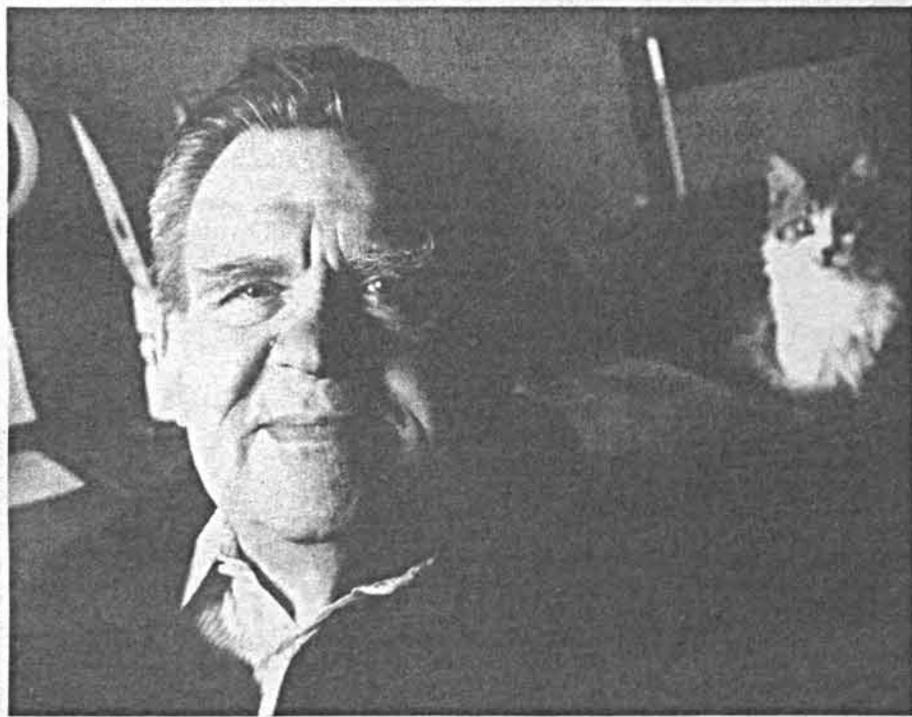
Няма слоў, каб выказаць свае пачуцці да Яго. Паважаю... Шаную... Люблю... Кампазітар... Настаўнік... Другі бацька... Пайшоў у іншы свет чалавек, які падарыў мне творчае жыццё, які вырашыў мой творчы лёс.

Уладзімір Уладзіміравіч Алоўнікаў! Вы былі і застаняцеся ў памяці народа сваёй музыкай. І той, з якой былыя партызаны лічаць народнай, але ж напісанай пасля вайны. І той, якая, магчыма, з часам стане гімнам Мінска. Вы былі занадта патрабавальным творцам і, на жаль, менавіта з-за гэтай патрабавальнасці мноства цудоўных Вашых мелодый не дайшло да свайго слухача.

Уладзімір Уладзіміравіч! Вы былі і застаняцеся ў памяці сваіх вучняў непаўторным Настаўнікам. Настаўнікам-майстрам, які не хаваў сваіх сакрэтаў, а шчыра дарыў свае веды, сваё майстэрства вучням, які стварыў беларускую школу гармоніі. Вы былі патрабавальным, часам жорсткім, але заўсёды справядлівым. Вы навучылі нас гармоніі не толькі ў музыцы, але і ў жыцці. Дзякуй Вам.

Уладзімір Уладзіміравіч! У маёй памяці Вы застаняцеся тым Святлом, якое можна параўнаць толькі з Сонейкам.

Ларыса МУРАШКА,
кампазітар

Вандроўкі

ДА БАЦЬКІ НЁМАНА

Ідэя прайсці летам уздоўж Нёмана, пачынаючы ад яго вытокаў і далей, уверх па цячэнні, у членаў літаратурнага аб'яднання "Нёманец" з'явілася з паўгода назад. Невыпадкова ж у назве нашай творчай суполкі і вялікай беларускай ракі адзін карань. У час абмеркавання гэтай ідэя абрасталала новымі прапановамі, творчымі задумамі, перш чым з'явілася пэўная канкрэтная праграма. І не б'яда, што яна ажыццявілася не ў поўным аб'ёме, штосьці давялося карэктаваць на ходу, ад чагосьці свядома адмовіцца, а з чымсьці і зусім развітацца. Галоўнае ў тым, што пачатак зроблены, літаратурнае аб'яднанне — у пастанным творчым пошуку, і, акрамя звычайных сустрэч пачынаючых і больш сталых паэтаў, пісьменнікаў у коле сяброў і з прафесійнымі майстрамі пяра, выдання кніжак мясцовых аўтараў, спрабуе свае сілы і ў нетрадыцыйных формах работы — тэатральных пастаноўках, краязнаўчай справе, а цяпер воль — і ў турызме.

У дзень пачатку вандроўкі з самай раніцы да абеду ліў спорны летні дождж. Тым не менш, адступаць ад задуманага не сталі і апоўдні група энтузіястаў, упакаваўшы рукзакі, рушыла ў дарогу. Паход наш быў не чыста пешым, а камбінаваным, частку шляху пераадолелі на чатырохколавых сям'ях — "уазіку", але ўсё ж рамантыкі, уражанні ў кожнага з яго ўдзельнікаў засталася багата. ...Пад акапанаментам дробнага дожджыку першы прыпынак робім па-за вёскай Верх-Нёман. Толькі цяпер, улетку, можна назваць гэта паселішча вёскай. На працягу года яно пустае, а з надыходам цяпла прыязджаюць у гэтыя некалькі домікаў часовыя жыхары, гараджане са сваімі сем'ямі, якім мясцовыя ўлады гадоў некалькі таму далі дазвол будавацца на пустычых сядзібах сваіх бацькоў, родзічаў. Магчыма, з часам і адродзіцца вёска, не толькі ўлетку будуць шчыраваць на зямлі тутэйшыя людзі.

Падыходзім да мемарыяльнага знака — умураванай у камень пліты з надпісам аб тым, што з гэтых мясцін бярэ пачатак пад назвай Нёманец знакамітага Беларускага рака. Усталяваўся ён роўна год назад, ва ўрачыстай абстаноўцы, падчас старту міжраённай эстафеты "Па Нёману песня плыве". Гаварылася тады шмат патрэбных і прыгожых слоў пра неабходнасць ушанавання і пастаяннага падтрымання ў належным парадку гэтага свяшчэннага для кожнага сапраўднага беларуса месца. Што тут сёння? На жаль, не скажаш, што клопатамі і ўвагай ахоплены нёманскі выток. Тры дрэўцы, пасаджаныя летась паабал па мемарыяльнага знака, якія па задумцы павінны сімвалізаваць аднасць трох раёнаў-суседзяў Прынямоння (Уздзенскага, Капыльскага і Стаўбцоўскага) і якія калісьці абяцалі даглядаць, пры неабходнасці — персадзіць, сёння тырчаць засохшымі дубцамі. Вышэй каменя з шылдай з усіх бакоў уздымаецца далёка не культурная трава. Акрамя таго, дадумалася ж нечая галава з калгаснага поля ці ўласнага падворка прывезці і скінуць упрытык да мемарыяльнага знака дзсятка паўтара камяняў-валуноў. Не, не навучыліся ў нас яшчэ шановаць культурныя

здабыткі. Адносяцца гэтыя словы як да тых, хто непасрэдна шкодзіць тут, так і да тых, хто мог бы парупіцца час ад часу навесці тут парадак.

Адкінуўшы ўбок непатрэбныя камяні, сарваўшы пустазелле перад шылдай, пастаяўшы хвілін колькі на развітанне, сфатаграфаваліся на памяць, пакідаем гэтыя мясціны.

Наступны значны прыпынак на нашым шляху — вёска Нізок. Ну хіба ж можна было ў час вандроўкі па родным краі абмінуць гэты знакаміты населены пункт? Тым больш, што па папярэдняй дамоўленасці ахвотна згадзілася ахвяраваць сваім вольным часам і прыехаць з Прысынка ў Нізок, каб арганізаваць дзеля нас экскурсію па школьным музеі, настаўніца школы Вольга Міхайлаўна Суткаленка. І вось мы ва ўтульным невялічкім школьным пакоі. Сапраўды, патрэбна было быць таленавітым мастаком, майстрам, каб увасобіць свае ідэі, уяўленні ў цэласную карціну, суцэльную панараму музейных экспазіцый. Выдатна справіўся Уладзімір Курдзюкоў са сваімі абавязкамі.

Вольга Міхайлаўна пераводзіць нас ад стэнда да стэнда, мілагучнай роднай мовай распавядае пра славытны літаратурны музей Паўлюка Труса, Кандрыта Крапіну, Лідзію Арабей, артыста Анатоля Труса, мастака Уладзіміра Ткачова, пра гісторыю школы, калгаса, гісторыю стварэння музея і перспектывы яго развіцця. Дай Бог, каб ажыццявіліся ўсе вашы творчыя задумкі і стаў з часам гэты школьны пакойчык не звычайным ужо для Уздзеншчыны літаратурным музеем адной асобы, а незвычайным нават для Беларусі Музеем Слова. І дзякуй Богу, што ёсць у нас яшчэ такія краязнаўчы-аматары, якія руляцца пра захаванне славытны роднага краю на голым энтузіязме, аддаюць свае веды, творчы патэнцыял, вольны час і здароўе дзеля агульнанацыянальнай справы.

Пасля экскурсіі па музеі адбылася невялічка сустрэча ўдзельнікаў турпаходу з жыхарамі вёскі. Члены "Нёманца" расказалі нізаўчанам пра мэты сваёй вандроўкі, а пасля пад воплескі землякоў уручылі мясцовому паэту Мікалаю Канстанцінавічу Каралю дыплом аднаго з пераможцаў і нацыянальнага фестывалю беларускай байкі, што праходзіў ва Уздзе вясной з нагоды 100-гадовага юбілею К. Крапіны і каштоўны прыз.

З Нізка лясной дарогай накіроўваемся ў бок вёскі Камяно. Выходзім з лесу і, мінуўшы лугавіну, спыняемся ля двух велізарных камяняў-валуноў. Колькі стагоддзяў ляжаць яны тут перад вёскай! Фотаздымкі на памяць, працягваем свой шлях. Уздоўж меліярацыйнага канала крочым далей, удыхаючы водар свежаскошанай травы, любуючыся бусламі на сенажыці, жоўтымі гарлачыкамі ў затоцы, застыўшымі у нерухомаці арлом на слупку. Хвілін колькі стаймі мы месца зліцця Нёмана і Вусы. Шкада тых, хто ніколі не бачыў такіх непаўторных па прыгажосці мясцін Беларускай прыроды ці, праходзячы міма, не заўважае гэтай прыгажосці.

А колькі яшчэ такіх малюнічых пейзажаў было на нашым шляху! І ў ваколіцах вёскі

Пад'ельнікі, і панарама, што адкрываецца воку любога падарожніка з моста, які злучае Уздзеншчыну з Капыльшчынай. Зірнеш на адзін бок моста — спакойна цякуць па сваіх руслах Вуса і Лоша, раз'яднаныя лугавінай, а па другі бок, праз як паўсотню метраў, зліваюцца ў шырэйшую адзінку раку. Так, менавіта тут пачынаецца ўжо сам Нёман. І ўсё тая ж маленькія цуды зямлі Беларускай навокал: рыбакі з вудамі па берагах, каровы ў кустах пасуцына ўперамежку з бусламі, паўзе ўдалечыні воз з сенам, хлапчукі, заксаўшы калошы, заходзяць у ваду — надвор'е пакуль не сонечнае, купацца пакуль халаднавата...

Сабраўшы па ўзгорках кветак чабору, мяты, зверабую для вячэрняга чаю, зайшлі ў Наднёман. Лёс вёсачкі такі ж, як і ў Верх-Нёмана: толькі ўлетку ажывае. А побач жа — помнік архітэктуры і гісторыі, якому больш за дзвесце гадоў. Дакладней, тое, што ад яго засталася. Так, не распачата пакуль рэстаўрацыя сядзібы яшчэ аднаго нашага славутага земляка, вучонага еўрапейскай вядомасці Якуба Наркевіча-Ёдкі, хоць і рабіліся дзеля гэтага гадоў колькі назад пэўныя захады, нават адпаведная дамоўленасць з рэспубліканскім музеем экалогіі і зааказіянскімі родзічамі вучонага былі. Калі мы ўжо пераможам нашу беднасць! Зрэшты, і ў ранейшыя, больш-менш багачэйшыя часы не вельмі спыталіся ў нас выдзяляць сродкі на рэстаўрацыю помнікаў даўніны, адраджэнне нацыянальнай культурнай спадчыны. Што ўжо цяпер казаць.

Пастаяўшы каля рэшткаў муроў палацавага ансамбля Ёдкаў, былой вежы, санаторыя, іншых пабудов, садзімся ў аўтамабіль, каб паспець пераадолець да вечара некалькі дзсяткаў кіламетраў да месца першага нашага начлегу на супрацьлеглым беразе Нёмана, непдалёку ад Касцяшова. Будучы яшчэ доўгія вечары і ночы ля вогнішчаў, знаёмствы з ваколіцамі Касцяшова, Яршоў, Галавачоў, Магільна, Матэцкіх, будучы куліявыя камары і салаўіныя світанкі, лоўля рыбы і збор грыбоў, ягад, калектыўнае напісанне вершаў і ўрокі саломалляцтва, прыемныя і не вельмі, заплававаныя і нечаканыя сустрэчы, будучы незабыўныя ўражанні і ўспаміны. Будзе вельмі шкада, што так хутка праляцелі адвеззеныя для вандроўкі тры дні, але пакуль ёсць у шэрагах "Нёманца" такія энтузіясты, краязнаўцы, аматары літаратурнай творчасці, як загадчыца Уздзенскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Клаўдзія Рогова, педагог Міхаіл Малашэвіч, выкладчыца ПТВ-210 Зоя Сімагасціцкая, сацыяльны работнік Валянціна Малашэвіч, жыхар в. Магільна Мікола Старавераў, настаўніца Цылякаўскай ЦШ Валянціна Чарнюк, швачка швейнага цеха райспажыўтаварыства Іна Гетманчук і многія іншыя, будучы яшчэ новыя задумы і падарожжы па родным краі, новыя знаёмствы і адкрыцці, новыя ўражанні і творчыя справы.

Віктар САБАЛЕЎСКІ,
кіраўнік літаб'яднання "Нёманец"
Уздзенскі раён

— У дысцыплінарны батальён я хаджу ўжо 8 гадоў. Там, у Маскоўшчыне, адбываюць тэрмін асуджання салдаты. А пачалося ўсё з таго, што мяне, тады намесніка начальніка палітпраўлення Беларускай ваеннай акругі, паклікаў камандзір акругі Я. Іваноўскі і кажа: “Займіся дысбатам”. Я заняўся — і схаліўся за галаву. Нашы органы правапарадку і сістэма пакарання страшныя тым, што з іх дапамогай чалавек не выпраўляецца, а страчвае сваю чалавечую сутнасць.

Што такое дысбат? Гэта замкнёная, абнесена калючым драпам прастора. Пры Савецкім Саюзе там адбывала свой тэрмін 1100 асуджаных ва ўзросце

ніцу, і ў гэты дзень я меў магчымасць дзве з паловай гадзіны правесці з асуджанымі. Першыя нашы тры сустрэчы яны толькі слухалі. Я расказаў пра літаратуру, пра мастацтва, пра сваю лётную практыку, пра тое, як паводзіць сябе ў грамадскім транспарце... Пра што заўгодна. Потым яны разварушыліся; ажылі і пачалі задаваць пытанні. Я дазволіў ім пісаць ананімныя запіскі. Перш праходзіла па 3-4, а пасля мяне закідалі ім. За гэты час у мяне іх шмат сабралася, я іх берагу...

Салдаты не проста асвойталіся, яны адчулі, што я з імі, што я не чужы. Здаецца, я быў цікавы ім як асоба, як чалавек. Так што мы ўзаемна раскрываліся.

У параўнанні з імі савецкія дасбатаўцы проста акадэмікі. У ПТВ не задаюць пытанняў, бо не могуць слухаць. Проста не ўспрымаюць. Мясне, праўда, яны слухалі паўтары гадзіны, бо я ўзяў з сабой лётны шлем і так званы ВКК — камбінезон, у якім лётаў у космас Гагарын. Я цікавіўся іхняй праграмай, яна не прадугледжвае выхавання. Хто склаў і зацвердзіў такія праграмы? Калі браць па высокім рахунку, то наша Міністэрства адукацыі і павінна называцца міністэрствам “адукацыі і выхавання”...

Пра што б я з імі ні гутарыў, я стараўся абаярацца на жыццёвыя факты. Была, напрыклад,

“Гэтых болей не прыводзіць”. Для іх не існуе статуса, пасады, звання — толькі сам чалавек, які ён ёсць.

Адступленне трэцяе.
Мне пашчасціла нарадзіцца ў незвычайных мясцінах. У трох кіламетрах ад нашай вёскі — дача Ганібалаў, побач — памесце князя Галіцына, дзе жыў ў свой час Напалеон і Марына Мнішак, дзе царквы пахаваны брат Пушкіна. Гэта зямля, асвечаная культурай і дваранскімі традыцыямі. Асабліва зямля...

У маім жыцці быў чалавек, якога я не магу ўспамінаць без душэўнага хвалявання. Гэтая мая першая настаўніца і дырэктар школы

Адступленне чацвёртае.
Зрэшты, балбесаў паўсколь хапае. У горадзе Х’юстан (штат Тэхас) я зайшоў на ўрок матэматыкі. Усе працуюць, а два хлопцы ляжаць на падлозе. Не хочучы вучыцца, тлумачаць мне. Дык адлічыце іх са школы! Аказалася, што пры адлічэнні вялікі штраф плаціць і бацькі, і сама школа. У нас да восьмага класа цягнулі за вушы без усялякіх штрафаў.

— Назавіце двух амерыканскіх пісьменнікаў сярэдзіны XX стагоддзя, — кажу я ім.

Маўчанне. Не назвалі нават Фолкнера і Хемінгуэя. Не прыпомнілі ніводнага сусветнай вядомасці кампазітара любога стагоддзя. Усе памяшаліся на року. Што ў такім разе робіць урад? Яны абавязваюць вайсковыя часткі займацца гэтымі невукамі, для чаго адлічваюць і спецыяльныя сродкі. Для далейшай адукацыі ствараюцца гурткі па інтарэсах. Тая самая навука, толькі ў іншай, больш вольнай і займальнай форме.

І яшчэ адзін прыклад. У 1983 годзе з генералам Іваноўскім паліцэйскімі ў Казахстан на сакрэтных ракетных палігон. У гарнізоннай бібліятэцы праглядаю кнігі. Гляджу на “Б” — Быкаў. Два томкі, зачытаных да дзірач, да трухі. Папрасіў адзін для аўтара, а ён ім выслаў пяць новенькіх.

Раней у дысбат траплялі за дызерцірства (туркмены, узбекі), за бойкі, скажам, паміж армянамі і азербайджанцамі. Тарал першае, за што сюды трапляюць, — крадзяжы. Стаіць на пасту, выламаў дзверы, прадае абмундзіраванне. Другое — бойкі, калі напрыклад, беларусы-заходнікі б’юць гомельскіх. І трэцяе — уцёкі, дызерцірства. Зараз і запіскі іншыя. Расказваю ім пра вядомую, лаважаную артыстку, а яны пытаюцца: “А якая яна ў ложку?”. Юныя цынікі, перасячаныя жаночым целам к сваім 18-ці. А пра каханне ўсё роўна любяць слухаць, хоць і гыгыкаюць. Раней мне ўвогуле даводзілася спавядаць іх. Так, так, не здзіўляйся! У амерыканскіх адпаведных устаноў для гэтага існуюць капеланы. Застаешся з вока на вока, і хлопец расказвае ўсё, што набалела. Сёння ў іх амаль няма такой патрэбы.

...Некалькі гадоў таму ў мяне ўкралі новенькую “Волгу”, на яе пайшоў увесь ганарар за кнігу, ды яшчэ пяць тысяч пазычыў. Я, натуральна, у шоку, сям’я таксама. Не памятаю, як я трапіў у наш мастацкі музей. А я часцяком там бываў, мяне вельмі падабаецца партрэт княжны-грузінкі. Апомніўся я якая перад гэтым партрэтам. Адбыўся суд: гэтая княжна забрала ўсю чарнату з душы і дала мне сілу. З музея я выйшаў іншым чалавекам. Падчас і думаю: вось каб мы маглі гэтак жа забіраць у моладзі адмоўную энергію і даваць ёй станоўчую, стваральную...

З запіскі асуджаных.
Огромное, преогромное Вам спасибо за интереснейшую беседу. Беседу о самом главном в жизни человека... Пускай Господь поможет Вам в Вашем благородном деле. От 4-ой роты”.

Запісала Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Пасляслоўе. Я збірала гутарыць з Сульянавым-пісьменнікам, а адкрыла для сябе Сульянава-педагога, самабытную асобу, высакароднага чалавека, які аддае салдатам не толькі вольны час, але і часцінку душы. Ёсць спакуса і іншых твораў заклікае да чагось падобнага, але спыняе разуменне, талент педагога, — адзінаквы, ён не тыражэўца, і аднаго жадання тут недастаткова. Няма сумнення, што праблемы, паднятыя Анатолем Канстанцінавічам, надзвычай сур’ёзныя і вартыя ўвагі грамадскасці.

ПРА САМАЕ ГАЛОЎНАЕ...

ПІСЬМЕННІК АНАТОЛЬ СУЛЬЯНАЎ РАСКАЗВАЕ ПРА ДЫСБАТ

ад 18 да 23 гадоў. Гэта не турма ў звычайным сэнсе слова, а вайсковая частка з асобым рэжымам. Казармы, стравы плац, агароджаная будоўля. Вартавыя сабакі, вокрылі... Прыкладна як у зоне. Але яны салдаты. У іх чыстыя пасцелі і раз на тыдзень лазня.

Там працавала камісія ў складзе 12 чалавек, і я 10 дзён вывучаў парадкі ў часці. Разам з салдатамі я абедую, хадзіў у лазню, на будоўлю, гутарыў з імі, адным словам — прападаў у дысбаце цэлымі днямі. Мне адкрылася многае з таго, што хацелі схавачы, і камандаванню гэта, самі разумеюць, мала падабалася. Мае выступленні ў ротах праводзіліся пад наглядом афіцэраў, і ўрэшце на мяне куды трэба наскардзіліся. Давялося тлумачыцца з Іваноўскім.

— Табе сапраўды трэба — хадзіць туды?

— Трэба, — адказаў я. І далей ўжо сустракаўся з дысбатаўцамі без наглядчыкаў.

Адступленне першае.
У дзяцінстве (а прайшло яно ў вёсцы пад Масквой) я гадаваў трусаў. Я любіў гэтых звяркоў, гуляў з імі і зусім не задумваўся пра іх, так сказаць, лёс. Неяк да нас прыехаў гасць са сталіцы, і бацька, палічыўшы, што я дастаткова дарослы, дае мне нож і кажа: “Зарэж труса, здымі з яго шкуру, выпатрашы і дай маме, хай згатуе”. Я ведаў, што перш трэба стукнуць труса малатком па галаву, каб аглушыць. І калі я зрабіў гэта, у труса з вачэй пачыналі слезы... Я кінуў нож, і, мабыць, з той пары ў мяне ў крыві — заступацца за безбаронных і слабых.

Тэма жорсткасці, добра і зла прывяла мяне да справы Берыя. Напісаў я ліст міністру ўнутраных спраў Шчолакаву, мяне пераадрасавалі да Кручкова, потым у ваенную калегію Вяроўнага суда СССР. Мясне вадзілі па крузе, і толькі дзякуючы маскоўскім сябрам я ўрэшце атрымаў 29 тамоў гэтай засакрэчанай справы. Працаваў я ў спецыяльным пакоі з васьмі раніцы да васьмі вечара, на адной вадзе. Дакументальная кніга, якой я аддаў 5 год жыцця, выйшла ў 1991 годзе і мае назву “Арестовать в Кремле”.

Пасля праверкі па маёй запісцы быў вызвалены з пасады камандзір батальёна і некалькі камандзіраў рот. Туды прайшлі новыя людзі. Я мог са спецыяльным сумленнем займацца службай і пісьменніцкай справай. Але штосці не давала мне пакінуць іх, нават тады, калі я пайшоў у запас. Мне камандаванне вызначыла дзень — пят-

Фота А. МАЦЮША

Адступленне другое.

Тры мары ў мяне было. Першая — стаць лётчыкам, і яна збылася. Другая — пакланіцца праху Талстога, Пушкіна, Ясеніна. Я пабываў на іх магілах. І трэцяя запаветная мара — пабыць у Эрмітажы і Луўры. У мінулым годзе сын мне падараваў пуцёчку ў Францыю, і я пабыў там з імі і з унукам. Каля Луўра я знайшоў цікавага суб’ядседніка-француза, які вывучаў рускую літаратуру. Ён працаваў мне выказанне Альберта Эйнштэйна: “Дастаеўскі даў мне болей, чым Гаўз” (Гаўз — класічны фізік). І я неяк пайншаму паглядзеў на сваю пісьменніцкую працу. Ва ўсё, што робіцца ад душы, і ўкладзена душа. Інакш ні літаратура, ні мастацтва не хвалявалі б людзей...

Акрамя слаўтага музея, мне давялося пабываць у адной з парыхжскіх школ. Аказалася, у пачатковых класах дзяцей там вучаць не толькі чытаць і лічыць, але найперш — як паводзіць сябе, як любіць і аберагаць прыроду і быць шчэрпымі з акалічымі людзьмі. Скажыце, хто і дзе ў нас гэтаму вучыць?! Ну, не дысбат возьмем, звычайныя нармальныя навучэнцаў ПТВ (я пабываў у шмат якіх мініскіх вучылішчах). Каб яны паслухалі кагосьці хоць 20 хвілін, выкладчыкі перакрывалі ўваходы ў актавую залу.

запіска па Купрыну, і я расказаў ім, як калісьці мы, школьнікі, сустракалі Купрына, калі ён вярнуўся з-за мяжы і прыехаў адпачываць у Галіцына (гэта побач з нашай вёскай). Я расказаў ім пра алею Анны Керн у Міхайлаўскім, пра кавалак старога дрэва, які прывез адтуль на памяць. Я расказаў ім пра яе дзённікі, пра незвычайны лёс гэтай жанчыны, якая ўсё жыццё кахала Пушкіна. “Помнік Пушкіну павезлі!” — сказаў ёй, старэнькай, муж. “Цяпер я магу памерці”, — адгукнулася яна, і ночу яе не стала...

Я чытаў ім на памяць вершы Ахматавай і Цвятаевай. Былі выпадкі, калі яны апладзіравалі стоячы...
Ім патрабавалася духоўная ежа. Сякія-такія веды былі — сярэднія школы пазаканчалі. У запісках яны пыталіся пра сталінскія часы, пра маё стаўленне да дэмакратыі, пра пошукі Янтарнага пакоя, пра загадку смерці Ясеніна і прамногае іншае. Я зразумеў, што патрэбен ім — і што мяне аднаго недастаткова. Тады я склаў праграму выхавання, у якой ішоў ад нуля — ад культуры паводзінаў. Вынес гэтую праграму на абмеркаванне рэспубліканскай грамадскай камісіі па шэфстве над Узброенымі Сіламі. Яе пакрытыкавалі — і зацвердзілі. І я прывёў у Маскоўшчыну, у будбат ва Уручы, у батальён аховы Міністэрства абароны кампазітараў, пісьменнікаў, артыстаў, ветэранаў, эстрадных ансамбляў. Не ўсіх, скажы шчыра, успрымалі. Падчас гаварылі:

Вера Васільеўна, нашчадак графоў Разумоўскіх, якія стаялі ля вытокаў расійскай адукацыі. Гэта яна выхавала ўва мне любоў да паэзіі. Калі ў вайну памёр мой бацька (нас у мамы засталася трое, мне, старэйшаму, было 13 год), яна вяла нас да сябе дамоў і карміла супам. Калі я атрымаў свой першы ордэн Баявой Чырвонай Зоркі, я заціснуў яго ў руцэ і падумаў: “Гэта ордэн на дваіх”. Я меў на ўвазе яе, сваю настаўніцу. Адна з першых маіх публікацый у “Комсомольской правде” была прысвечана ёй.

Трэба сказаць, што вопыт выхаваўчай работы ў мяне ўжо быў. 8 год я працаваў лётчыкам-інструктарам Армавірскага вайскава-авіяцыйнага вучылішча (якое і сам заканчваў). А ў Грозным вучыўся на інструктара. Там мы вывучалі педагогіку (300 гадзін) і псіхалогію (200 гадзін). Разумныя былі начальнікі ў былой Савецкай Арміі...

Усё, што я расказаў пра свае кантакты з асуджанымі салдатамі, тычылася часоў ранейшых. Цяпер кантынгент іншы. Параўнаеце лічбы: на мільён ваеннаслужачых былой Савецкай Арміі (Германія, Польшча, Прыбалтыйскі округ, Беларусь) прыпадала 1100 асуджаных. Зараз на 85 тысяч беларускай арміі — 400. Заўважаеце рост? У мінулым годзе па адной толькі Гомельскай вобласці зарэгістравана 1800 злачынстваў, учыненых падлеткамі. Быў выпадак, калі ў Мінску ў групах згвалтаваны ўдзельнічаў 12-гадовы хлопчак...

Рэзка ўпаў адукацыйны ўзровень тых, хто трапляў у дысбат і будбат. Ёсць такія, што не прачыталі ніводнай кнігі. Я ім кажу: “Назваце хаця б трох сучасных беларускіх пісьменнікаў”. Назвалі аднаго Танка. Ну як не сорамна? Вы ж беларусы, гэта мяне, русаку, можна не ведаць... Коласа не змаглі назваць. Пра Быкава не чулі. Тады я прынёс ім “Вянок” Максіма Багдановіча, расказаў пра яго жыццё, пра раннюю смерць. Яны сядзелі, раскрыўшы раты. У бібліятэку трапер хадзіць адзінкі, а між тым у іх мора вольнага часу. Невыпадкова ў Беларусі за апошнія гады закрыта паўтысячы бібліятэк. Нідзе ў СНД такога няма. Кандыдаты ў дысбат гадуюцца ў школах, у тых жа ПТВ, у гарадскіх дварах... Калісьці пры кожным ЖЭСе ці домкіраўніцтве быў педагог-арганізатар. Дзе яны цяпер? У нас 120 тысяч супрацоўнікаў міліцыі, а парадку ўсё роўна няма, бо перш трэба выхаваць маладога чалавека, а пасля патрабаваць законапаласлухнасці.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газет
“Літаратура і мастацтва”

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі:

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшоў	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Кавалёў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прокша	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзельны:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 331-985
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на “ЛІМ”.

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
тыднёвіка “ЛІМ”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
“Беларускі Дом друку”
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 4449
Нумар падпісаны 5.9.1996 г.
Заказ 5019/Г

М 123456789101112
М 123456789101112